

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA EKONOMICKÁ

Bakalářská práce

**Změna kvality života ve vybraných zemích Afriky v 21.
století: srovnávací analýza rozvojových indikátorů**

**Life quality change in selected countries of Africa in
21st century: a comparative analysis of development
indicators**

Jan Jirsa

Plzeň 2018

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma

„Změna kvality života ve vybraných zemích Afriky v 21. století: srovnávací analýza rozvojových indikátorů“

vypracoval samostatně pod odborným dohledem vedoucí/vedoucího bakalářské práce za použití pramenů uvedených v příložené bibliografii.

Plzeň dne 23. 4. 2018

.....

podpis autora

Poděkování

Tímto bych rád poděkoval RNDr. Jiřímu Preisovi, Ph.D. za cenné rady, odborné vedení při zpracování bakalářské práce a jeho ochotu při konzultacích.

Obsah

Úvod	6
1 Cíle.....	7
2 Metodika	8
3 Přehled zdrojů	10
4 Klasifikace rozvojových zemí.....	14
4.1 Klasifikace Světové banky	14
4.2 Klasifikace Mezinárodního měnového fondu	15
4.3 Klasifikace rozvojového programu OSN	16
4.4 Specifické skupiny rozvojových zemí	17
5 Měření rozvoje a kvality života.....	21
5.1 Index lidského rozvoje	22
5.2 Ekonomické ukazatele	26
5.3 Sociální ukazatele	28
6 Komparační kritéria	31
6.1 Ekonomické indikátory	31
6.2 Zdravotně-sociální indikátory.....	33
6.3 Demografické indikátory.....	35
6.4 Vymezení porovnávaných států	36
6.5 Vymezení sledovaného období	37
7 Srovnávací analýza.....	38
7.1 Srovnání ekonomických ukazatelů rozvoje	38
7.2 Srovnání zdravotně-sociálních indikátorů.....	50
7.3 Srovnání demografických ukazatelů	62
8 Vyhodnocení analýzy	71
Závěr	75
Seznam tabulek	76
Seznam obrázků	76
Seznam zkratk	77
Seznam použité literatury.....	78
Seznam příloh.....	84
Přílohy	

Úvod

Afrika, druhý největší světadíl, kterému je již několikáté století přezdíváno „černý kontinent“, patří v současné době z rozvojového hlediska k jednomu z nejvíce problémových, ne-li nejproblémovějšímu regionu naší planety. Chudoba, hlad, nemoci a špatné životní podmínky ruku v ruce s korupcí, četnými konflikty, nezaměstnaností a nekontrolovaným populačním růstem řadí tento světadíl do pozice nejchudší a nejméně rozvinuté oblasti na světě. Ač je Afrika považována za jeden z nejbohatších kontinentů z hlediska alokovaného přírodního bohatství a nerostných zdrojů, denně zde podle Světové banky umírají tisíce dětí na léčitelné infekční nemoci, více než 300 milionů lidí nemá přístup k nezávadné vodě a extrémní chudoba ohrožuje životy dalších milionů jedinců. Klimatické změny v kombinaci s nevhodným využíváním půdy vedoucím k desertifikaci a úbytku vody na některých částech pevniny (Rowntree et al. 2014) pak tyto problémy pouze ještě více prohlubují a ztěžují možnosti jejich nápravy.

Z celkového počtu 47 nejméně rozvinutých zemí evidovaných OSN se jich v současné době 33 nachází na území Afriky z čehož jich 16 má charakter vnitrozemského státu. Tyto vnitrozemské země pak naráží na problém markantního geografického znevýhodnění, kterým je absence mořského pobřeží (MacKellar et al. 2000), a jsou při snaze proniknout na světové trhy zcela odkázány na státy sousední (Collier 2007). Jejich špatná ekonomická situace ve spojení s nekvalitní infrastrukturou a dodatečnými poplatky za převoz zboží jim pak nedovoluje dosáhnout nízkých přepravních nákladů při transportu exportního zboží do přístavů (Limão 1999), (Radelet a Sachs 1998), což by umožnilo zlepšit jejich konkurenceschopnost na mezinárodním trhu a dosáhnout lepších výsledků v oblasti rozvoje (Chowdhury a Erdenebileg 2006).

Tato práce má za cíl analyzovat a zhodnotit změnu kvality života ve vybraných zemích Afriky v průběhu 21. století za použití komparativní analýzy rozvojových indikátorů a zaměřuje se především na porovnání skupiny vnitrozemských a přímořských států ležících v Africe. Srovnání tohoto typu se nabízí právě z důvodu dodatečných geografických nástrah a faktorů, kterým musí vnitrozemské země, na rozdíl od svých šťastnějších sousedů, čelit (Chowdhury a Erdenebileg 2006), a dá se tedy předpokládat, že mezi těmito skupinami zemí lze pozorovat určité rozdíly v míře či tempu jejich rozvoje.

1 Cíle

Pro vypracování této bakalářské práce byl zvolen jeden hlavní cíl, se kterým přímo souvisí dva dílčí cíle. Hlavním cílem práce je porovnání rozvoje afrických zemí v 21. století za použití rozvojových indikátorů s důrazem na komparaci vnitrozemských a přímořských skupin států a následné zhodnocení rozdílů. K dosažení tohoto cíle bylo žádoucí si stanovit dílčí cíl, kterým je výběr indikátorů, podle kterého budou sledované státy srovnávány. Dalším z dílčích cílů je vyhledání případných vazeb mezi rozvojovými indikatory a socioekonomickými či demografickými parametry sledovaných států.

Hlavní cíl:

- Porovnání rozvoje vybraných vnitrozemských a přímořských států Afriky v 21. století na základě rozvojových indikátorů a zhodnocení rozdílů.

Dílčí cíle:

- Výběr jednotlivých indikátorů.
- Vyhledání vazeb mezi rozvojovými indikatory a socioekonomickými či demografickými parametry států.

Autor této práce, vědom si hlavního rozdílu mezi dvěma sledovanými skupinami zemí, pro tuto práci dále definoval jednu hypotézu v následujícím znění.

Formulace hypotézy:

„Vnitrozemské státy dosahují z hlediska rozvoje a kvality života horších výsledků než státy přímořské.“

Hypotéza vychází z předpokladu, že horší konkurenceschopnost vnitrozemských států v globálním měřítku bude mít za následek nižší ekonomický růst vnitrozemských zemí (Chowdhury a Erdenebileg 2006), (Gallup et al. 1999). Tato skutečnost se následně promítne i do ostatních aspektů rozvoje, jelikož u rozvojových zemí je ekonomický růst nezbytný pro to, aby mohlo být dosaženo vyšší kvality života (Syróvátka 2008, s. 10).

2 Metodika

Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část, přičemž v části první byla shrnuta problematika rozvojových států, včetně nejčastějších klasifikací těchto zemí podle vlivných mezinárodních organizací nebo všeobecně uznávaných kritérií. V rámci této klasifikace byla zmíněna i skupina tzv. vnitrozemských rozvojových zemí (LLDC) včetně rozboru problematiky této skupiny států, neboť úzce souvisí se zaměřením této práce. První část práce se dále zabývá měřením rozvoje a jeho vývojem, jsou zde zmíněny nejčastěji používané indikátory, podle nichž bývají rozvojové země porovnávány a uvedeny jsou také některé rozvojové programy, z nichž byly čerpány podněty a informace pro následné vypracování druhé, praktické části. K tomuto rozboru bylo použito jak české, tak do velké míry zahraniční literatury či odborných článků, práce by se neobešla ani bez použití internetových zdrojů, převážně webových stránek důležitých organizací zaměřujících se na rozvoj. V této části došlo také k výběru vhodných indikátorů pro komparační část, jakožto jednoho z dílčích cílů práce. Tento výběr byl proveden podle četnosti používání v odborné literatuře či ve studiích s podobným zaměřením a v neposlední řadě pak také podle dostupnosti vhodných dat. Vybrané indikátory jsou pak rozděleny do tří skupin podle jejich charakteristiky. Dále byly vymezeny skupiny sledovaných států, které byly v druhé části porovnávány a došlo k upřesnění časového období za jaké byl rozvoj států sledován.

Praktická část práce navazuje na rozebranou problematiku v první části a k jejímu vypracování byly nezbytné elektronické databáze zaměřující se na problematiku rozvoje, z nichž byla v první řadě sesbírána potřebná data. Tato data byla následně utříděna do tabulek, případně převedena či přepočítána do vhodného formátu a následně znázorněna jako grafy, vizualizována do mapových výstupů za pomoci programu ArcGIS a v některých případech zpracována a znázorněna formou tabulek. Na základě výsledných grafických výstupů došlo ke srovnání skupin států, zhodnocení vývoje, vyhledání případných vazeb mezi rozvojovými indikatory a socioekonomickými či demografickými parametry států a výsledky byly okomentovány.

Metodika přepočtu dat

Jelikož žádná dostupná databáze v současné době neviduje průměrná data pro skupiny států, které jsou podstatné pro tuto práci (neboť rozdíly mezi vnitrozemskými a

přímořskými státy lze pro ověření či vyvrácení hypotézy nejlépe vyjádřit srovnáním za pomoci souhrnných dat), bylo nutné je pro tyto skupiny států přepočítat z dat jednotlivých zemí. Pro přepočet poměrových dat jednotlivých států do skupin bylo použito (není-li uvedeno jinak) metodiky používané Světovou bankou k vypočítání hodnot ukazatelů pro agregáty států. V rámci této metodiky je u indikátorů vyjadřujících poměr obvykle využíváno váženého průměru, kde váhu představuje vhodný ukazatel (většinou se v tomto případě jedná o „jmenovatel“ daného ukazatele, například počet obyvatel, HDP apod.). Výpočty jsou založeny pouze na dostupných datech a u chybějících dat se předpokládá že mají stejnou průměrnou hodnotu jako data dostupná. Tato chybějící data ovšem dle metodiky Světové banky nesmí přesáhnout větší celkovou hodnotu, než je třetina hodnoty celkové sumy váhy ukazatele, podle něžž je průměr v měřeném roce vážen, v opačném případě k žádnému výpočtu pro daný rok nedochází. U ukazatelů, které Světová banka neeviduje a nepřepočítává do agregátů států, bylo v rámci zachování metodologicky správného postupu použito přepočtu dat například podle podobně zaměřených studií či jiných organizací používajících daný ukazatel.

Dostupnost dat

Většina dat použitých pro tuto komparativní analýzu byla převzata z databáze Světové banky, ovšem u několika Afrických zemí docházelo k horší dostupnosti dat určitých indikátorů. Jedná se především o ukazatel chudoby, konkrétně o podíl populace žijící pod mezinárodní hranicí chudoby, neboť hodnoty tohoto indikátoru jsou měřeny pro každý stát jednou za několik let a pro každou zemi je rok měření jiný. Z tohoto důvodu nebylo možné pomocí tohoto ukazatele sledovat vývoj skupin států v čase a státy byly porovnány za pomoci metodiky využitou například Harmáčkem (2013) který ve své práci komparoval státy za pomoci stejného indikátoru s využitím nejaktuálnější dostupné hodnoty ukazatele pro každou zemi. Stejným způsobem a ze stejného důvodu bylo při komparaci zemí nakládáno i s ukazatelem gramotnosti dospělé populace.

Dále je potřeba uvést, že pro zpřesnění některých výpočtů došlo k doplnění některých chybějících dat údaji z databáze UNCTAD. Jedná se především o data, která byla použita při výpočtech využívajících váženého průměru, díky čemuž mohlo být dosaženo větší přesnosti výsledných datových výstupů. Čerpáno pak bylo také například z databáze UNDP, a to především v souvislosti s indexem lidského rozvoje (HDI).

3 Přehled zdrojů

V práci bylo použito množství české i zahraniční literatury a několik webových databází obsahujících data ke sledované problematice. V této kapitole jsou zmíněny nejdůležitější použité zdroje, které jsou rozděleny do tří kategorií podle jejich charakteru.

Tištěná a metodická literatura

Z hlavní použité literatury se jedná například o publikaci s názvem „Rozvojová studia – vybrané kapitoly“ z roku 2014 vydanou Univerzitou Palackého v Olomouci jejímž editorem je Pavel Nováček. Z knihy byla pro práci užitečná například kapitola pojednávající o klasifikaci rozvojových zemích, kterou napsal Syrovátka s Harmáčkem nebo kapitola Jaromíra Harmáčka rozebírající problematiku nejméně rozvinutých zemí. Přínos publikace pro tuto práci ovšem nelze zužovat pouze na tyto dvě kapitoly, jedná se o dílo, které dokáže čtenáře seznámit s podstatou rozvojových studií a dalo se zde čerpat mnoho cenných podnětů.

Další prací, která byla při psaní této práce velmi nápomocná je monografie s názvem „Teorie, realita a rozvojové souvislosti ekonomického růstu v nejméně rozvinutých zemích (LDCs)“ vydaná v roce 2013 Univerzitou Palackého v Olomouci. V ní Jaromír Harmáček analyzuje souvislosti mezi ekonomickým růstem a sociálně-ekonomickými charakteristikami nejméně rozvinutých zemí a snaží se identifikovat faktory, které ekonomický růst determinují. Z této obsáhlé práce bylo možno čerpat mnoho informací o rozvojové problematice, ovšem především v ní bylo při srovnání skupin států použito velké množství rozvojových indikátorů, včetně jejich charakteristiky a vysvětlení užitečnosti z hlediska rozvoje což bylo pro tuto práci užitečné jak při výběru ukazatelů, tak z metodického hlediska.

Třetí publikací, která byla vydaná Univerzitou Palackého v Olomouci a byla v této práci využita je „Encyklopedie rozvojových studií“ z roku 2011 na jejíž tvorbě se podílel převážně tým šesti autorů pod vedením Lenky Duškové. Toto dílo obsahuje celkem 190 rozvojově zaměřených hesel, která jsou dále rozvinuta a vysvětlena což bylo pro tuto práci přínosné jednak z důvodu objasnění rozvojové problematiky, jednak

byly získané poznatky využity při definici některých indikátorů a rozvojových problémů.

Zužitkovány byly i poznatky především ohledně lidského rozvoje a indexu lidského rozvoje které byly čerpány z publikace s názvem „Zpráva o lidském rozvoji. Odkud přicházíme, co jsme, kam jdeme?“ od Martina Potůčka a kolektivu autorů vydané v roce 2003 nakladatelem MJF Praha.

Z pohledu problematiky vnitrozemských zemí byla nesmírně užitečná publikace s názvem „Geography Against Development: A Case for Landlocked Developing Countries“ z roku 2006, v níž autoři Chowdhury a Erdenebileg hodnotí nevýhodnou polohu vnitrozemských států v kontrastu s přímořskými zeměmi a bylo z ní možno načerpat informace ohledně největších problémů vnitrozemských zemí z hlediska rozvoje.

Vnitrozemské země z hlediska rozvoje řeší i Collier ve své publikaci „The Bottom Billion: Why the Poorest Countries are Failing and What Can Be Done About It“ vydané roku 2007 Univerzitou v Oxfordu. Z tohoto díla jsou pro práci hodnotné především poznatky týkající se vztahy mezi vnitrozemskými zeměmi a jejich sousedy a vzájemným důsledkům na rozvoj těchto zemí.

Elektronické články

Z významných elektronických článků lze zmínit například „The Human Development Index: A History“ autorky Elizabeth A. Stantonové vydaný v únoru 2007 Výzkumným institutem pro politickou ekonomii Univerzity Massachusetts v Amherstu. Toto dílo se zabývá historií měření rozvoje a následně rozebírá problematiku indexu lidského rozvoje jakožto jednoho z nejvýznamnějších indikátorů lidského ale i ekonomického rozvoje. V této práci z něj byly čerpány především informace o indexu lidského rozvoje a velmi cenné byly i informace o historii měření rozvoje.

Dalším, pro práci významným, dílem pojednávajícím o měření rozvoje a indexu lidského rozvoje včetně jeho kritiky je článek Jak (ne) měřit kvalitu života. Kritické pohledy na index lidského rozvoje napsaný Miroslavem Syrovátkou a publikovaný v roce 2008 časopisem Mezinárodní vztahy. Analyzuje zde například slabé a silné stránky indexu lidského rozvoje a hodnotí jeho užitečnost jako měřítka mezinárodního

rozvoje, což bylo pro tuto práci významné, stejně tak tato práce těžila z pojednání o vývoji měření rozvoje, který je v tomto článku popsán.

Nejcennějším dokumentem pro pochopení podstaty indexu lidského rozvoje bylo dílo Jeni Klugmanové a kolektivu s názvem *The HDI 2010: new controversies, old critiques* publikované v červnu 2011 časopisem *The Journal of Economic Inequality*. Autoři se v něm zaměřují na vývoj výpočtu indexu lidského rozvoje v období od prvního zveřejnění indexu až po významnou změnu ve výpočtu v roce 2011 čehož bylo v této práci využito.

Hicks a Streeten se ve své práci s názvem *Indicators of development: The search for a basic needs yardstick* vydané roku 1979 v časopise *World Development* pozastavují nad problematikou měření rozvoje a hodnotí možnosti měření tohoto fenoménu. Jelikož se jedná o poněkud starší článek, bylo z něj možné (oproti ostatním, novějším zdrojům) pozorovat rozdíl ve vývoji měření rozvoje, i přes stáří tohoto článku se ovšem jedná o užitečný a relevantní zdroj k pochopení měření především ekonomického rozvoje.

Problematikou vnitrozemských zemí se pak zabývají například články *Economic Development Problems of Landlocked Countries* z roku 2000 autorů MacKellara a kolektivu, dále pak *Infrastructure, Geographical Disadvantage, and Transport Costs* autorů Limãa a Venablese z roku 1999, *Shipping Costs, Manufactured Exports, and Economic Growth* autorů Radeleta a Sachse z roku 1998, *The Cost of Being Landlocked* autorů Gallupa a kolektivu z roku 1999 a stejnou tematikou se zabývá i Uprety v díle s názvem *The Transit Regime for Landlocked States* vydané v roce 2006. Všechny tyto články byly nepostradatelné z pohledu pochopení hlavních problémů vnitrozemských států z hlediska rozvoje nebo dopravy a dále rozebírají podstatu a příčiny tohoto geografického „handicapu“ (Uprety 2016, s. 15).

Webové stránky a databáze

Z webových zdrojů důležitých pro práci se jedná především o webové stránky vlivných mezinárodních organizací, zabývajících se mezinárodním rozvojem, a které zároveň obsahují databáze monitorující rozvojové indikátory. Jedná se například o webové stránky Světové banky, která ve své databázi s názvem „*World Development Indicators*“ eviduje více než 1500 rozvojových indikátorů. Navíc je databáze

uživatelsky velmi přívětivá, je zde možnost například výběru potřebných ukazatelů pro jednotlivé sledované země a požadované období a následně jejich extrahování (mimo jiné) ve formátu excel. Navíc Světová banka k velkému množství indikátorů připojuje komentáře ohledně jejich relevance a výpovědní hodnotě v oblasti měření rozvoje, na jejím webu se pak lze dočíst mnoho dalších a podrobnějších informací o některých rozvojových problémech.

Velmi cenné byly rovněž webové stránky Organizace spojených národů, neboť zde bylo rovněž možno čerpat mnoho podnětů a informací ohledně rozvoje (například i ohledně problematiky Rozvojových cílů tisíciletí a navazujících Cílů udržitelného rozvoje) a důležité byly také její projekty UNDP a UNCTAD. Databáze UNDP byla pro práci podstatná, jelikož z této stránky byly použity data především indexu lidského rozvoje a informace ohledně tohoto ukazatele. Databáze UNCTAD pak sloužila pro doplnění potřebných dat, které byly využity například při přepočtu do souhrnných údajů jednotlivých skupin států. Tato databáze se již autorovi nezdála býti do takové míry uživatelsky přívětivá, neboť jednak neevidovala takové množství indikátorů, jednak byla práce s touto databází poněkud složitější, než tomu bylo při sběru dat z databáze Světové banky. Přesto databáze umožňuje například stažení potřebných dat ve formátu excel a je možné je následně utřídit do vhodného formátu.

Pro tuto práci byl užitečný i portál Gapminder.org, z něž sice nebyla použita žádná data, ovšem díky aplikaci, která je na tomto webu obsažena bylo možno například jednoduše vizualizovat data pro jednotlivé země, což bylo při zpracovávání nápomocné.

4 Klasifikace rozvojových zemí

Podle Duškové et al. (2011) patří mezi rozvojové země většina států dnešního světa. Je pro ně charakteristická koloniální minulost, chudoba, války, epidemie a hladomory a v neposlední řadě dosahují ve srovnání s rozvinutými zeměmi nízké úrovně socioekonomického rozvoje. Existuje několik oficiálních klasifikací rozvojových zemí, které se vesměs liší použitými kritérii pro přiřazování zemí do jednotlivých kategorií a taktéž jsou používány klasifikace založené na určité specifické charakteristice skupiny států. Mezi tři základní kategorizace zemí patří asi nejpoužívanější vymezení Světové banky, dále pak klasifikace států podle Mezinárodního měnového fondu a klasifikace podle Rozvojového programu OSN (Syróvátka a Harmáček 2014).

4.1 Klasifikace Světové banky

Světová banka dělí země do čtyř důchodových kategorií podle HND na osobu. Jsou to země s nízkým důchodem, nižším středním důchodem, vyšším středním důchodem a vysokým důchodem. Tato kategorizace zemí je uvedena v tabulce 1 a je vytvořena na základě HND na osobu přepočteného tzv. metodou Atlas Světové banky (Spěvák et al. 2016, s. 106), s platností od 1. července 2017 do 30. června 2018 (World Bank 2018a).

Tabulka 1: Kategorizace zemí dle Světové banky (fiskální rok 2017-2018)

Skupina zemí	HND na osobu (USD)	Příklady zemí
Nízký důchod	1,005 a méně	Eritrea, Madagaskar, Uganda
Nižší střední důchod	1,006 - 3,955	Albánie, Egypt, Guyana Angola, Georgie, Jordánsko
Vyšší střední důchod	3,956 - 12,235	Argentina, Brazílie, Panama Chorvatsko, Nauru, Samoa, Tonga
Vysoký důchod	12,235 a více	Česká republika, Island, Norsko Palau

Zdroj: World Bank (2018b)

Poznámka: Země zvýrazněné tučně byly v roce 2017 reklasifikovány do jiné kategorie.

Rozmezí jednotlivých skupin podle velikosti HND na osobu je upravováno Světovou bankou každý rok a do jednotlivých skupin jsou zařazeny odpovídající země.

Tato klasifikace je platná jeden fiskální rok Světové banky, což je časový interval začínající prvního července jednoho roku a končící posledního června roku následujícího. Ač klasifikace Světové banky nerozlišuje kategorii rozvojová země nýbrž důchodové kategorie, za rozvojové země jsou podle Syrovátky a Harmáčka (2014) obvykle považovány země prvních tří skupin, tedy všechny země vyjma států s vysokých důchodem. Syrovátka a Harmáček (2014) dále upozorňují, že hranice mezi kategoriemi nejsou tvořeny žádnými přirozenými prahy. Nemusí tedy platit, že by země dvou navazujících kategorií, které jsou na horní hranici nižší kategorie a dolní hranici vyšší kategorie, měly v nějakém smyslu odlišné ekonomiky. Zmiňují také, že hranice mezi kategoriemi se každý rok posouvá směrem nahoru, posun limitů ovšem není tak rychlý, aby dosahoval průměrného ekonomického růstu zemí, a státy tedy mají spíše tendenci postupovat do vyšších kategorií než klesat do nižších.

4.2 Klasifikace Mezinárodního měnového fondu

Mezinárodního měnový fond (IMF) ve své zprávě „World Economic Outlook“ každoročně klasifikuje země na základě tří pomocných kritérií, přičemž ty jsou dále řazeny do dvou skupin. Oproti klasifikaci Světové banky ovšem používá důchod na osobu, který je doplněn diverzifikací vývozu a mírou integrace do globálního finančního systému, kde kritérium diverzifikace je zaměřeno na úroveň diverzifikace struktury vývozu a jednostranná orientace vývozu značí nízkou úroveň rozvoje, což je významné zejména u zemí, jejichž ekonomika je založena na těžbě a zpracování ropy a vysokou část jejich vývozu tvoří ropné produkty. Tyto jednostranně orientované země pak nejsou považované za vyspělé, ačkoliv podle klasifikace Světové banky by mohly spadat do kategorie zemí s vysokým důchodem. Přístup IMF se dále při klasifikaci zemí liší od Světové banky skutečností, že výše uvedená tři kritéria chápe pouze jako pomocná a klasifikace není založena na striktních kritériích, ať už ekonomických či jiných, přičemž se vyvíjela v čase (Syrovátka a Harmáček 2014), (IMF 2013). Dále pak IMF oproti Světové bance řadí země pouze do dvou kategorií, kterými jsou vyspělé ekonomiky (advanced economies) mezi něž v roce 2017 patřilo 39 zemí¹ a vynořující se a rozvojové ekonomiky (emerging market and developing economies) mezi nimiž bylo

¹ Spojené státy, Německo, Francie, Itálie, Španělsko, Nizozemí, Belgie, Rakousko, Řecko, Portugalsko, Irsko, Finsko, Slovensko, Litva, Slovinsko, Lucembursko, Lotyšsko, Estonsko, Kypr, Malta, Japonsko, Spojené Království, Jižní Korea, Kanada, Austrálie, Čínská republika, Švýcarsko, Švédsko, Singapur, Hong Kong, Norsko, Česká republika, Izrael, Dánsko, Nový Zéland, Portoriko, Macao, Island a San Marino

ve stejném roce zařazeno 154 zemí. Tato druhá kategorie je dále členěna do šesti regionálních skupin² a do několika analytických skupin (IMF 2017). Jsou zde také členěny země podle zdroje exportních příjmů, dle finančních kritérií (například skupina čistých dluhových ekonomik) a další kategorií může být tzv. skupina vysoce zadlužených zemí (IMF 2017), (Syrovátka a Harmáček 2014).

4.3 Klasifikace rozvojového programu OSN

Rozvojový program OSN (UNDP) od roku 1990 každoročně klasifikuje země ve Zprávě o lidském rozvoji (HDR) na základě hodnoty indexu lidského rozvoje (HDI) což je složený ukazatel kvality života (Dušková et al. 2011). V současné době se státy dělí podle dosažené úrovně lidského rozvoje do 4 skupin: státy s Indexem rozvoje v intervalu 0,8 – 1 spadají do kategorie zemí s velmi vysokým rozvojem, v intervalu 0,7 – 0,799 se nacházejí země s vysokým rozvojem, do intervalu 0,550 – 0,699 spadají státy se středním rozvojem a státy s nízkým rozvojem dosahují hodnot nižších (HDR, 2016). Do roku 2010 byly přitom tyto stupně pouze tři: nízký (do 0,5), střední (index 0,5 – 0,8) a vysoký (index nad 0,8), viz. tabulka číslo 2 (Klugmanová et al. 2011), (UNDP 2016).

Tabulka 2: Klasifikace států podle HDI

Klasifikace států (1990 až 2009)	Interval	Klasifikace států (od roku 2010)	Interval
vysoký rozvoj	1,000 – 0,800	velmi vysoký rozvoj	1,000 – 0,788
		vysoký rozvoj	0,784 – 0,677
střední rozvoj	0,799 – 0,500	střední rozvoj	0,669 – 0,478
nízký rozvoj	0,499 – 0,000	nízký rozvoj	0,470 – 0,140

Zdroj: UNDP 2010, UNDP 1990

V posledním vydání Zprávy o lidském rozvoji z roku 2016 je na základě HDI evidováno organizací UNDP 188 zemí (UNDP 2016).

² „Společenství nezávislých států“, „Vynořující se a rozvojová Asie“, „Vynořující se a rozvojová Evropa“, „Latinská Amerika a Karibik“, „Střední východ, severní Afrika, Afghánistán a Pákistán“ a „Subsaharská Afrika“

4.4 Specifické skupiny rozvojových zemí

Další kategorie rozvojových zemí eviduje například Úřad vysokého představitele OSN pro nejméně rozvinuté, vnitrozemské a malé ostrovní rozvojové státy (UN-OHRLLS) který se zabývá třemi kategoriemi rozvinutých zemí, konkrétně nejméně rozvinutými zeměmi, vnitrozemskými rozvojovými zeměmi a malými ostrovními státy.

4.4.1 Nejméně rozvinuté země (LDCS)

Tato kategorie států byla zavedena Organizací spojených národů v roce 1971 a byla vymezena společnými znaky, ke kterým patřila extrémní chudoba, strukturálně slabá ekonomika, nedostatek kapacit pro hospodářský růst, nedostatek institucionálních zdrojů a kvalifikovaného lidského kapitálu a nevýhodná geografická poloha. Od roku 2001 jsou pro zařazení do kategorie LDCs vymezeny celkem tři jasně definovaná kritéria (Surovátka a Harmáček 2014). Prvním předpokladem je podle UN-OHRLLS kritérium nízkého příjmu založené na základě tříletého průměrného odhadovaného HND podle Světové banky. Druhým kritériem je kritérium slabosti lidských zdrojů, které je určováno pomocí ukazatelů výživy (kalorický příjem na osobu), zdraví, vzdělání a gramotnosti dospělých. Třetí definovaný požadavek je kritérium ekonomické zranitelnosti vyjádřené „indexem ekonomické zranitelnosti“ (EVI), které závisí na ukazatelích počtu obyvatel, odlehlosti, koncentrace vývozu zboží, podílu zemědělství, lesnictví a rybolovu, podílu obyvatelstva v nízko položených pobřežních zónách, nestability vývozu zboží a služeb, obětí přírodních katastrof a nestability zemědělské produkce (UN-OHRLLS 2018a). Struktura tohoto indexu je znázorněna v tabulce 3. Například podle Alonsa et al. (2014) má mezi stávajícími komplexními klasifikacemi kategorie LDCs významné výhody, ale měla by lépe řešit problémy spojené s „postupem“ států mimo kategorii. V současné době se mezi LDCs řadí 47 zemí světa³ (UN-OHRLLS 2018a).

³ Afghánistán, Angola, Bangladéš, Benin, Bhútán, Burkina Faso, Burundi, Kambodža, Středoafriická republika, Čad, Komory, Demokratická republika Kongo, Džibutsko, Eritrea, Etiopie, Gambie, Guinea, Guinea-Bissau, Haiti, Kiribati, Laos, Lesotho, Libérie, Madagaskar, Malawi, Mali, Mauritanie, Mozambik, Myanmar, Nepál, Niger, Rwanda, Svatý Tomáš a Princův ostrov, Senegal, Sierra Leone, Šalamounovy ostrovy, Somálsko, Jižní Súdán, Súdán, Východní Timor, Togo, Tuvalu, Uganda, Tanzanie, Vanuatu, Jemen a Zambie

Tabulka 3: Složení indexu ekonomické zranitelnosti (EVI)

EVI	Index	Sub-index	Indikátor
Index ekonomické zranitelnosti (EVI)	Index ohrožení (1/2)	Sub-index velikosti (1/8)	Velikost populace (1/8)
		Sub-index polohy (1/8)	Odlehlost (1/8)
		Sub-index ekonomické struktury (1/8)	Koncentrace exportu (1/16)
			Podíl zemědělství, lesnictví a rybolovu na HDP (1/16)
	Environmentální sub-index (1/8)	Podíl populace v nízko položených oblastech (1/8)	
	Index šoků (1/2)	Sub-index přírodních šoků (1/4)	Oběti přírodních katastrof (1/8)
			Nestabilita zemědělské produkce (1/8)
		Sub-index obchodních šoků (1/4)	Nestabilita exportu zboží a služeb (1/4)

Zdroj: Harmáček 2013

4.4.2 Vnitrozemské rozvojové země (LLDC)

Jak již z názvu vyplývá, jedná se o vnitrozemské státy, které vykazují známky rozvojových zemí. Pro tyto státy platí, že jsou oproti přímořským státům znevýhodněny vzdáleností k mořskému pobřeží a závislosti na hospodářských, obchodních a transportních strukturách sousedních států (Syróvátka a Harmáček 2014). MacKellar et al. (2000) podotýkají, že vnitrozemská poloha bez přímého přístupu k moři je jednou z hlavních geografických nevýhod, kterým může země čelit. Absence vlastního mořského pobřeží, odlehlost a izolace od světových trhů, dodatečné hraniční přechody, těžkopádná doprava a neefektivní logistické systémy a špatně fungující instituce těmto

zemím způsobují, že mají ve srovnání s přímořskými zeměmi podstatně vyšší náklady na přepravu (Chowdhury a Erdenebileg 2006). Jedním z dalších hlavních faktorů, který tuto výši nákladů negativně ovlivní je kvalita infrastruktury, která v rozvojových zemích bývá špatné kvality (Limão 1999). Toto enormní znevýhodnění v oblasti poplatků za přepravu způsobuje, že jsou vnitrozemské státy nuceny platit velké částky za dopravu zboží do přístavů (případně z přístavů) a tyto cenové náklady jsou dále zvýšeny byrokratickými a často i politickými poplatky za překročení mezinárodní hranice či hranic (Radelet a Sachs 1998). Tyto vysoké náklady značně ovlivňují obchodní možnosti vnitrozemských rozvojových zemí, mají negativní dopad na jejich ekonomický růst a zároveň je znevýhodňují ve snaze plně využít potenciálu na podporu udržitelného rozvoje. (UN-OHRLLS 2018b) Svou polohou jsou znevýhodněny zejména z hlediska ekonomické dynamiky a zásadním faktorem se pro ně stávají země sousední. V průměru se podle Colliera (2007) ekonomický růst mezi zeměmi „přelévá“ podle podmínky *ceteris paribus*. Pokud země roste o 1 %, sousedící země roste v průměru o další 0.4 %, ovšem v případě země vnitrozemské bez značného nerostného bohatství dosahuje tento dodatečný růst hodnot až 0.7 % (Collier 2007), (Harmáček 2013). Sousední státy jsou tedy pro vnitrozemské a obzvláště rozvojové země velmi významným faktorem rozvoje (Harmáček 2013). Všeobecně platí, že vnitrozemské země mají nižší příjmy než státy přímořské, přičemž žádná z vnitrozemských zemí mimo Západní a Střední Evropu nemá vysoký příjem na osobu (Gallup et al. 1999). Vzhledem k neoddiskutovatelným benefitům, které přístup k mořskému pobřeží a námořní doprava poskytuje, mají vnitrozemské státy přirozeně silný zájem na tom, aby dosáhli volného přístupu k moři a využili jej jako prostředek pro dovoz a vývoz zboží. Proto se snažily dosáhnout výsady, která by jim v tomto ohledu uznala zvláštní práva (Milic, 1981). Těchto výsad se vnitrozemské země částečně dočkaly přijetím Úmluvy Organizace spojených národů o mořském právu (Uprety 2006).

K 23. únoru 2017 patřilo do této kategorie podle UN-OHRLLS 32 států, přičemž nejvíce z nich (16) jich leží v Africe⁴, 10 v Asii⁵, 4 v Evropě⁶⁷ a 2 v Latinské Americe⁸ (UN-OHRLLS 2018c).

⁴ Botswana, Burkina Faso, Burundi, Středoafriická republika, Čad, Etiopie, Lesotho, Malawi, Mali, Niger, Rwanda, Jižní Súdán, Svazijsko, Uganda, Zambie a Zimbabwe

⁵ Afghánistán, Bhútán, Kazachstán, Kyrgyzstán, Laos, Mongolsko, Nepál, Tádžikistán, Turkmenistán a Uzbekistán

4.4.3 Malé ostrovní státy (SIDS)

Kategorie těchto států zahrnuje velmi rozdílnou skupinu přímořských či ostrovních států, které ovšem sdílejí některé společné charakteristiky. Ačkoliv nebyly stanoveny žádná kritéria, které musí tyto státy splňovat, nejčastějším rysem je malá rozloha v kombinaci s malým počtem obyvatel, nízko položené odlehlé území s limitovaným množstvím přírodních a surovinových zdrojů, křehké ekosystémy či vyšší pravděpodobnost výskytu přírodních katastrof. Tyto země bývají značně závislé na zahraničním obchodu, proto je pro ně velká vzdálenost od světových trhů významnou překážkou. Dalším problémem může být zranitelnost ekonomik, které mohou být jednostranně zaměřené například na cestovní ruch či produkci jediné významné zemědělské komodity, což dále zvyšuje míru závislosti těchto zemí na zahraniční pomoci (Surovátka a Harmáček 2014). OSN v současnosti eviduje 57 států SIDS.

⁶ Arménie, Ázerbajdžán, Moldavsko, Makedonie

⁷ Jedná se o vymezení hranic Evropy použité v UN-OHRLLS podle kterého Arménie a Ázerbajdžán patří k Evropě

⁸ Paraguay a Bolívie

5 Měření rozvoje a kvality života

Podle Duškové et al. (2011) lze pojem rozvoj definovat jako pozitivní změnu ve společnosti, která byla záměrně podnícena či způsobena v rámci dané země nebo ze zahraničí, například vládními či nevládními aktéry. Dále ovšem uvádí, že kritické proudy rozvojových studií rozporují možnost označit změny rozvoje za pozitivní z důvodu negativních společenských, politických, kulturních a environmentálních dopadů. V současné době lze podle Duškové et al. (2011) pojem rozvoj definovat také jako omezování stavu chudoby. Syrovátka (2008) uvádí, že smyslem procesu, který nazýváme rozvoj, je kvalita lidského života, nikoliv množství produkce či důchodu. Ve zprávách UNDP se jako hlavní cíl rozvoje udává možnost vytvořit takové prostředí, které by lidem umožnilo žít dlouhý, zdravý a tvůrčí život (UNDP, 1990). Výzvou rozvoje v nejširším smyslu je tedy zlepšit kvalitu života (World Bank 1991). V minulosti se měření rozvoje obecně soustředilo především na růst HNP na osobu (Hicks a Streeten 1979) nebo na HDP v paritě kupní síly (Stantonová 2007), což jsou indikátory, které zcela ignorují neekonomické aspekty lidského života (Mazouch 2016). Názor, že používání ukazatelů ekonomické aktivity jako měřítka kvality života není správné a že ekonomický rozvoj nemůže být redukován na pouhý ekonomický růst, se začal objevovat přibližně od sedmdesátých let 20. století. Toto období, ve kterém začaly vznikat alternativní indikátory socioekonomického rozvoje, proto dostalo označení „dekáda socioekonomických ukazatelů“, přičemž ukazatele se stále zaměřovaly především na jeden aspekt rozvoje (příkladem může být například Atkinsonův index nerovnosti nebo Senův index chudoby) a nemohly tak podat široký obrázek o úrovni rozvoje (Syrovátka 2008), (Syrovátka a Harmáček 2014).

Za jeden z prvních neekonomických ukazatelů lze považovat například „index úrovně života“ (“level of living index”) publikovaný v roce 1966 Výzkumným ústavem OSN pro sociální rozvoj (UNRISD) který byl ve studii aplikován na 20 států. Skládal se z kategorie fyzických potřeb (výživa, přístřeší a zdraví), kulturních potřeb (vzdělání, volný čas, bezpečnost) a z kategorie uspokojení vyšších potřeb (příjem nad hranici nějaké meze). V roce 1972 Výzkumný ústav OSN pro sociální rozvoj zveřejnil další studii, ve které představil „Index Rozvoje“ složený z devíti ekonomických a devíti sociálních aspektů (Stantonová 2007). Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) publikovala v roce 1973 zprávu, ve které bylo použito šesti sociálních

proměnných pro vytvoření „indexu předpokládaného HNP na obyvatele“ aplikovaného na 82 rozvojových zemí. V roce 1975 použila Hospodářská a sociální rada OSN sedmi indikátorů pro srovnání 140 zemí. Jednalo se o dva sociální ukazatele, konkrétně o gramotnost a naději na dožití, a pět ekonomických ukazatelů zahrnujících problematiku energetiky, podílu zpracovatelského průmyslu na HDP, podílu výroby na exportu, zaměstnanosti mimo zemědělství a počtu telefonů (Stantonová 2007). Počínaje rokem 1976 začala Mezinárodní organizace práce publikovat práci zabývající se „základními potřebami“ v souvislosti s rozvojem. Základní potřeby zahrnovaly adekvátní úroveň spotřeby i základních služeb jako je například zdravotní péče nebo základní vzdělání (Stantonová 2007). V sedmdesátých až osmdesátých letech se dle Syrovátky (2008) používaly ukazatele jako gramotnost či očekávaná délka života, ovšem chyběly souhrnné ukazatele, které by zaujímaly komplexnější pohled na rozvoj. Prvním takovým ukazatelem byl podle Syrovátky (2008) zřejmě index materiální kvality života (PQLI) zveřejněný v roce 1979 M. D. Morrisem s cílem zjistit, zda se nejchudším lidem světa dostává minimálního počtu základních lidských potřeb (Syravátka 2008), (Stantonová 2007). Byla v něm zahrnuta gramotnost, kojenecká úmrtnost a očekávaná délka života v prvním roce života, přičemž každá ze tří složek pak byla převedena na škálu od nuly do sta a celkový index představoval aritmetický průměr těchto tří hodnot (Syravátka 2008), (Slotte 1991). Dále Syrovátka (2008) uvádí, že tento i ostatní ukazatele které byly vyvinuty během sedmdesátých a osmdesátých let nebyly buď dostatečně komplexními ukazateli rozvoje či se neobjevila žádná renomovanější organizace, která by jim zajistila dostatečnou kredibilitu (zmínit lze například „Index Mezinárodního Lidského Utrpení“ z roku 1987 kombinující deset ukazatelů včetně příjmu, dětské úmrtnosti, výživy, gramotnosti dospělých a osobní svobody), (Syravátka 2008), (Stantonová 2007). Tyto požadavky splnil až index lidského rozvoje, který se začal objevovat ve Zprávách o lidském rozvoji vydávaných Úřadem pro rozvoj lidského rozvoje Rozvojového programu OSN (Syravátka 2008), (Klugmanová et al. 2011).

5.1 Index lidského rozvoje

Index lidského rozvoje (HDI) je složený ukazatel kvality života který se poprvé objevil ve Zprávě o lidském rozvoji (Human Development Report, HDR) vydané roku 1990 což je publikace vydávaná každý rok pod záštitou Rozvojového programu OSN (Dušková et al. 2011), (UNDP 1990). Vznikl z popudu Pákistánského ekonoma

Mahbuba ul Haqa a skupiny vědců včetně indického ekonoma a nositele Nobelovy ceny za ekonomii Amartyea Sena, přičemž důvodem byla jejich nespokojenost s tehdejšími standardními měřítkem rozvoje, tedy příjmem na osobu (Klugmanová et al. 2011). Jejich cílem bylo vytvořit ukazatel, který by vypovídal o kvalitě života lépe než dosud užívané ekonomické ukazatele (Syrovátko 2008). Jedná se o jednoduchý a zároveň relativně komplexní ukazatel rozvoje který se prosadil také proto, že byl zaštitěn významnou organizací, která ukazateli dodala kredibilitu i publicitu (Syrovátko a Harmáček 2014). V současné době jde o jeden z nejvíce používaných indikátorů životních podmínek obyvatel (Mazouch et al. 2016) a jedná se o důležitou alternativu k tradičnímu jednorozměrnému měřítku rozvoje (Sagar et al. 1997). HDI byl vytvořen, aby zdůraznil, že lidé a jejich schopnosti by měly být konečným kritériem pro hodnocení rozvoje země, nikoliv samotný ekonomický růst (UNDP 2018). Jedná se tedy o souhrnný ukazatel průměrného úspěchu v klíčových rozměrech lidského rozvoje, které jsou ve Zprávě o lidském rozvoji definovány jako možnost vést dlouhý a zdravý život, možnost získat znalosti a mít přístup k prostředkům nezbytným k dosažení slušné životní úrovně (UNDP 2018), (UNDP 1990), (Syrovátko 2008). Potůček (2003) uvádí, že úkolem HDI je vyjádřit dosažený stupeň lidského rozvoje v jednotlivých členských zemích OSN prostřednictvím jediného ukazatele, který by umožňoval srovnání všech zemí, měl by být jednoduchý a zároveň by měl zohledňovat nejdůležitější oblasti lidského rozvoje (Potůček 2003). Jedná se tedy o ukazatel, který může být použit ke srovnání úrovně kvality života mezi jednotlivými zeměmi nebo pozorovat vývoj lidského rozvoje země v čase (Stantonová 2007).

Od svého vzniku se metodika výpočtu indexu nepatrně měnila, přesto všechny tři základní složky indikátoru zůstávají neměnné: délka života, vzdělanost a životní úroveň vyjádřená hrubým národním důchodem v paritě kupní síly. Vývoj metodiky výpočtu je podle Syrovátky (2008) možné chápat jednak jako reakci na vývoj konceptu lidského rozvoje, jednak i jako reakci na některé možné technické nedokonalosti metodiky. Wolff et al. (2010) zmiňují, že byl index po jeho zveřejnění často kritizován s ohledem na jeho analytický rámec a použitou metodiku což vyústilo v reakci UNDP, který zahájil spolupráci s Amartya Senem, Sudhirem Anandem, Paulem Streetem a dalšími, aby se pokusili o aktualizaci metodiky a s jejich přičiněním došlo k pozměnění vzorce pro výpočet. Tento výpočet probíhá ve čtyřech krocích, kterými jsou operacionalizace konceptu, standardizace ukazatelů, výpočet dílčích indexů a výpočet celkového indexu

lidského rozvoje (Syróvátka 2008). Index může dosáhnout teoretické hodnoty 0-1, přičemž s rostoucí hodnotou indexu úroveň lidského rozvoje stoupá (Potůček 2003).

5.1.1 Způsoby výpočtu a jeho změny

Syróvátka (2008) uvádí, že koncept lidského rozvoje se skládá ze tří rozměrů, které ovšem nelze měřit přímo a je tedy nutné pro každý z nich nalézt takový ukazatel či ukazatele, které co nejpřesněji vyjadřují jeho podstatu a současně neznamenaají příliš velké nároky na vstupní data a je tedy nutné tento koncept operacionalizovat. UNDP ve své první „Zprávě o lidském rozvoji“ v roce 1990 představil tyto tři rozměry jako „možnost vést dlouhý a zdravý život“, „možnost získat znalosti“ a „možnost přístupu k prostředkům nezbytným k dosažení slušné životní úrovně“ (UNDP 1990). Délka života je (kromě hodnoty, kterou má sama o sobě) důležitým ukazatelem lidského rozvoje zejména z hlediska že s ní úzce souvisí nepřímé výhody jako dostatečná výživa či dobré zdraví což je vítané zejména s ohledem na současný nedostatek komplexních informací o zdravotním stavu a výživě lidí. Pro druhou klíčovou složku HDI, kterou představuje možnost získat znalosti je důležitá gramotnost, která, ač je pouze hrubá reflexe přístupu ke vzdělání, je nezbytná pro učení a nabývání znalostí a je tedy důležitá pro jakékoliv měření rozvoje. Třetí složku HDI, tedy přístup k prostředkům nezbytným k dosažení slušné životní úrovně, je dost možná nejtěžší změřit, jelikož vyžaduje údaje o přístupu k půdě, úvěrům, příjmům a dalším zdrojům. Vzhledem k omezeným údajům o mnoha z těchto proměnných nalezneme prozatím nejlepší využití pro indikátor příjmů, přičemž nejčastěji dostupný ukazatel příjmů, tedy příjem na osobu v nominální hodnotě, se nezdá pro mezinárodní srovnávání užitečný z důvodu přítomnosti neobchodovatelného zboží, služeb a zkreslených kurzových anomálií, cel a daní. Tyto data však lze vylepšit pomocí údajů o skutečném HDP na obyvatele v paritě kupní síly, což umožní lepší přiblížení k relativní síle nákupu komodit a prostředků potřebné k důstojné životní úrovni. (UNDP, 1990), (Syróvátka 2008). Procházka (2012) v závěru své práce zmiňuje, že zde je v důsledku způsobu operacionalizace HNP do souhrnného indexu a redukcí jeho vysokých hodnot zapříčiněna menší statistická závislost mezi HDI a hrubým národním produktem oproti ostatním dílčím indexům HDI a hodnotu HDI tedy více ovlivňují ukazatele střední délky života a vzdělanosti.

5.1.2 Kritika HDI

Podle Stantonové (2007) můžeme kritiku HDI rozdělit do dvou skupin. První kategorie kritizuje převážně to, že jsou k výpočtu HDI použité údaje špatné kvality vzniklé při nedůkladném sběru dat a s velkou četností chyb při měření. Takto bývají kritizovány například údaje ze sčítání lidu či rozdílné definice měření gramotnosti v různých zemích na což UNDP reaguje úsilím o zlepšení měření a kvality těchto údajů. Druhou kategorií je kritika výběru indikátorů použitých k výpočtu HDI, které mohou být jednak nevhodně zvolené, jednak podle kritiků ve složení HDI naopak některé důležité ukazatele chybí. Mohou jimi být například indikátory distribuce příjmů, přístupu ke zdravotní péči nebo rozsah občanských a politických svobod (Stantonová 2007). Syrovátka (2008) zmiňuje, že předmětem kritiky HDI byla hned v prvních letech po jeho vzniku například absence rozměru lidských práv. Dále pak Syrovátka s Harmáčkem (2014) podotýkají, že kritické připomínky se týkají například omezení indexu na tři dimenze, přičemž v něm chybí použití indikátorů, jako jsou ukazatele politické svobody či nerovnosti, dále pak výběru ukazatelů pro každou dimenzi a jejich váhy. Například McGillivray (1991) ve své jednoduché statistické analýze zpochybňuje užitečnost HDI jako indikátoru rozvoje. Tvrdí, že složení indexu je chybné, neboť jednotlivé použité ukazatele značně korelují s ostatními dílčími proměnnými, důsledkem čehož je, že posouzení úrovně rozvoje v jednotlivých zemích na základě kterékoliv této proměnné přináší podobné výsledky jako samotný index. S výjimkou menšiny skupin zemí poskytuje index v podstatě jen málo informací o úrovni mezinárodního rozvoje, než by poskytoval tradiční ukazatel HNP na obyvatele. McGillivray (1991) tedy tvrdí, že HDI je pouze dalším redundantním kompozitním ukazatelem mezinárodního rozvoje. Mezi kritiky patří také například Sagar (1997) který uvádí že HDI ignoruje environmentální aspekty vývoje, zejména vztahy mezi výkonnostmi zemí v oblasti lidského rozvoje a rozvoje životního prostředí. Salas-Bourgoinová (2004) upozorňuje, že HDI nelze považovat za konečné měřítko rozvoje a navrhuje dvě nové dimenze, které by mohly být začleněny do HDI: zaměstnanost a politické svobody což by pomohlo lépe vyjádřit pokrok v rozvoji. Nováček (2014) poukazuje na fakt, že tři zásadní cíle pro rozvoj, které definuje UNDP (a které používá jako základ ke konstrukci HDI) jsou sice relevantní, ale zmiňuje také existenci nezanedbatelného počtu lidí v současném světě bez přístupu k nezávadné vodě, lidí s nedostatečným denním kalorickým příjmem, lidí bez přístupu k elektrické energii a

zbytečně vysoká čísla dětské úmrtnosti na léčitelné nemoci, čímž nepřímo poukazuje na fakt, že HDI nezohledňuje všechny důležité aspekty rozvoje a kvality lidského života (Armand et al. 2014).

5.2 Ekonomické ukazatele

Měření a hodnocení rozvoje a kvality lidského života bylo po dlouhou dobu jednostranně zaměřeno čistě na ekonomické ukazatele, přičemž jednotlivé státy byly nejčastěji hodnoceny na základě ukazatelů ekonomické aktivity. (Syravátka a Harmáček 2014) Mezi ekonomy panuje podle Syrovátky (2008) v zásadě shoda, jak ekonomickou aktivitu měřit, ovšem na měření ekonomického rozvoje již mezi odborníky k takové shodě nedochází. Zmiňuje, že v případě ekonomického rozvoje se jedná o normativní koncept, a tak existují různé legitimní pohledy na to, co vlastně znamená a zahrnuje. Jednoznačná je ovšem mnohorozměrnost povahy ekonomického rozvoje a tento multidimenzionální proces nemůže být redukován na růst produkce či důchodu. Tato mnohorozměrnost limituje vypovídací schopnost jednoho ukazatele, který poskytuje pouze hrubý obrázek rozvoje a dosažení shody na univerzálním způsobu měření ekonomického rozvoje je komplikováno normativností celého konceptu. V konečném důsledku lze dosáhnout široké shody za pomoci měření jedním ukazatelem pouze obtížně (Syravátka 2008). Podle Syrovátky (2008) se tomu, co by většina ekonomů nazvala jako ekonomický rozvoj, ze všech ukazatelů nejvíce přibližuje index lidského rozvoje. Například Světová banka klasifikuje země pouze podle jednoho kritéria, a to národního důchodu (HND) na osobu v amerických dolarech v přepočtu prostřednictvím směnnými kursy. Tato hodnota sice oproti přepočtu v paritě kupní síly (PPP) podhodnocuje úroveň produkce v zemích s nízkým důchodem čili nadhodnocuje relativní rozdíly mezi zeměmi s různou ekonomickou úrovní, ovšem pro účely kategorizace se nejedná o zásadní problém z toho důvodu, že cenová hladina v průměru roste s ekonomickou vyspělostí (Syravátka a Harmáček 2014). Dále pak Syrovátka a Harmáček (2014) přepokládají, že země s podobnou úrovní ekonomické aktivity na osobu měřenou důchodem v paritě kupní síly budou mít i podobnou úroveň HND na osobu přepočteného směnnými kurzy.

5.2.1 Hrubý národní důchod

Světová banka operuje s ukazatelem hrubého národního důchodu (HND) na obyvatele, což je podle její definice hrubý národní příjem, který je přepočtený na americké dolary a dělený počtem obyvatel (v případě dat Světové banky se jedná o počet obyvatel v polovině daného roku). Jedním z nejčastěji používaných způsobů pro výpočet (nejen) HND je tzv. metoda Atlas Světové banky založena na průměrném směnném kursu, který je korigován pro omezení případných zkreslení (Spěváček et al. 2016). Dříve používala Světová banka pro klasifikaci států hrubý národní produkt (HNP) který byl ovšem v roce 1993 nahrazen právě hrubým národním důchodem (World Bank 2018c). HND je podle Cihelkové et al. (2009) nejširším ukazatelem národního příjmu a je tvořen HNP k němuž jsou následně přičteny čisté příjmy rezidentů pocházející ze zahraničních zdrojů. Jedná se o indikátor založený na velikosti jednoho ekonomického ukazatele bez přihlídnutí k jiným socioekonomickým údajům (Cihelková et al. 2009).

5.2.2 Hrubý domácí produkt

Dalším z ukazatelů, pomocí nichž je možné měřit ekonomický růst je hrubý domácí produkt (HDP). Vyjadřuje tržní hodnotu finálních statků a služeb, vytvořenou v dané zemi za určité období (Syrovátko 2008) a je vnímán jako nejsouhrnnější agregát výroby (Fischer 2005). Rozdíl mezi HDP a HND je ten, že hrubý národní důchod upravuje HDP o saldo prvotních důchodů s nerezidenty, tedy přičítá důchody, které připadly rezidentům v zahraničí, a naopak odečítá důchody, které náležely rezidentům v domácí ekonomice (Kučera 2015). Stantenová (2007) uvádí, že mnoho autorů zaznamenalo koncepční problémy s použitím HDP nebo HNP na obyvatele jako měřítka míry lidského blahobytu z důvodů že například ignorují rozdělení příjmů ve společnosti, nepřiznávají žádnou hodnotu volnému času, ignorují svobodu a lidská práva nebo že staví na stejnou úroveň zboží s problémovými komoditami, například zbraněmi, jejichž výroba má tendenci ke snižování životních podmínek. S použitím příjmu jako měřítka kvality života spolu ovšem úzce souvisí splynutí ekonomického růstu (který změříme například změnou HDP) s rozvojem nebo pokrokem. Podle Hickse a Streetena (1979) se tento ekonomický růst pravděpodobně „rozšíří“ mezi společnost včetně s ním souvisejících benefitů a pokud by se tak nestalo, a naopak způsobí větší rozdíly

v příjmech lidí, vlády se budou snažit situaci napravit, a růst příjmu na obyvatele tedy ve výsledku redukuje chudobu (Hicks a Streeten, 1979), (Stantenová, 2007).

5.2.3 Další ekonomické ukazatele

Za další ukazatel ekonomického rozvoje můžeme považovat také „index ekonomické zranitelnosti“ (Economic Vulnerability Index, EVI) podle nějž definuje UN-OHRLLS skupinu nejméně rozvinutých zemí. Jako ukazatel ekonomického rozvoje lze považovat například také míru inflace (UN 2018). Dalšími indikátory, které bývají používány ve studiích pro srovnání rozvoje států, může být například podíl zemědělství na HDP či na pracovní síle, podíl exportu na HDP, hrubá tvorba kapitálu, hrubé domácí úspory, celkové zahraniční zadlužení, množství přímých zahraničních investic (FDI), množství oficiální rozvojové pomoci (ODA), nebo příjem remitencí (Harmáček 2013).

5.3 Sociální ukazatele

Sociálními ukazateli, jako jsou například zdravotní stav, vzdělanost či chudoba populace, můžeme podle Harmáčka (2013) aproximovat kvalitu lidského kapitálu, který je považován zároveň za jeden ze základních bezprostředních faktorů ekonomického růstu. Kromě již představeného indexu lidského rozvoje, který ovšem reflektuje jak ekonomický, tak sociální rozvoj a nelze jej tedy v tomto smyslu jednoznačně zařadit mezi ekonomické či sociální ukazatele, je zde mnoho dalších sociálních indikátorů, které lze pro měření rozvoje použít. Můžeme za ně považovat například již dříve představené složené indikátory jako „Index materiální kvality života“ (Physical Quality of Life Index), „index úrovně života“ (Level of living index) nebo Index lidského utrpení (Human Suffering Index), dále pak například „Index kvality života“ (Index of Well Being), a „Index udržitelného blahobytu“ (Index of Sustainable Welfare), které se vesměs zaměřují na ukazatele jako je očekávaná délka života, dětská úmrtnost, gramotnost, růst populace, denní příjem kalorií, přístup k pitné vodě, očkování kojenců, počet zápisů na střední školy, lidská práva či politická svoboda (Morris et al. 1980), (Kelley 1989), (Pillarsetti 1997), (Syróvatka 2008).

V rozvojových cílech tisíciletí (MDGs), jakožto programu, který usiloval o odstranění největších problémů rozvojového světa, se OSN zaměřuje na indikátory chudoby a hladu (například počet lidí žijících z prostředků menších než 1.25\$ za den, nezaměstnanost nebo počet podvyživených dětí do pěti let), ukazatele vzdělání (počet

zapsaných dětí do škol nebo gramotnost) a ukazatele rovnosti pohlaví (například „index rovnosti pohlaví“). Dalšími používanými indikátory MDGs jsou ukazatelé dětské úmrtnosti či počtu očkovaní proti spalničkám, poměr úmrtnosti matek či počet porodů provedených kvalifikovanými osobami, užívání antikoncepce, porodnost u dospívajících žen, ukazatele týkající se problematiky HIV/AIDS a zmínit lze také indikátory spojené se životním prostředím – množství emisí oxidu uhličitého, podíl osob s přístupem k pitné vodě či počet obyvatel ve slumech. Poslední kategorií, kterou se MDGs zabývají, je oblast globálního partnerství pro rozvoj. Zde používá indikátory týkající se rozvojové pomoci (například množství přijaté rozvojové pomoci vnitrozemskými rozvojovými zeměmi vyjádřené jako procento jejich HND nebo množství přijaté pomoci vyjádřené absolutními hodnotami či indikátory týkající se zadluženosti a exportu) a jelikož MDGs pozorují důležitost přístupu k internetu a jiným komunikačním a informačním zdrojům, sledují i například podíl uživatelů internetu na celkové populaci (UN 2018a). Chudobou, vzděláním, hladem a (nejen) zdravotními aspekty obyvatelstva se zabývají i navazující „Cíle udržitelného rozvoje“, neboli SDGs (UN 2018b). UNDP pozoruje také velké množství rozvojových indikátorů, ovšem za nejvýznamnější ukazatele můžeme považovat (kromě HDI) indexy jako jsou například „Index lidského rozvoje doplněný o nerovnosti“ (IHDI), „Index rozvoje pohlaví“ (GDI), „Index nerovnosti pohlaví“ (GII) a „Multidimenzionální index chudoby“ (MPI), (UNDP, 2018a). Ogowang (2000) pak používá k porovnání rozdílů lidského rozvoje mezi zeměmi několika indikátorů, kromě HDI se jedná například o „Index rozvoje pohlaví“ (GDI). Jedním z indexů, podle nichž OSN, potažmo UN-OHRLLS definuje nejméně rozvinuté země, je i tzv. Index lidských zdrojů⁹ (HAI) který je založený na ukazatelích jako je podíl podvyživeného obyvatelstva, úmrtnost dětí mladších pěti let, hrubý poměr absolventů středních škol a gramotnosti dospělých (UN-OHRLLS 2018a).

Dušková et al. (2011) uvádějí, že jedním ze základních témat současných rozvojových studií je například chudoba a její snížení či vymýcení je cílem mnoha rozvojových politik. Měření chudoby se nejčastěji zaměřuje na výši příjmu nebo výši spotřeby, která má oproti měření výše příjmu tu výhodu, že má tendenci být stabilnější než příjem. Obvykle pak bývá zjišťována na úrovni domácnosti, kterou lze následně různými metodami převést na jednoho člena domácnosti. Nejčastěji používanými

⁹ V češtině se používá i termín „Index slabosti lidských zdrojů“

ukazateli pro vyjádření chudoby jsou počet lidí pod stanovenou hranicí chudoby a podíl populace pod hranicí chudoby na celkovém obyvatelstvu (Dušková et al. 2011). Chudobu v určitém okamžiku lze sledovat například pomocí průřezového průzkumu domácností, ovšem Haughton a Khandker (2009) zmiňují, že tento průzkum neumožňuje sledovat vývoj chudoby v průběhu času. Měření chudoby domácností v čase podle nich brání například nutnost rozlišovat domácnosti, které jsou chudé pouze příležitostně a takové domácnosti které jsou chudé neustále. Dále zmiňují, že pro sledování vývoje míry chudoby domácností v průběhu času je nutné upravit hranici chudoby tak, aby byla zohledněna inflace, a dále je nutné například přizpůsobit váhy jednotlivých „vzorků“ dat, aby bylo možno zajistit porovnatelnost.

Harmáček (2013) uvádí, že zdraví populace, jakožto důležitého faktoru rozvoje, lze vyjádřit několika ukazateli, přičemž nejčastěji bývá aproximováno mírou úmrtnosti dětí do pěti let (přesto tento ukazatel řadí do demografických ukazatelů) či kojeneckou úmrtností, očekávanou délkou dožití při narození či podílem podvyživené populace. Dva z nich, konkrétně úmrtnost dětí do pěti let a podíl podvyživené populace, používá Odbor pro ekonomické a sociální otázky Organizace Spojených Národů (DESA) pro klasifikaci nejméně rozvinutých zemí. Harmáček (2013) podotýká, že Především v Africe jsou pak tyto ukazatele negativně ovlivněny geografickými a jinými faktory, které způsobují vysokou náchylnost k nemocem typu malárie, tuberkulózy, spavé nemoci a v neposlední řadě také HIV/AIDS. Jako další důležitý faktor rozvoje vykresluje vzdělání, které můžeme aproximovat velkým množstvím indikátorů jako je například hrubá či čistá míra zápisů (enrollment rate) do jednotlivých úrovní vzdělávacího systému, hrubá či čistá míra dokončení docházky (completion rate) nebo podíl gramotné populace dospělých či mladistvých. Jako relevantní ukazatel sociální a ekonomické rozvinutosti pak Harmáček (2013) zmiňuje chudobu. Podle něj se v posledních letech v oblasti rozvoje studií i rozvojové praxe stalo úsilí o snižování chudoby podstatou pojmu rozvoj, ale tuto problematiku je ovšem komplikované přesně analyzovat, neboť pro různé země existují data pro různé roky, což činí komparaci údajů mezi zeměmi velmi obtížnou.

6 Komparační kritéria

V této práci bylo pro analýzu rozvoje a komparaci států použito 11 indikátorů, které byly rozděleny do tří skupin podle jejich nejpřiléhavější charakteristiky. Toto rozdělení je znázorněno v následující tabulce číslo 4. Na základě těchto indikátorů byly následně srovnávány dvě vymezené skupiny států (pomocí přepočítaných dat vizualizovaných s využitím grafů) a následně porovnávány jednotlivé země na základě kartogramů, případně tabulek.

Tabulka 4: Vymezení indikátorů a jejich zařazení do kategorií

Indikátory	Zdroj dat	Způsob přepočtu
<i>Ekonomické indikátory</i>		
HND na obyvatele (PPP)	World bank	Vážený průměr
Index lidského rozvoje (HDI)	UNDP	Aritmetický průměr
Příliv remitencí (% HDP)	World bank	Vážený průměr
Podíl zemědělství na celkové pracovní síle	World bank	Vážený průměr
<i>Zdravotně-sociální indikátory</i>		
Očekávaná délka života při narození	World bank	Vážený průměr
Podíl podvyživené populace (% populace)	World bank	Vážený průměr
Podíl populace pod mezinárodní hranicí chudoby (1,90 USD/den)	World bank	Vážený průměr
Gramotnost dospělých (% populace)	World bank	Vážený průměr
<i>Demografické indikátory</i>		
Úhrnná plodnost	World bank	Vážený průměr
Úmrtnost dětí mladších 5 let	World bank	Vážený průměr
Míra urbanizace	World bank	Vážený průměr

Zdroj: Zpracováno autorem.

6.1 Ekonomické indikátory

Skupina ekonomických indikátorů byla v práci použita z toho důvodu, že měření rozvoje se na tyto ukazatele zaměřuje historicky nejvíce, především pak na ukazatele

příjmu a ekonomické aktivity (Hicks a Streeten, 1979), (Stantonová 2007). Ačkoliv se odborníci víceméně shodují že měření rozvoje a kvality života nemůže být redukováno pouze na ekonomický růst a že výše příjmu má být pouze prostředkem k dosažení jiných cílů (Syróvátka 2008), jedná se jednoznačně o důležitý aspekt rozvoje, neboť například většina mezinárodních organizací definuje kategorie rozvojových zemí podle ekonomických ukazatelů. Zároveň pak práce pracuje s myšlenkou zmíněnou již v souvislosti s vyřčenou hypotézou, že ekonomický růst je přinejmenším u rozvojových zemí nezbytný pro to, aby mohlo být dosaženo vyšší kvality života (Syróvátka 2008, s. 10).

Hrubý národní důchod (HND)

Prvním indikátorem, pomocí nějž jsou v této práci porovnávány státy, je HND na obyvatele v paritě kupní síly a běžných cenách. Jedná se o agregátní ukazatel výkonu ekonomiky, který je používán pro klasifikaci zemí například Světovou bankou (Harmáček 2013). Oproti Světové bance, která pro tuto klasifikaci zemí používá ukazatel HND na osobu v přepočtu prostřednictvím směnnými kursy (Syróvátka a Harmáček 2014) bylo v této práci použito HND v paritě kupní síly, neboť tato metoda přepočtu nenadhodnocuje rozdíly mezi zeměmi s různou ekonomickou úrovní (Syróvátka a Harmáček 2014) a pro účely této práce, především v souvislosti s přepočtem do agregovaných skupin, se zdá být vhodnější.

Index lidského rozvoje (HDI)

Dalším indikátorem je již představený index lidského rozvoje. Tento složený index byl v práci použit z důvodu, že se v současné době jedná o jeden z nejpoužívanějších indikátorů rozvoje a životních podmínek obyvatel (Mazouch et al. 2006) a byl zařazen do skupiny ekonomických ukazatelů, neboť například Syrovátka (2008) jej považuje za ukazatel, který nejlépe zachycuje to, co by většina ekonomů nazvala jako ekonomický rozvoj. Podle dalších autorů se ovšem jedná také o důležitý ukazatel lidského rozvoje (Potůček 2013) a je třeba k němu také takto přistupovat. Podle Stantonové (2007) je tento ukazatel vhodný pro srovnání úrovně kvality života mezi jednotlivými zeměmi nebo pozorování vývoje lidského rozvoje země v čase.

Příliv remitencí

V práci je dále použitý indikátor přílivu remitencí, vyjádřený jako procentuální podíl na HDP. Pro rozvojové země se jedná o významný zdroj financí a jejich význam v posledních letech roste (Gupta et al. 2009). Jedná se o finanční zdroje, které jsou zasílány migranty pracujícími ve vyspělejších zemích do zemí svého původu (Harmáček 2013) a kromě snižování chudoby v zemích kam proudí mají také další dopady na ekonomiku díky výslednému zvyšování výdajů domácností (Gupta et al. 2009). Dalo by se zjednodušeně říci, že ačkoliv jsou remittance (obzvláště v případě subsaharské Afriky) důležitým a pozitivním faktorem rozvoje a příjmu financí (Gupta et al. 2009) tak jejich vysoký podíl na HDP značí spíše nižší rozvinutost ekonomik, a proto je v této práci nahlíženo na státy s vyšším podílem remitencí na HDP jako na země s nižší mírou rozvoje (ač tomu tak nemusí vždy být).

Podíl zemědělství na celkové pracovní síle

Zemědělství je hlavním pilířem hospodářství nejméně rozvinutých zemí (FAO 2002) a podle některých teorií je strukturální změna ekonomiky zásadním aspektem ekonomického růstu, zejména pak u rozvojových zemí, kde se jedná o transformaci ekonomické struktury tradičních odvětví (kde nejpodstatnější část tvoří právě zemědělství) na strukturu moderní (Harmáček 2013). Při tomto procesu, kdy dochází k „přesunu“ pracovní síly v zemědělství do sektoru průmyslu a služeb, dochází k rozvoji země a zlepšuje se kvalita života obyvatel (Mukesh a Ashok 2006). Dá se tedy předpokládat, že podíl zemědělství na celkové pracovní síle má jako ekonomický ukazatel rozvoje výpovědní hodnotu a s mírou poklesu hodnot tohoto ukazatele většinou roste míra rozvoje.

6.2 Zdravotně-sociální indikátory

Zdravotně-sociální indikátory, do kterých můžeme zahrnout například zdravotní stav obyvatel, vzdělanost či chudobu (Harmáček 2013) jsou důležitými indikátory kvality života (Körreveská (2011). Z ekonomického hlediska pak vystihují sociální indikátory vlastnosti a kvalitu lidského kapitálu, jakožto faktoru ekonomického růstu a důležitého faktoru rozvoje (Harmáček 2013).

Podíl podvyživené populace (% celkové populace)

Podvýživu lze dle Duškové et al. (2011) definovat jako nedostatečný příjem živin, které pocházejí z potravin a tento nedostatečný příjem se dá dále rozlišovat na akutní a chronický hlad. Akutní hlad přímo ohrožuje člověka na životě, jelikož příjem potravin takového člověka je nižší než biologické minimum. Chronický hlad pak vyjadřuje nedostatečný příjem potravin, což může vést například ke snížení imunity nebo redukci délky života (Dušková et al. 2011). V této práci je použit indikátor podílu podvyživené populace na celkové populaci a dle Světové banky se jedná o procentuální podíl populace, jejíž energetický příjem z potravin dlouhodobě nesplňuje minimální požadavky.

Očekávaná délka života při narození

Körreveská (2011) řadí mezi zdravotní indikátory kvality života naději na dožití při narození a zmiňuje, že průměrná délka života při narození se považuje za nejspolehlivější ukazatel pro srovnání zdraví různých národů. Délku života považuje za důležitou například i organizace UNDP, která ji využívá ve výpočtu indexu lidského rozvoje (Klugmanová et al. 2011) a spolu s gramotností se k měření rozvoje používá dlouhodobě (Syróvatka 2008).

Podíl populace pod mezinárodní hranicí chudoby (1,90 USD na osobu a den)

V práci je dále věnována pozornost podílu populace pod mezinárodní hranicí chudoby. Chudoba je jedním ze základních témat současných rozvojových studií a její snížení či vymýcení je cílem mnoha rozvojových politik (Dušková et al. 2011). Světová banka v současnosti definuje mezinárodní hranici chudoby jako příjem na osobu pod hranicí 1,90 USD na osobu a den v paritě kupní síly a hodnotě amerického dolaru z roku 2011. Ke změně na tuto hodnotu došlo v roce 2015 kdy byla zvýšená z 1,25 USD v paritě kupní síly a hodnotě amerického dolaru z roku 2005. Důvodem změny mezinárodní hranice chudoby je změna roku, pro který Světová banka přepočítává kurz USD a ve výsledku by měla současná úroveň této hranice chudoby na úrovni 1,90 USD vyjadřovat stejnou hodnotu jako 1,25 USD v paritě kupní síly z roku 2005 (World bank 2015).

Gramotnost dospělých (% celkové populace)

Gramotnost dospělé populace vyjadřuje gramotnost populace starší než 15 let (Harmáček 2013). Harmáček (2013) dále uvádí, že z ekonomického hlediska je vzdělání populace společně se zdravím základním atributem kvality lidského kapitálu. Vzdělanost také podle Colliera (2007) může souviset se zaměstnaností, neboť vzdělaní lidé mají větší šanci být zaměstnáni (a to platí především ve vyspělejších zemích) a tato skutečnost může souviset i s příjmem remitencí. Kőrreveská (2011) uvádí, že vzdělání by se v současné době dalo považovat za základní lidskou potřebu a dále zmiňuje, že vzdělaní lidé jsou zdravější, více aktivní v sociálním životě a dosahují vyšších mezd.

6.3 Demografické indikátory

Mezi demografické indikátory pak byla v této práci zařazena úhrnná plodnost, úmrtnost dětí mladších pěti let a míra urbanizace. Ač by se dalo namítnout, že některé zmíněné indikátory by mohly být zařazeny i do jiných kategorií, toto rozřazení se zdá být pro účely této práce nejvhodnější.

Úhrnná plodnost

Plodnost je podle Harmáčka (2013) jedním z indikátorů populační dynamiky států a pro nejméně rozvinuté státy světa je vysoká plodnost charakteristická. Zároveň zmiňuje, že vysoké míry plodnosti představují významnou překážku pro zvyšování ekonomické úrovně v nejméně rozvinutých zemích, neboť se pak vyprodukovaný výstup statisticky dělí mezi vyšší počet obyvatel, a proto vedou některá rozvojová opatření ke snižování například prostřednictvím lepší distribuce antikoncepčních prostředků.

Úmrtnost dětí mladších 5 let

Úmrtnost dětí je zařazena mezi demografické ukazatele, neboť ji takto definuje například Harmáček (2013), dala by se ovšem zařadit i do předchozí kategorie indikátorů zdraví (Kőrreveská, 2011). Kőrreveská (2011) například zmiňuje, že dětská úmrtnost bývá ovlivněna socioekonomickým prostředím a vyspělostí zdravotnických služeb. Podle Harmáčka (2013) je snižování dětské úmrtnosti naprosto zásadní pro dosažení nižší míry porodnosti, jelikož s poklesem dětské úmrtnosti zároveň klesá „poptávka“ po dětech a snižují se míry porodnosti. Jinými slovy, cesta ke snížení

porodnosti a populačních přírůstků v rozvojových zemích vede podle Harmáčka (2013) přes pokles úmrtnosti dětí.

Míra urbanizace

Urbanizace je sociální a demografický proces při němž dochází k přesunu venkovského obyvatelstva do městských sídel a způsobuje změnu vzorců lidského chování či přispívá ke změně ekonomického smýšlení (Dušková et al. 2011). Podle Harmáčka (2013) je míra urbanizace jedním ze geografických ukazatelů úzce souvisejícím s úrovní rozvoje a jde o procentuálně vyjádřený podíl městského obyvatelstva na celkovém počtu obyvatel. Podotýká, že míra urbanizace v průměru roste s vyspělostí zemí a toto tvrzení souvisí s procesem koncentrace ekonomických aktivit v oblasti průmyslu a služeb, jejichž význam s ekonomickým rozvojem vzrůstá. Lze ovšem podotknout, že v nejméně rozvinutých zemích může výrazný nárůst městské populace vyvolat nemalé problémy, neboť města nemusí být schopná absorbovat takové populační přírůstky (Harmáček 2013) a může dojít k vzniku či růstu slumů které jsou často spjaté s problémy jako je znečištění, nezaměstnanost nebo zdravotní komplikace (Usmani Ahmad, 2018).

6.4 Vymezení porovnávaných států

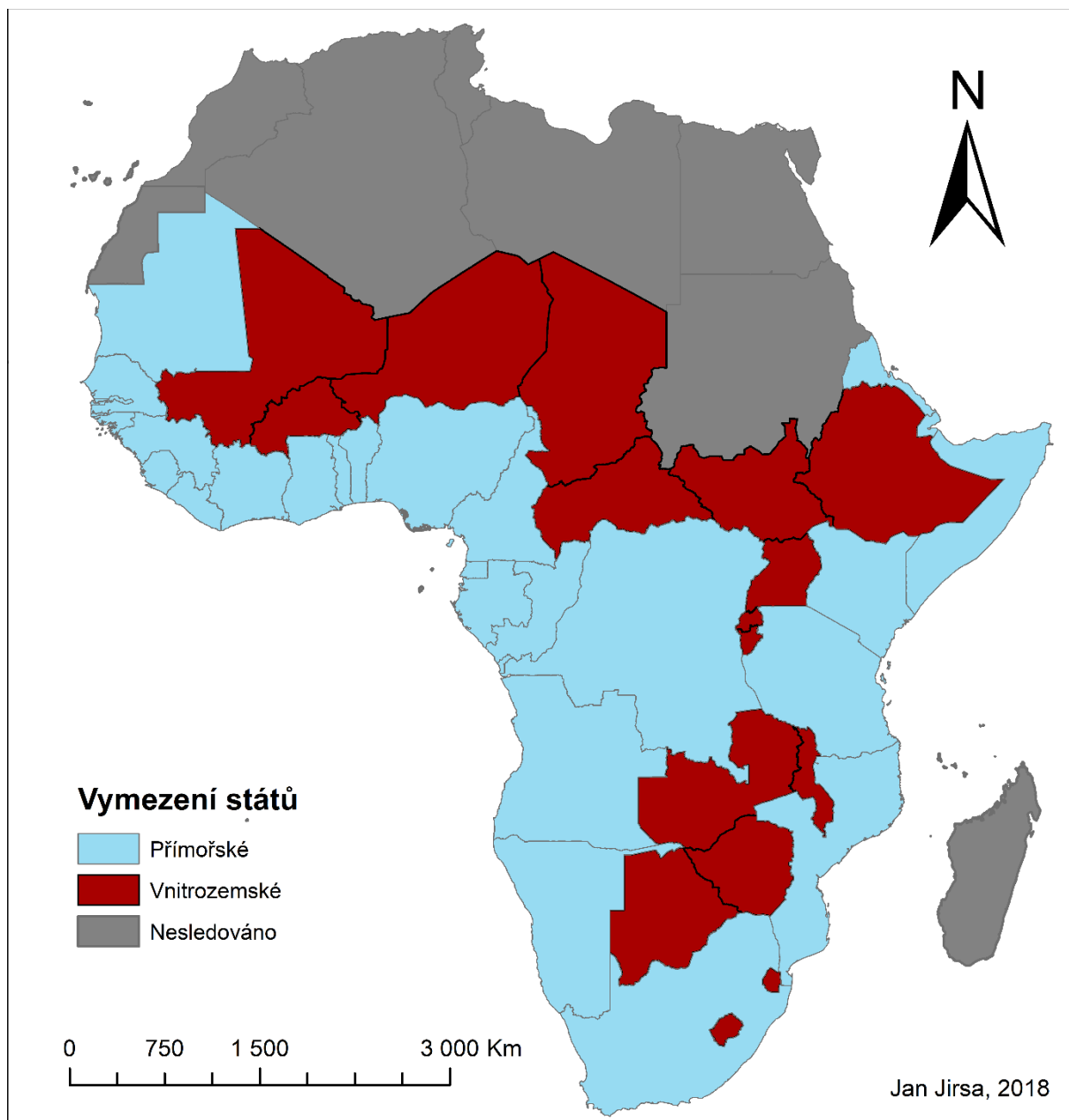
Do zájmové oblasti této práce spadají státy subsaharské Afriky, které jsou rozděleny do dvou zájmových skupin na vnitrozemské a přímořské. Sledované státy včetně jejich rozdělní do skupin lze pozorovat na obrázku číslo 1. Vymezení subsaharské Afriky je provedeno podle definice Rowntreeho et al. (2014) a spadají do něj státy africké pevniny bez států severní Afriky¹⁰ které vykazují oproti subsaharským státům z rozvojového hlediska až příliš podstatné rozdíly. Ze subsaharských států byly dále vyčleněny ostrovní státy, pro jejich rozdílnou charakteristiku (UN-OHRLLS 2018d). Práce se tedy zaměřuje na 16 vnitrozemských států¹¹ a skupinu 26 zemí zahrnující státy přímořské¹².

¹⁰ Maroko, Alžírsko, Tunisko, Libye, Egypt a Súdán

¹¹ Botswana, Burkina Faso, Burundi, Středoafriická republika, Čad, Etiopie, Lesotho, Malawi, Mali, Niger, Rwanda, Jižní Súdán, Svazijsko, Uganda, Zambie a Zimbabwe

¹² Angola, Benin, Kamerun, Demokratická republika Kongo, Konžská republika, Pobřeží slonoviny, Džibutsko, Rovnicková Guinea, Eritrea, Gabon, Gambie, Ghana, Guinea, Guinea-Bissau, Keňa, Libérie, Mauritánie, Mosambik, Namibie, Nigérie, Senegal, Sierra Leone, Somálsko, Jihoafrická republika, Tanzanie a Togo.

Obrázek 1: Vymezení sledovaných zemí a jejich rozdělení do skupin

Zdroj: Zpracováno autorem

6.5 Vymezení sledovaného období

Tato práce analyzuje rozvoj zemí v průběhu 21. století, pracuje tedy s daty od roku 2000 po nejaktuálnější dostupný rok, kterým bývá zpravidla rok 2015, v některých případech může být v případě dostupnosti dat sledováno období až do roku 2016 či 2017.

7 Srovnávací analýza

V této kapitole byly porovnávány vymezené státy podle výše definovaných kritérií. U každého ukazatele došlo nejprve k porovnání jednotlivých skupin států, jejichž vývoj byl vizualizovaný v podobě grafu. Následně byly pomocí kartogramů srovnávány jednotlivé země, a to jak z hlediska stavu k nejaktuálnějšímu dostupnému datu, tak byl zhodnocen vývoj v průběhu vymezeného období. Pozornost byla v komentářích věnována především zemím, které dosahovaly nejlepších či nejhorších výsledků v daném parametru, případně státům, které dosáhly v dané oblasti nejlepšího a nejhoršího pokroku za sledované období. Kapitola je rozdělena na 3 podkapitoly podle skupin do kterých byly sledované indikátory rozřazeny. V průběhu tohoto porovnávání byla také hledána případná vazba mezi jednotlivými ukazateli či parametry států, čehož si vyžaduje druhý definovaný podcíl.

7.1 Srovnání ekonomických ukazatelů rozvoje

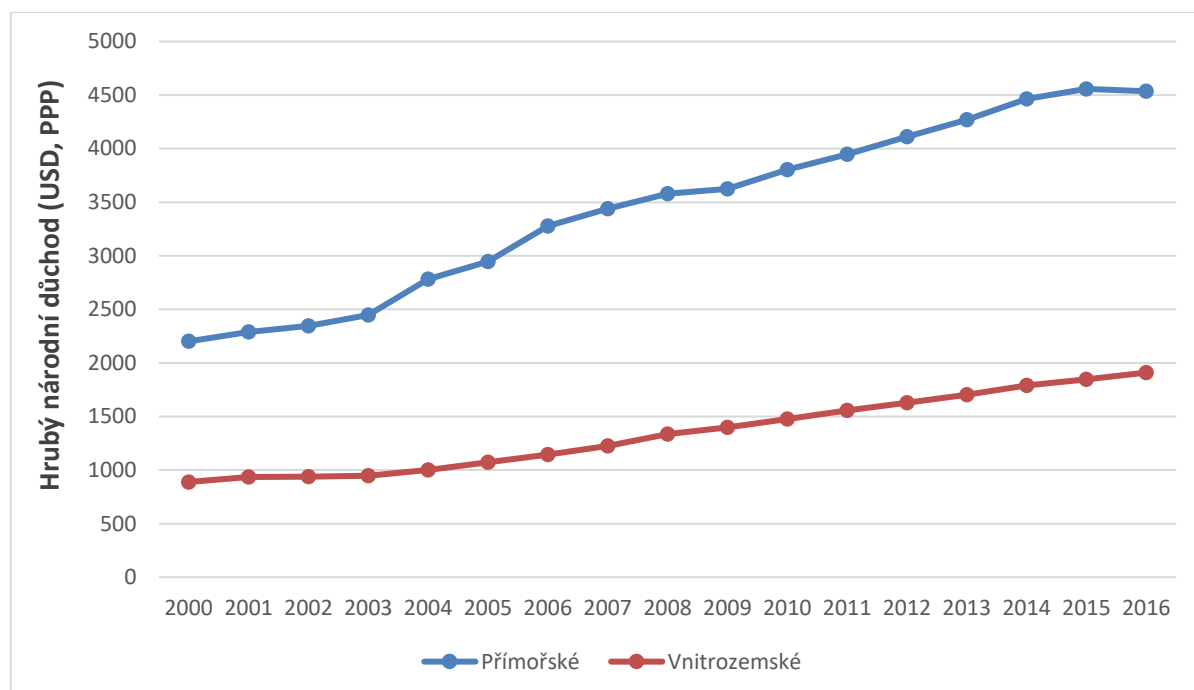
7.1.1 Hrubý národní důchod

Ekonomickou úroveň skupin států, respektive jejich příjmu, znázorňuje obrázek 2 sledující vývoj HND na obyvatele¹³ v sledovaných skupinách zemí. Je zde jasně patrné, že skupina přímořských států dosahuje v průměru mnohem větších příjmů na osobu než vnitrozemské státy a tento trend můžeme pozorovat v průběhu celého sledovaného období. Zatímco v roce 2000 dosahovaly vnitrozemské země Afriky z hlediska výše hrubého národního důchodu v průměru 889 USD na osobu, skupina přímořských států vykazovala průměrnou výši HND na osobu 2201 USD, což v daném roce představovalo téměř 2,5násobek příjmu obyvatel vnitrozemských států. V roce 2016 pak vnitrozemské země dosáhly průměrného příjmu HND hodnoty 1910 USD na osobu a skupina přímořských zemí 4537 USD na osobu, což sice představovalo „pouze“ 2,4násobek průměrné hodnoty u vnitrozemských států, ovšem v absolutní hodnotě se rozdíl mezi skupinami zemí zvýšil z 1312 USD na 2627 USD. Je nutno znovu podotknout, že jde o hodnoty HND v paritě kupní síly, které se zdají pro komparaci skupin států (a pro přepočítání dat) vhodnější z důvodu eliminování různých úrovní kupní

¹³ Jedná se o HND na obyvatele v paritě kupní síly přepočtený pomocí běžných cen a běžných kurzů za každý rok. Vhodnějším způsobem vyjádření pro vývoj v čase by mohl být HND na obyvatele PPP vyjádřený přepočtem pomocí stálých kurzů a stálých cen (například k roku 2010), ovšem vzhledem k horší dostupnosti dat pro velké množství států nebyl v této práci autorem použit.

síly v jednotlivých zemích (Harmáček 2013). Je zde také patrný pokles průměrného růstu HND na osobu mezi lety 2008 a 2009 u skupiny přímořských zemí což může být způsobeno důsledkem celosvětové ekonomické krize. U vnitrozemských států ovšem není tento pokles tolik zřetelný což může ovšem indikovat například nižší propojení se světovými trhy (UN-OHRLLS 2016).

Obrázek 2: Vývoj HND na obyvatele pro skupiny zemí (USD, PPP)

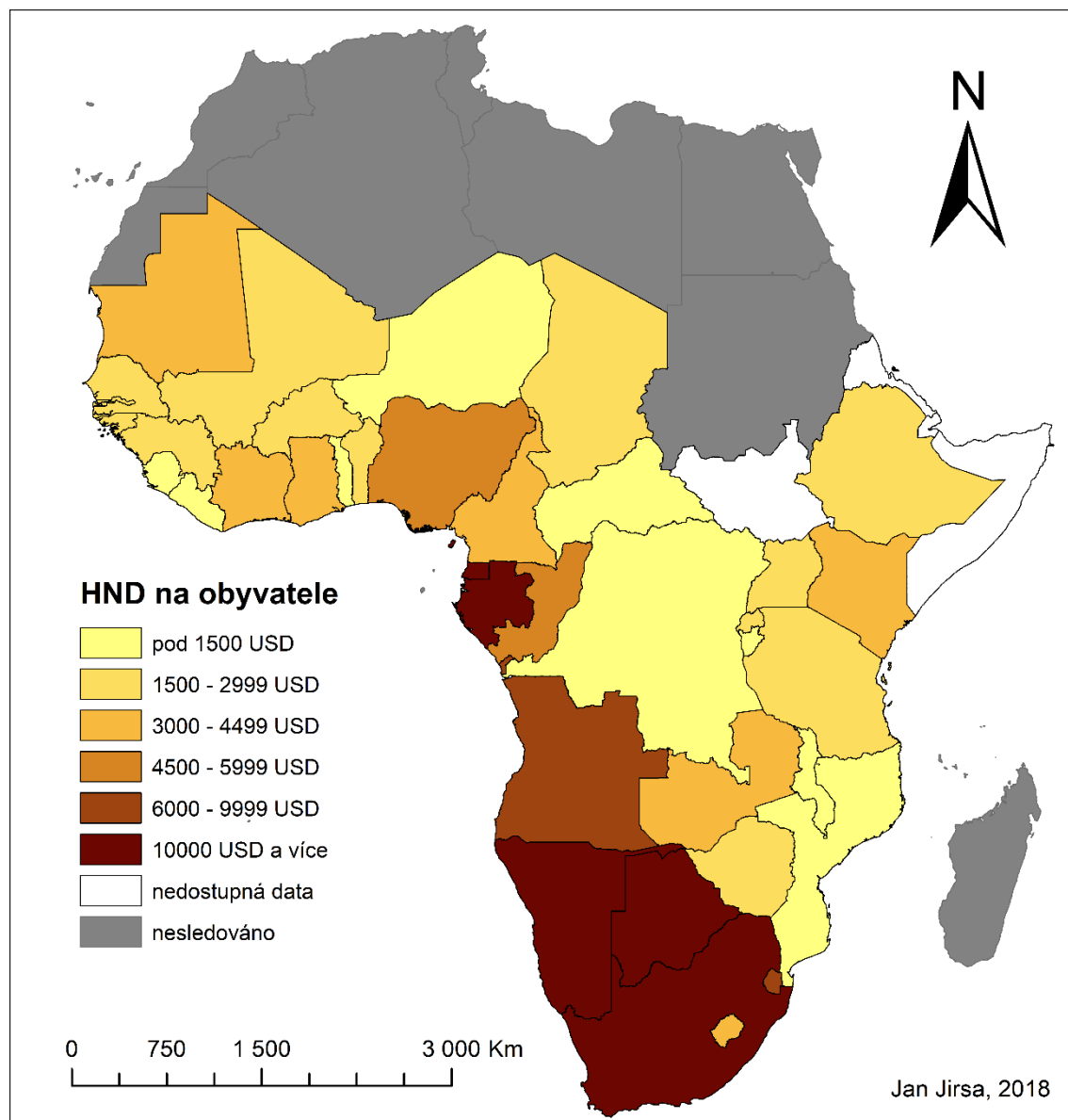

Zdroj: Zpracováno autorem podle dat World Bank.

Na obrázku 3 je pomocí kartogramu znázorněna výše HND na osobu sledovaných zemí v roce 2016. Je zřejmé, že z hlediska výše HND per capita je nejvíce rozvinutý jih Afriky včetně států ležících na jihozápadním pobřeží. Jediným státem této příbřežní části, který dosahuje v tomto srovnání v kontextu oblasti špatných výsledků je Demokratická republika Kongo, což může být způsobeno například i (vzhledem k rozloze země) v podstatě minimální délkou pobřeží patřící tomuto státu. Odlehlejší zbytek země totiž například podle Colliera (2007) vykazuje z perspektivy možností rozvoje spíše charakteristiky vnitrozemského státu. Ostatní oblasti subsaharské oblasti dosahují až na výjimky hodnot příjmu HND na obyvatele pod 2999 USD. Z hlediska jednotlivých států pak v roce 2016 dosahuje nejvyššího HND na osobu Rovnicková Guinea (18290 USD), dále Gabon (16720 USD), Botswana (16680 USD), Jihoafrická republika (12830 USD) a Namibie (10380 USD). Nejhorších výsledků naopak dosáhla

Středoafriická republika a Libérie (obě 700 USD), dále Burundi (770 USD) a Demokratická republika Kongo (780 USD).

Obrázek 3: Výše HND na osobu v roce 2016 (USD, PPP)

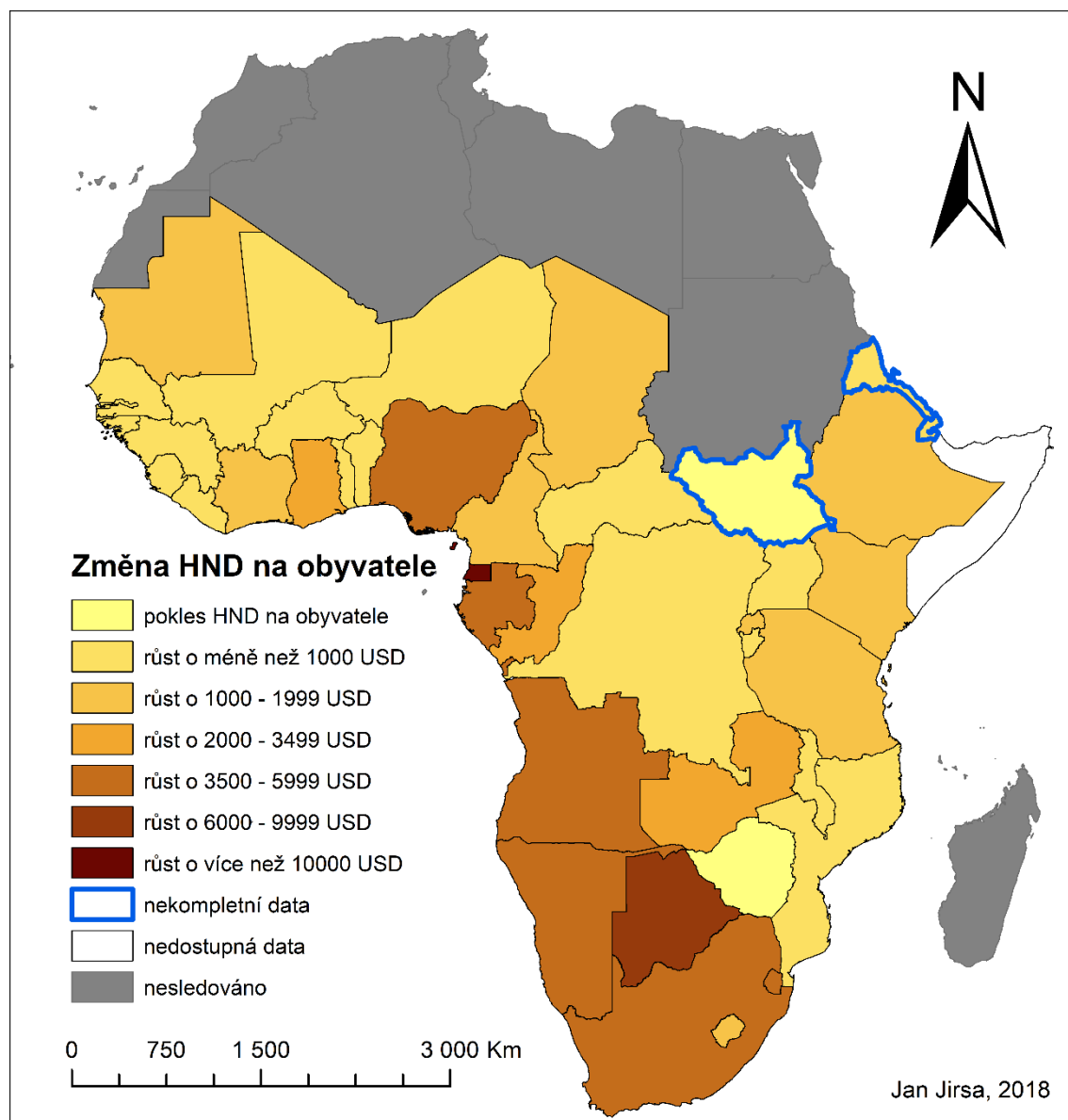
Zdroj: Zpracováno autorem podle dat World Bank

Z hlediska změny HND na obyvatele během sledovaného období dosáhla nejlepších výsledků Rovnická Guinea, která navýšila svůj hrubý národní produkt na obyvatele o 12760 USD (obrázek č 4¹⁴). Vysoký nárůst HND na obyvatele vykázala také Botswana (nárůst o 8690 USD). Naopak například Zimbabwe vykázalo během sledovaného období pokles HND na osobu o 130 USD a Jižní Súdán dokonce mezi lety

¹⁴ Na obrázku jsou pro upřesnění zvýrazněny státy, u kterých nejsou dostupná data pro celé sledované období, a jedná se tedy v jejich případě o změnu v kratším časovém intervalu.

2008 až 2015¹⁵ vykázal pokles HND na osobu o 820 USD. Zároveň platí, že HND na osobu rostl nejvíce v zemích jižní Afriky a jihozápadního pobřeží tohoto kontinentu, tedy v přibližně stejných zemích, kde byla výše HND na osobu v roce 2016 nejvyšší.

Obrázek 4: Změna výše HND na osobu mezi lety 2000 až 2016 (USD, PPP)

Zdroj: Zpracováno autorem podle dat World Bank

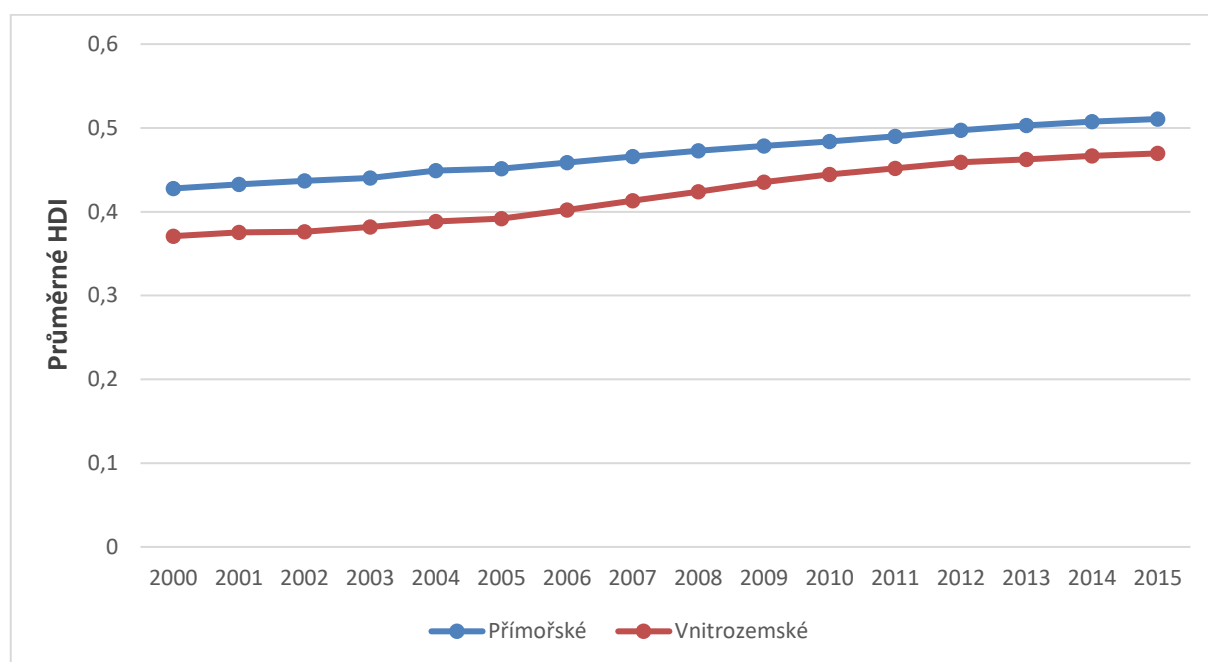
7.1.2 Index lidského rozvoje

Mezi ukazatele ekonomického rozvoje můžeme zařadit také Index lidského rozvoje (Srovátka 2008), ač se jedná o složený ukazatel, který ve výpočtu zahrnuje i ukazatele jako je délka života či vzdělanost (Klugmanová et al. 2011). Jedná se zároveň

¹⁵ Pro delší časové období nejsou k této zemi dostupná data

také o jeden z nejpoužívanějších ukazatelů měřících kvalitu života (Mazouch et al. 2006). Na následujícím obrázku 5 jsou pak znázorněny přepočítané hodnoty¹⁶ tohoto ukazatele pro jednotlivé skupiny států. Je zde patrné, že mezi skupinami států je viditelný rozdíl, přičemž horších výsledků dosahuje skupina vnitrozemských států. Ačkoli se kolem roku 2010 průměrné HDI vnitrozemských států více přiblížilo průměrné hodnotě přímořských států, tempo tohoto růstu obou skupin je od té doby přibližně stejné. V roce 2015 se pak průměrná hodnota HDI pro přímořské státy pohybuje na úrovni 0,510 a vnitrozemské státy dosahují hodnoty 0,470.

Obrázek 5: Vývoj indexu lidského rozvoje ve skupinách zemí

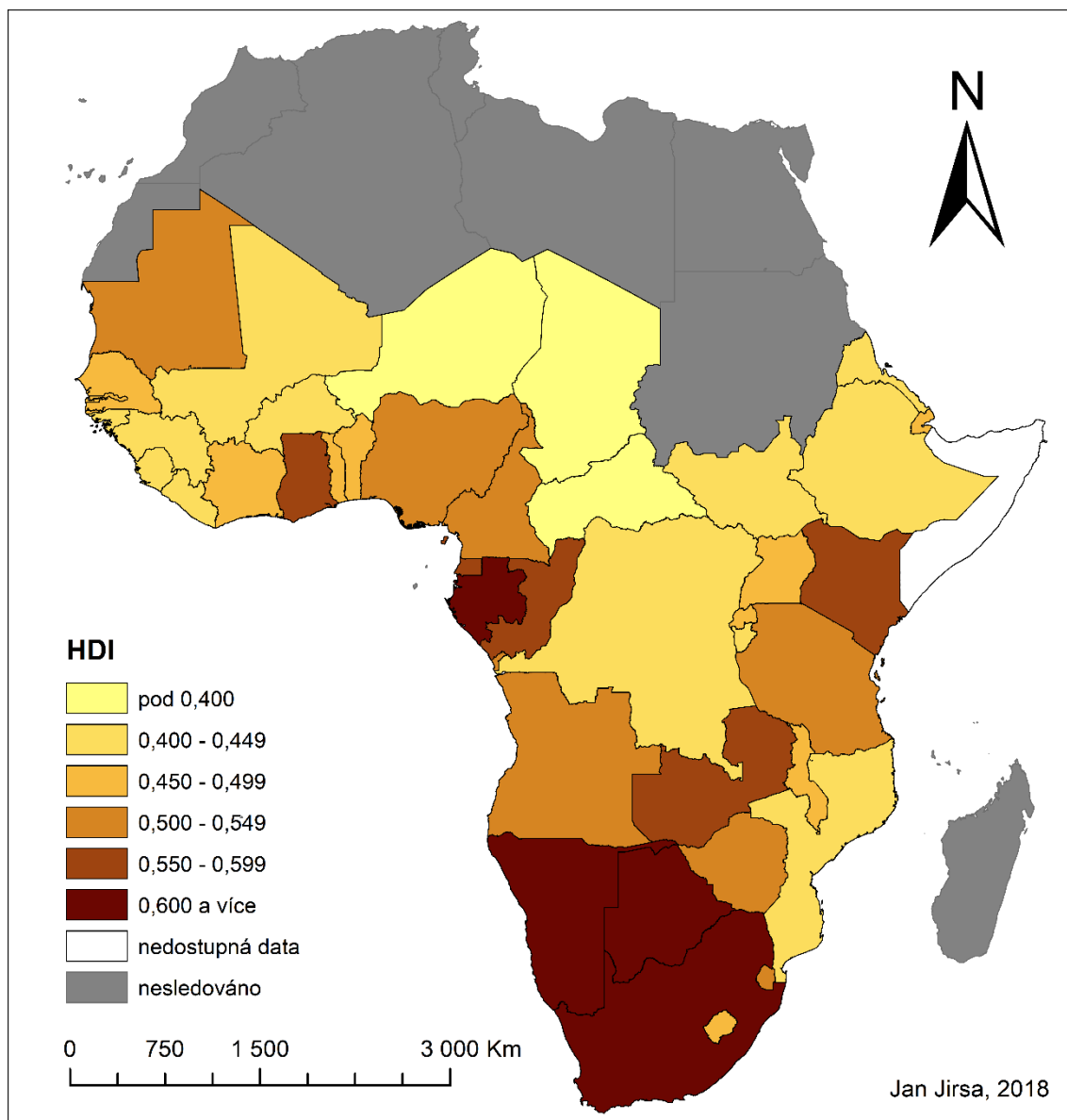

Zdroj: UNDP, vlastní zpracování

Na obrázku 6, kde je pomocí kartogramu znázorněna výše HDI pro jednotlivé státy můžeme pozorovat lehce odlišnou situaci oproti ukazateli HND na osobu. Ač dosahují nejvyšších hodnot HDI stále státy jižní Afriky a země západního pobřeží v oblasti rovníku, situace již není tak jednoznačná a můžeme pozorovat například některé státy východního pobřeží které dosahují (oproti ostatním státům) poměrně dobrých výsledků.

¹⁶ Pro výpočet bylo použito jednoduchého aritmetického průměru, který žádným způsobem nezohledňuje velikost státu. Stejným způsobem operuje s daty například samotná organizace UNDP při srovnávání regionů na základě tohoto ukazatele či jiné studie, proto bylo této metodiky použito také v této práci. Jedná se však pouze o orientační údaje, nezohledňující například počet lidí, kteří v zemi s danou „úrovní rozvoje“ žijí.

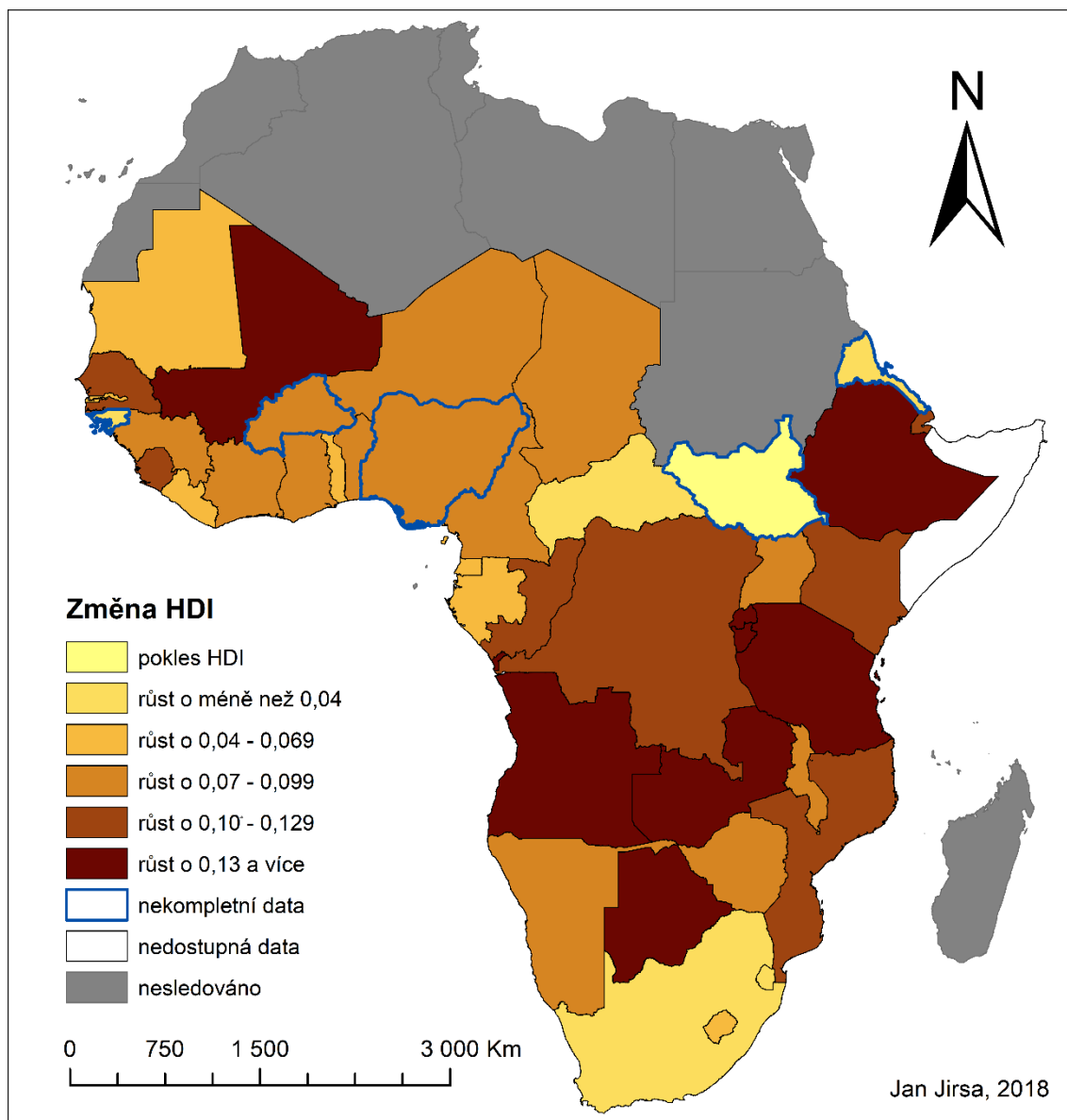
Obrázek 6: Výše HDI sledovaných států v roce 2016

Zdroj: UNDP, vlastní zpracování

Ze všech zemí dosahovala v roce 2015 nejvyšších hodnot HDI Botswana (0,698), v těsném závěsu skončil Gabon (0,697) a Jihoafrická republika (0,666). Naopak nejhorší výsledky z hlediska dosažených hodnot HDI vykazovaly státy Středoafriická republika (0,352), Niger (0,353) a Čad (0,396). Tabulku s daty pro jednotlivé státy a vybrané roky lze vidět na příloze A.

Obrázek 7: Změna HDI ve sledovaných státech mezi lety 2000 a 2016

Zdroj: UNDP, vlastní zpracování

Změny HDI mezi roky 2000 a 2015¹⁷ lze pozorovat na obrázku 7. Největšího růstu HDI během sledované období dosáhla Rwanda (0,166) a Etiopie (0,165). Nejnižší růst (v tomto případě dokonce záporný) naopak zaznamenal za období 2010 až 2015 Jižní Súdán (-0,011). Z obrázku je patrné, že u zemí, které dosahují vyšších hodnot HDI nedochází k takovému růstu hodnot tohoto ukazatele. Může to být například způsobem výpočtu, jakým je HDI počítán, neboť autoři HDI uvedli teorii, že za určitou hranici příjmu (vyjadřujícím ve výpočtu dílčí index životní úrovně) již nedochází k přispění

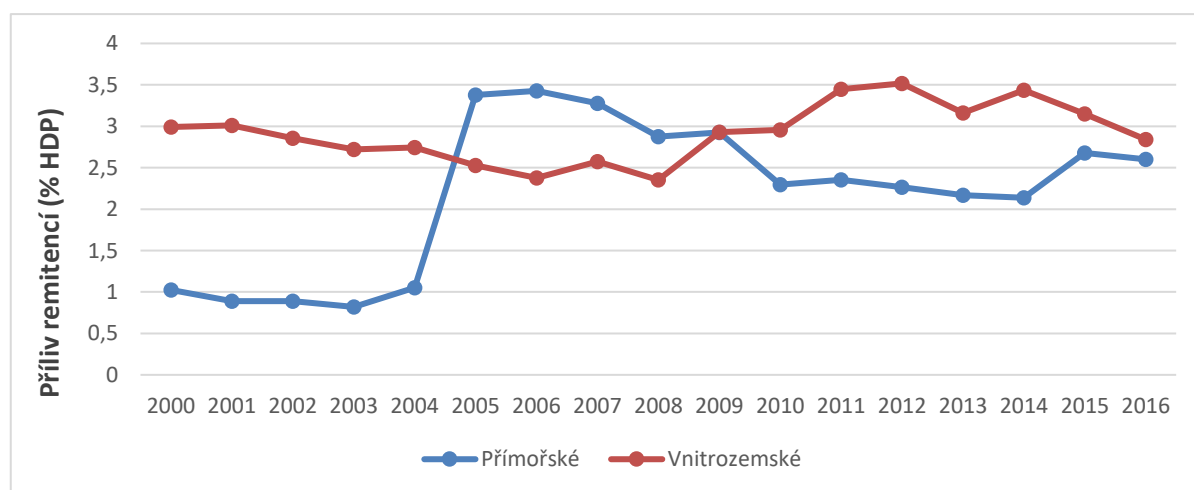
¹⁷ V případě Nigérie, Guiney Bissau, Eritrey, Jižního Súdánu a Burkiny Faso jsou z důvodu nedostupnosti dat znázorněny změny za kratší interval.

k lidskému rozvoji. Proto růst již vysokých hodnot ukazatele příjmu tolik neovlivňuje výslednou hodnotu HDI jako stejně vysoký růst ukazatele příjmu z nižších hodnot (Klugmanová et al. 2011).

7.1.3 Příliv remitencí

Na obrázku 8 je znázorněn vývoj přílivu remitencí pro jednotlivé skupiny států jako procentuální poměr k jejich celkovému HDP. Zatímco u vnitrozemských zemí se tento příliv remitencí během sledovaného období pohyboval v průměru mezi 2 až 3,5 % jejich HDP, u skupiny přímořských zemí můžeme během stejného období zaznamenat mnohem méně vyrovnaný průběh. Do roku 2004 se hodnoty přílivu remitencí této skupiny států pohybovaly přibližně kolem 1 % jejich HDP, ovšem v roce 2005 se prudce zvýšily na hodnoty dosahující téměř 3,5 % HDP. Na tomto výkyvu má největší podíl Nigérie, do které ještě v roce 2004 proudily remittance dosahující 2,6 % HDP země, ovšem následující rok tomu bylo již více než 13 %. Vzhledem k velikosti této ekonomiky v poměru k ostatním státům proto došlo k takovému značnému nárůstu hodnot celkové skupiny. Od roku 2006 již lze ovšem pozorovat spíše pokles hodnoty tohoto ukazatele u přímořských států a od roku 2008 do roku 2016 již dosahují vyšších hodnot státy vnitrozemské.

Obrázek 8: Vývoj přílivu remitencí pro skupiny zemí (v % HDP)

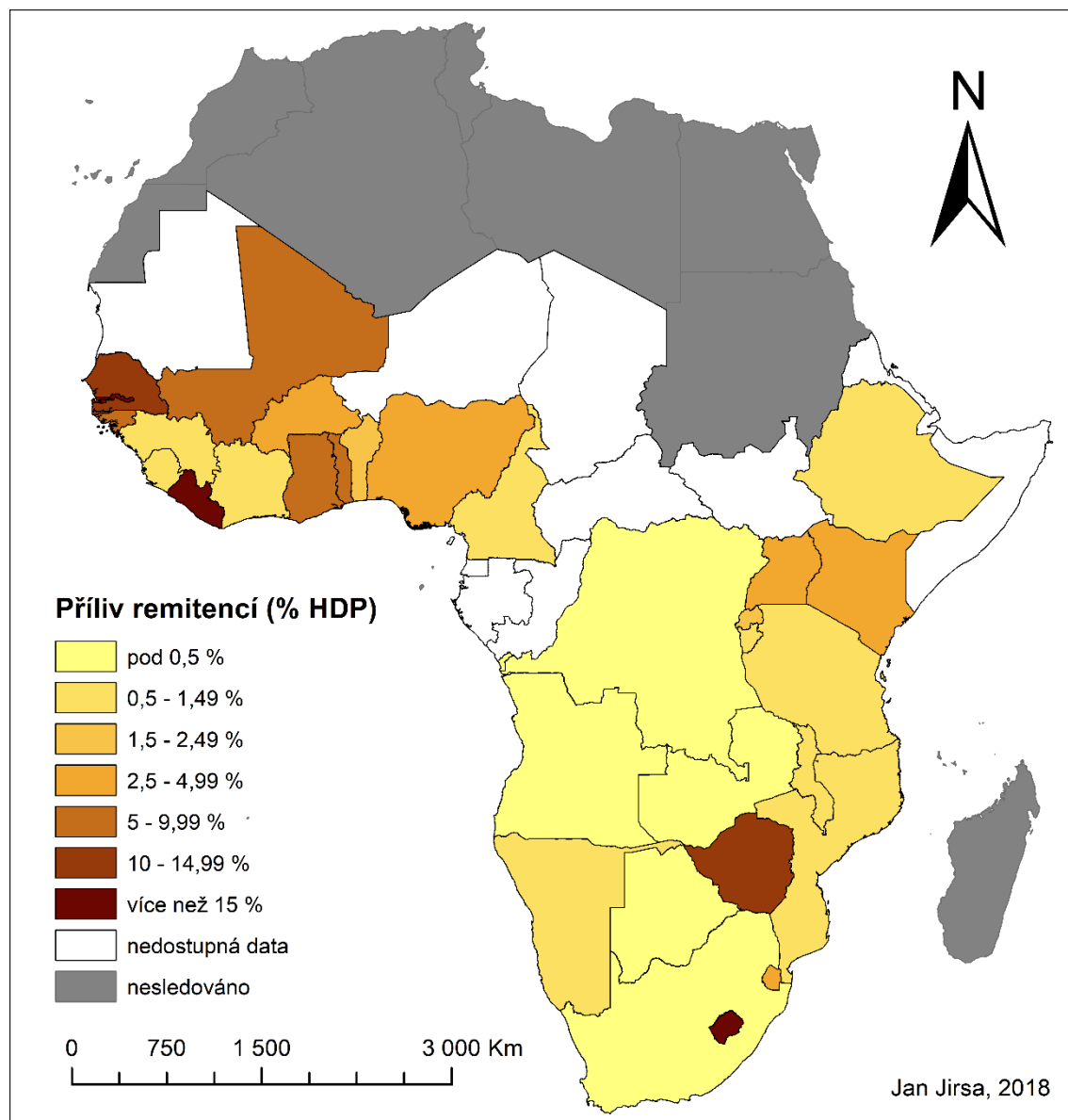

Zdroj: Zpracováno autorem podle dat World Bank a UNCTAD

Z obrázku 9 je patrné, že příliv remitencí je nejdůležitější pro státy situované především na severozápadě sledované oblasti. Z dostupných dat lze pouze odhadovat, do jaké míry má na této skutečnosti podíl menší geografická vzdálenost od vyspělejších

zemí (severoafriických států a případně Evropy) než je tomu u ostatních států vymezené oblasti. Vysoké hodnoty lze sledovat také u dvou vnitrozemských států jižní Afriky. Zde by se mohla situace vysvětlit blízkostí Jihoafrické republiky (obzvláště v případě Lesotha které je tímto státem obklopeno po celé své hranici) případně dalších států s vysokým HND.

Obrázek 9: Příliv remitencí do sledovaných států v roce 2016 (v % HDP)

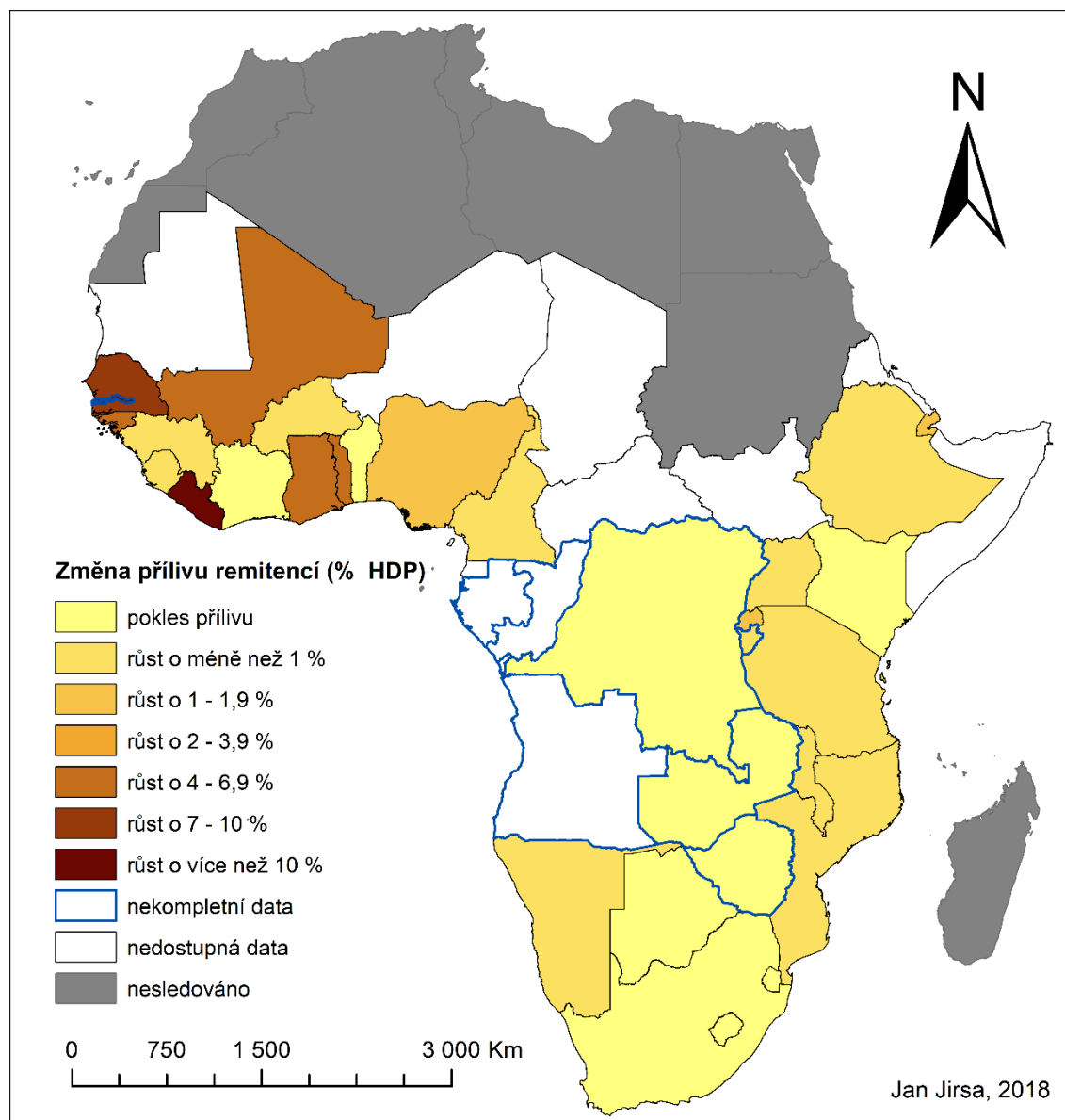

Zdroj: Zpracováno autorem podle dat World Bank

Změny přílivu remitencí mezi roky 2000 a 2016 lze vidět na obrázku 10. Je zřejmé že k posilování trendu přílivu remitencí dochází opět především v severozápadně situovaných státech subsaharské Afriky, kdežto v ostatních oblastech je v tomto ohledu stav velmi odlišný. Ve většině států jižní Afriky dokonce během sledovaného období

došlo k poklesu přílivu remitencí, a to dokonce i ve státech jako Lesotho které i přesto dosahovalo v podílu přílivu remitencí na HDP třetího nejvyššího výsledku ze všech sledovaných států.

Obrázek 10: Změna přílivu remitencí oproti roku 2000 (v % HDP)

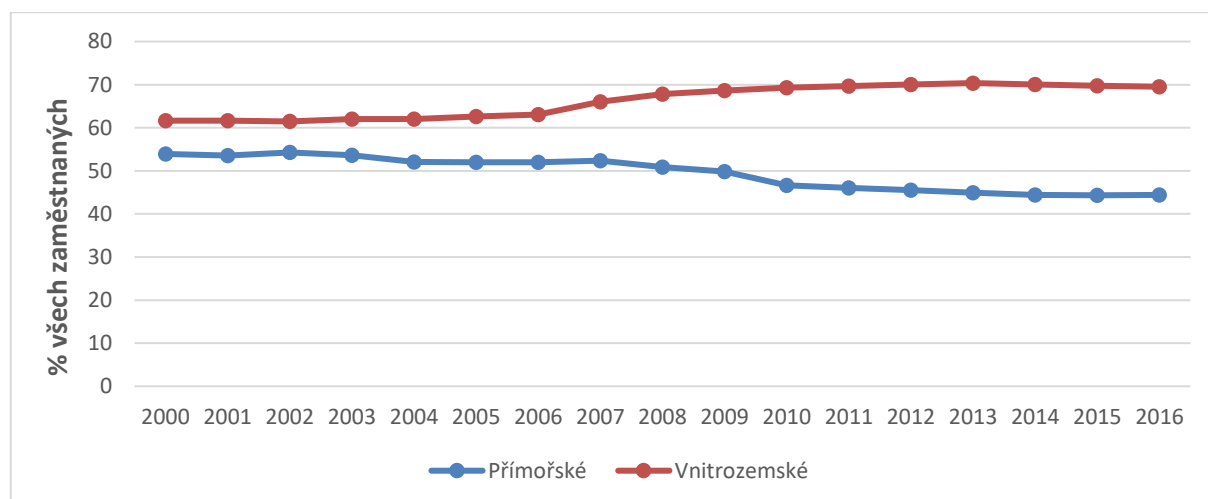
Zdroj: Zpracováno autorem podle dat World Bank

7.1.4 Zaměstnanost v zemědělství

Na obrázku 11, kde je znázorněn podíl zaměstnaných obyvatel na celkovém počtu pracujících lze pozorovat v této souvislosti značné rozdíly mezi sledovanými skupinami států. V prvních 7 letech vykazují obě skupiny celkem stabilní (ač rozdílné) hodnoty zaměstnanosti v zemědělství, resp. vnitrozemské země dosahují hodnot lehce

přes 60 % zaměstnanosti v zemědělství a přímořské státy tuto zaměstnanost udržují pod hranicí padesátiprocentní úrovně. Rozdíl nastává mezi lety 2006 až 2008 kdy se zaměstnanost v zemědělství začíná u obou skupin měnit, u přímořských států několik let celkem znatelně klesá, naopak u vnitrozemských států dochází k nárůstu. Z tohoto důvodu je rozdíl mezi těmito skupinami v roce 2016 podstatně větší, než jaký vykazovaly počátkem nového tisíciletí. Zatímco kolem roku 2000 činil rozdíl zaměstnanosti v zemědělství mezi skupinami přibližně 14 %, v roce 2016 tomu bylo více než 30 %, neboť v posledních sledovaných letech se zaměstnanost v zemědělství vnitrozemských států pohybovala na úrovni 70 % veškeré pracovní síly, kdežto skupina vnitrozemských států snížila tento ukazatel na hodnotu lehce pod hranicí 40 %.

Obrázek 11: Vývoj zaměstnanosti v zemědělství (% celkové pracovní síly)

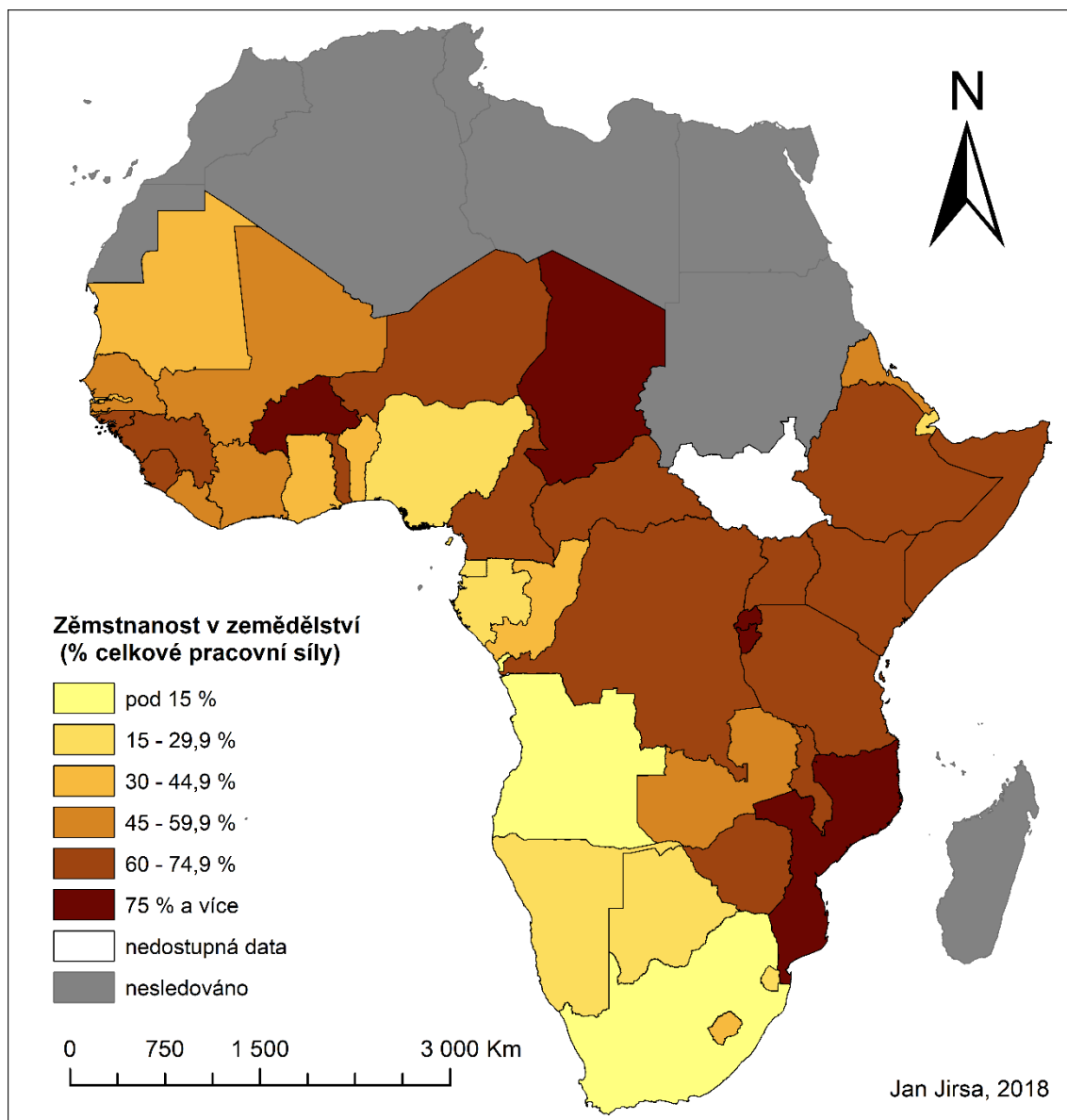

Zdroj: Zpracováno autorem podle dat World Bank a UNCTAD

Na úrovni jednotlivých států dosahují v tomto ohledu nejvyšších hodnot dle očekávání převážně vnitrozemské státy, konkrétně například Burundi, kde bylo v roce 2017¹⁸ zaměstnáno v zemědělství 91,1 % všech pracujících (viz. obrázek 12). Pouze o něco „lepší“ výsledky vykazala Burkina Faso, kde dosahovala v roce 2017 zaměstnanost v zemědělství hodnot 80 %. Vysoké hodnoty byly pozorovatelné také například v Čadu (76,6 %), Etiopii (70,5 %). Z přímořských států pak dosahoval nejvyšší zaměstnanosti v zemědělství Mosambik (75 %) následovaný Somálskem (72 %).

¹⁸ Data pro zaměstnanost v zemědělství jsou dostupná i pro rok 2017, ovšem při předchozím výpočtu bylo použito k váženému průměru počtu celkové pracovní síly, ke které existují data pouze do roku 2016.

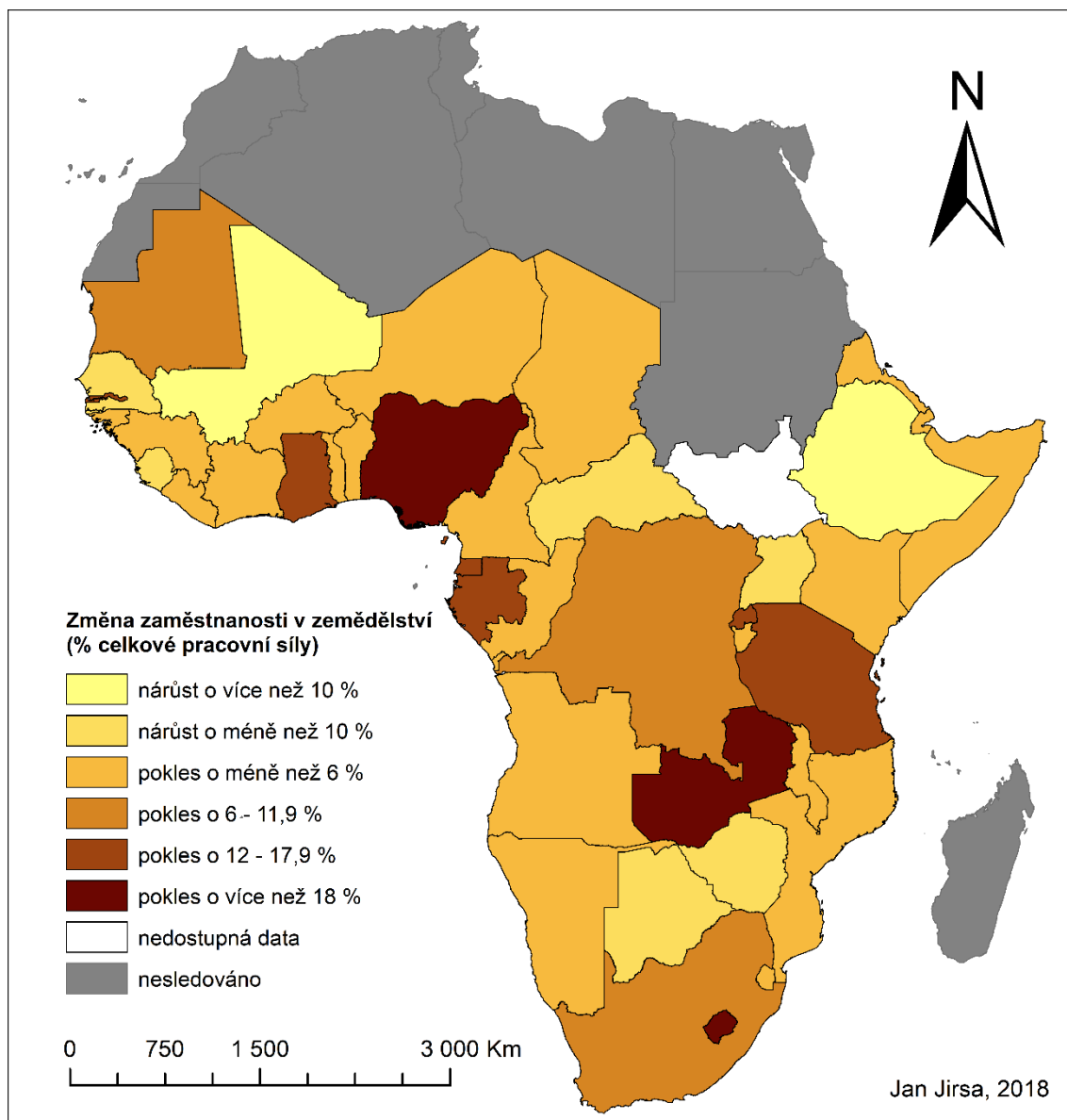
Obrázek 12: Zaměstnanost v zemědělství v roce 2017 (% celkové pracovní síly)

Zdroj: Zpracováno autorem podle dat World Bank

Největších úspěchů dosáhlo ve snižování zaměstnanosti v zemědělství mezi lety 2000 a 2017 Lesotho (pokles o 27,7 %), Nigérie (pokles o 20,9 %), Zambie, ve které poklesla zaměstnanost v zemědělství o 18,4 % a Rovnicková Guinea s poklesem o 17,5 % (viz. obrázek 13). Z hlediska růstu zaměstnanosti v zemědělství během sledovaného období se jedná především o Etiopii (nárůst o 22,4 %), dalšími ze států, které se zasadily o zvýšení průměrné zaměstnanosti v zemědělství ve skupině vnitrozemských států bylo Mali, (růst o 13,7 %) a Zimbabwe navýšila zaměstnanost v zemědělství o 7,2 %.

Obrázek 13: Změna zaměstnanosti v zemědělství (% celkové pracovní síly)

Zdroj: Zpracováno autorem podle dat World Bank

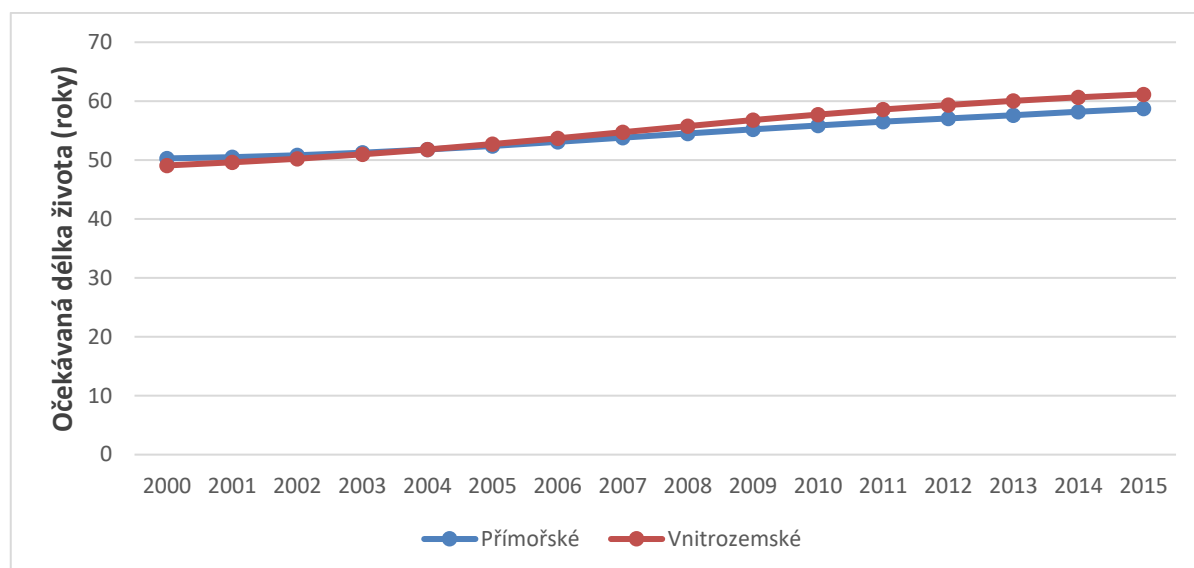
7.2 Srovnání zdravotně-sociálních indikátorů

7.2.1 Očekávaná délka života při narození

Na obrázku 14 je pak znázorněna průměrná očekávaná délka života při narození ve sledovaných skupinách států. Je zde poněkud překvapivé, že ač ještě v roce 2000 dosahovala skupina vnitrozemských států horších hodnot očekávané délky dožití, v roce 2004 se situace obou skupin zemí vyrovnala a v roce 2016 již byla průměrná očekávaná délka života ve vnitrozemských státech více než 61 let, což je o 1,5 roku více než jaká byla v tomto roce průměrná očekávaná délka života v přímořských zemích. Obě

skupiny zemí dosáhly ovšem během sledovaného období značného nárůstu očekávané délky dožití, v případě vnitrozemských zemí se očekávaná délka života při narození zvýšila během sledovaných 15 let o „úctyhodných“ 12,1 let, v případě přímořských zemí pak o 8,4 roku.

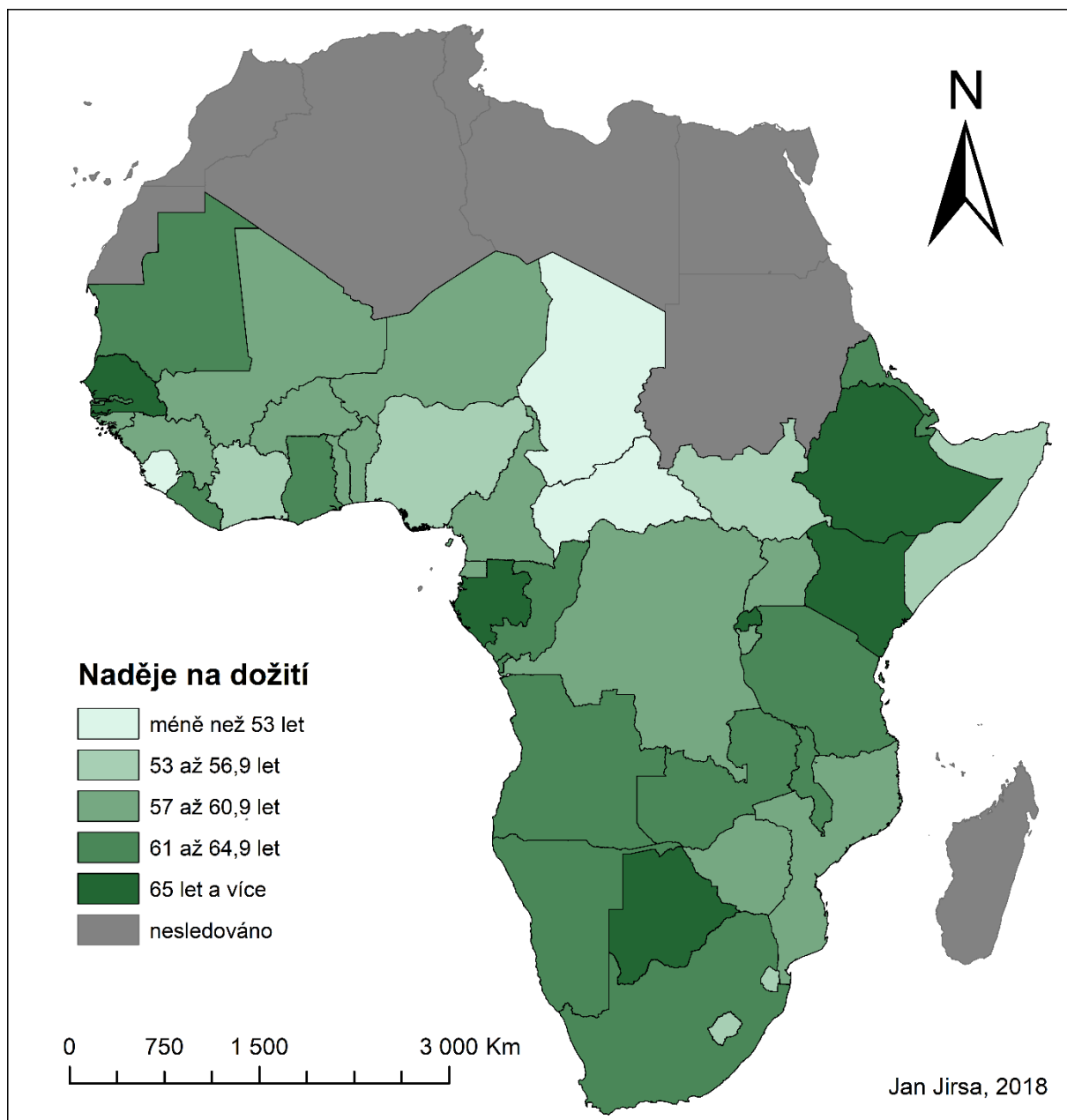
Obrázek 14: Očekávaná délka života při narození pro skupiny zemí

Zdroj: Zpracováno autorem podle dat World Bank

Z obrázku číslo 15, kde je znázorněna očekávaná délka dožití ve státech subsaharské Afriky v roce 2015, je patrné, že u tohoto indikátoru nedochází k takové korelaci například s již použitým indikátorem HND na osobu. Velká vazba není vidět ani například s ukazatelem HDI, ačkoliv je při výpočtu tohoto indexu očekávaná délka života využito. Z hlediska očekávané délky života si nejlépe vedou země jako Senegal (66,7 let), Keňa a Rwanda (shodně 66,6 let), Botswana (65,8 let), Gabon (65,7 let) a hranice 65 let dosáhla v tomto ohledu také Etiopie (65 let). Nejnižší očekávaná délka života v roce 2015 byla v Sierra Leone a Středoafrické republice (shodně 51,4 let), hodnoty nižší než 53 let vykázal také Čad (52,6 let).

Obrázek 15: Očekávaná délka života při narození v roce 2015

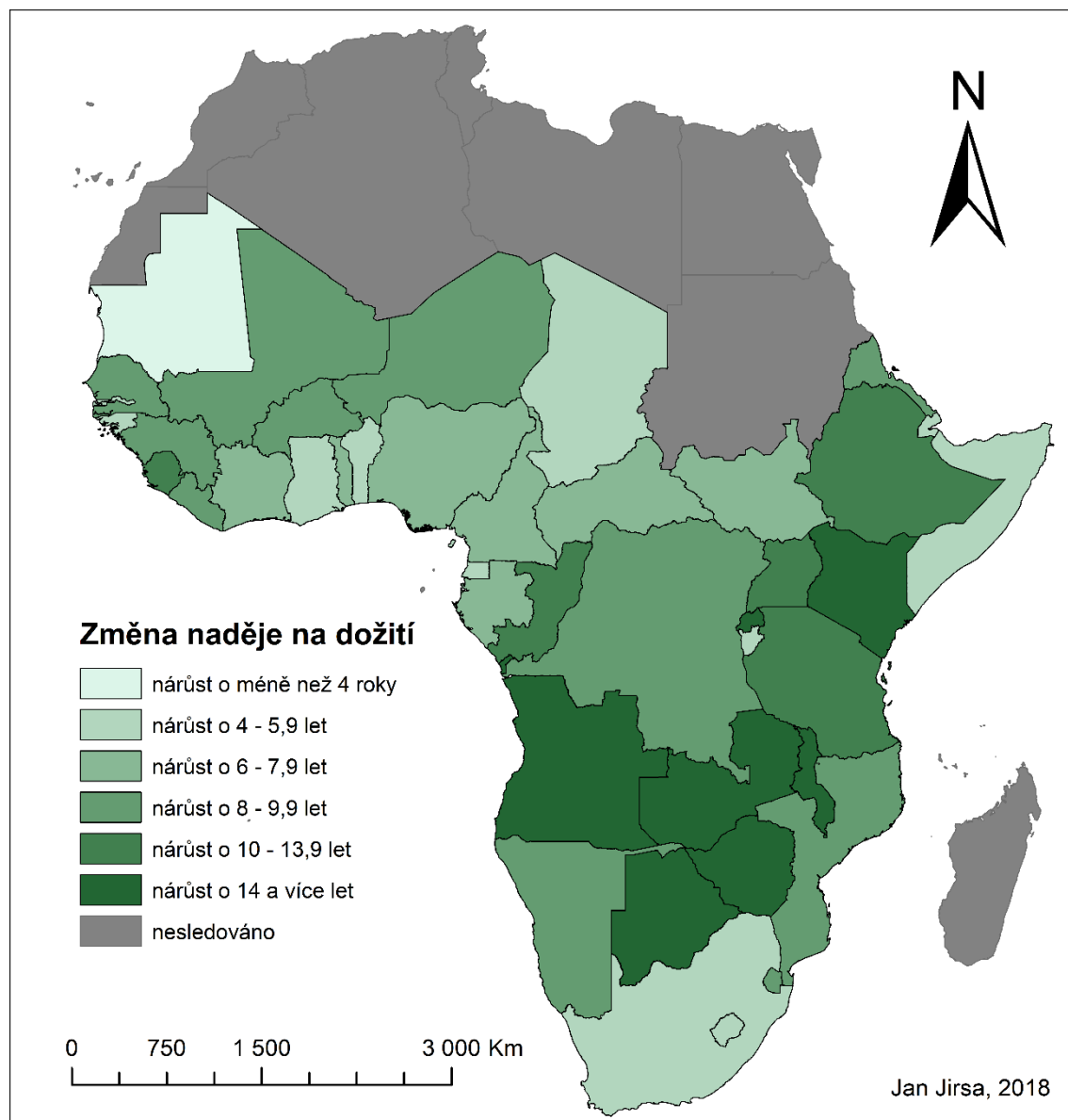

Zdroj: Zpracováno autorem podle dat World Bank

Na obrázku 16 je znázorněna změna očekávaná délky života v jednotlivých státech mezi lety 2000 a 2015. Největšího pokroku v tomto ohledu dosáhla za zmíněné období Rwanda, ve které vzrostla očekávaná délka života při narození během 15 let o 18,2 let (z 48,4 na 66,6 let). Zde lze zauvažovat, do jaké míry má na tomto podíl občanská válka v devadesátých letech minulého století, kdy jinak poměrně vyspělé zemi klesla podle Světové banky během konfliktu očekávaná délka života na hodnotu 27 let, a současný rekordní růst může pouze představovat „návrat“ na „normální“ hodnoty.

Dalšími zeměmi s velkou mírou pokroku v tomto ohledu je Botswana, ve které vzrostla očekávaná délka dožití o 16,8 let (z 49 na 65,8 let), Zambie s růstem o 16,6 roku (z 44,7 na 61,3 let) či Malawi, kde vzrostla očekávaná délka života při narození o 16,1 let (z 46,4 na 62,5) a Zimbabwe s růstem o 15,5 roku (z 44,8 na 60,3). Z přímořských států vzrostla očekávaná délka života nejvíce v Keni, a to o 14,9 roku a v Angole o 14,1 let.

Obrázek 16: Změna očekávané délky života při narození oproti roku 2000

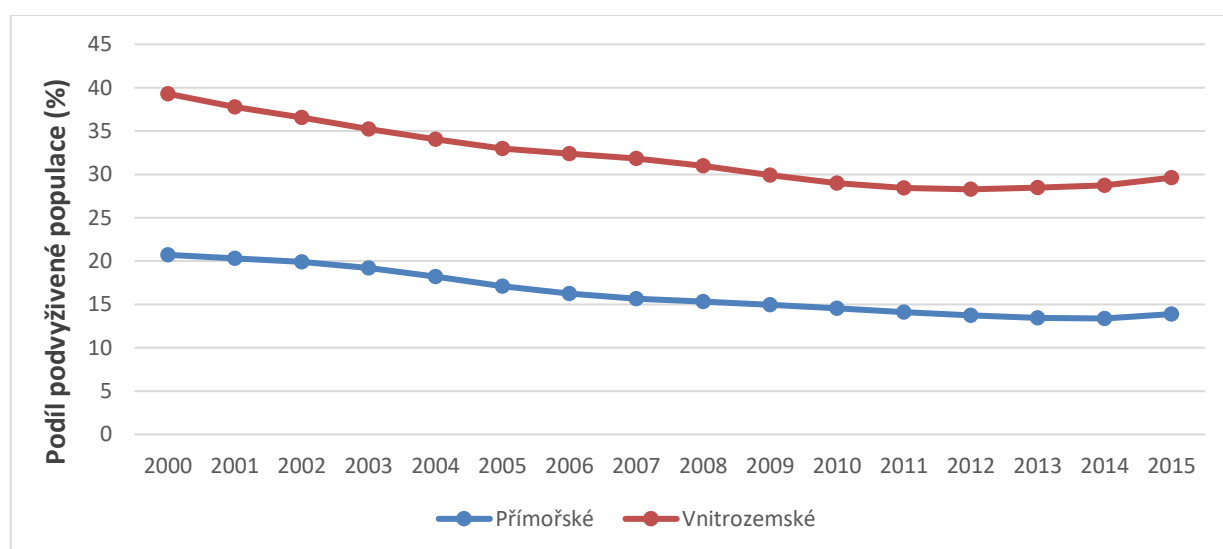
Zdroj: Zpracováno autorem podle dat World Bank

7.2.2 Podvýživa

Dalším důležitým rozvojovým indikátorem souvisejícím se zdravím populace je podíl podvyživené populace, který lze vidět vyjádřený pro sledované skupiny států na

obrázku 17. Zde je evidentní, že vnitrozemské státy Afriky, respektive jejich obyvatelstvo, trpí podstatně větší mírou podvýživy, než je tomu u jejich přímořských sousedů. Ačkoliv zde můžeme sledovat pozitivní trend, kdy dochází dlouhodobě ke snižování podílu podvyživených obyvatel, obzvláště u vnitrozemských zemí dosahují tyto hodnoty stále vysokých hodnot, navíc v posledních několika letech dochází k mírnému nárůstu (tento nárůst je lehce patrný i u skupiny přímořských států). V roce 2000 dosahoval podíl podvyživené populace ve vnitrozemských státech 39,3 % celkové populace, zatímco u přímořských zemí tomu bylo 20,7 %. V roce 2016 pak vnitrozemské země vykazovaly 29,6 % podvyživené populace a přímořské státy 13,9 %.

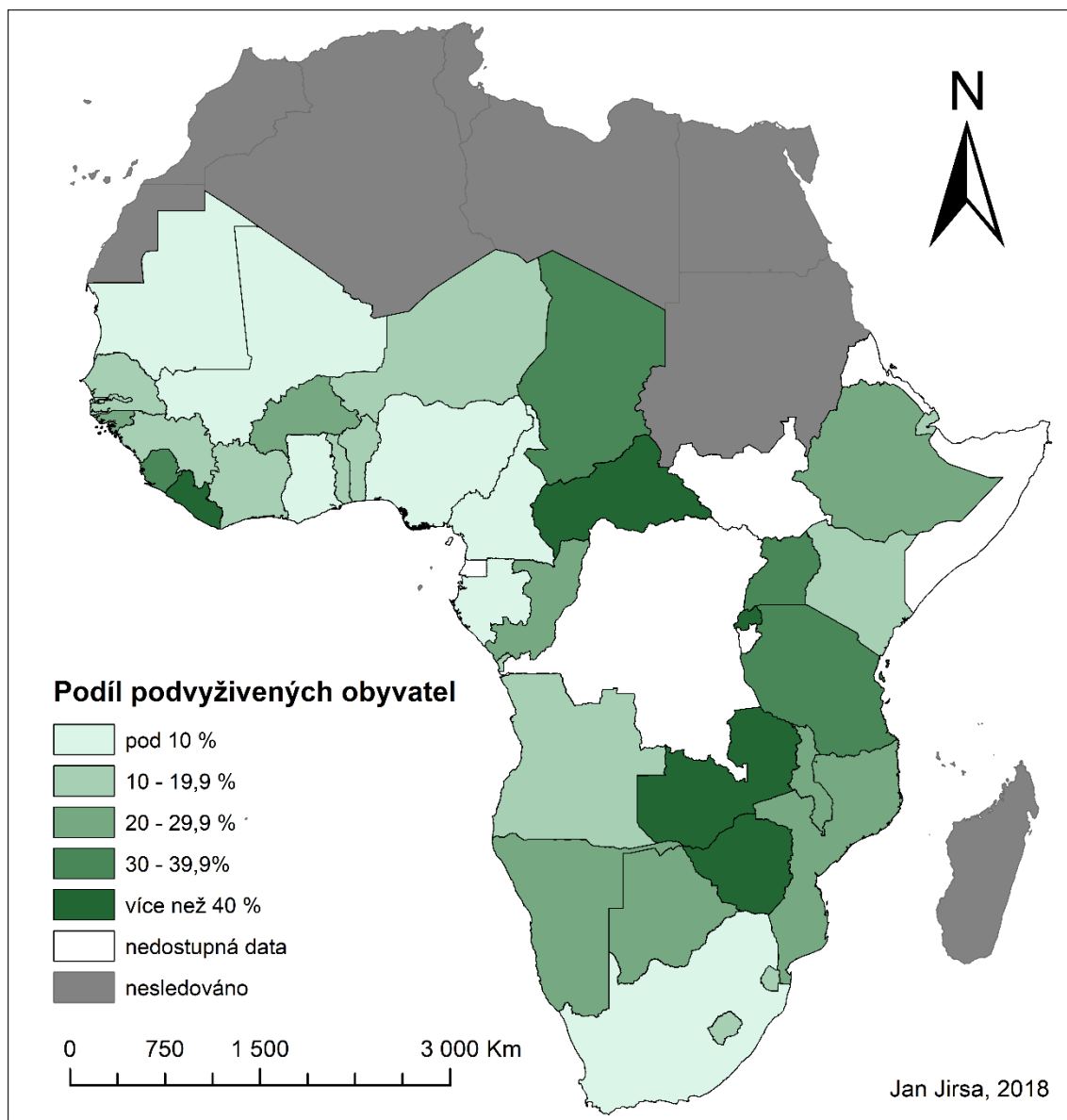
Obrázek 17: Vývoj podílu podvyživené populace ve skupinách zemí (%)

Zdroj: Zpracováno autorem podle dat World Bank

Mezi jednotlivými státy pak dochází k velkým rozdílům, ať už v hodnotách podílu podvyživených osob, tak v tempu snižování (případně zvyšování). Z hlediska těchto dat, se zdá být nejproblémovější zemí Zambie, která vykazovala mezi lety 2000 až 2015 průměrnou hodnotu podílu podvyživené populace „astronomických“ 49,8 %. Navíc tato země zcela selhává při zlepšování této situace, neboť zatímco v roce 2000 zde byl podíl podvyživené populace 47,6 %, tak v roce 2015 tomu bylo 45,9 %, což představuje zlepšení pouze o 1,7 %. Z hlediska vývoje Zambii v horším smyslu překonává ještě Středoafriická republika, která sice dosahovala ve stejném období nižších průměrných hodnot podílu podvyživených osob (41,5 %), ovšem oproti roku 2000 se situace zhoršila o 16 %, tedy ze 42,6 % podvyživené populace dosáhl tento ukazatel v roce 2015 hodnot 58,6 % (viz. obrázky 18 a 19).

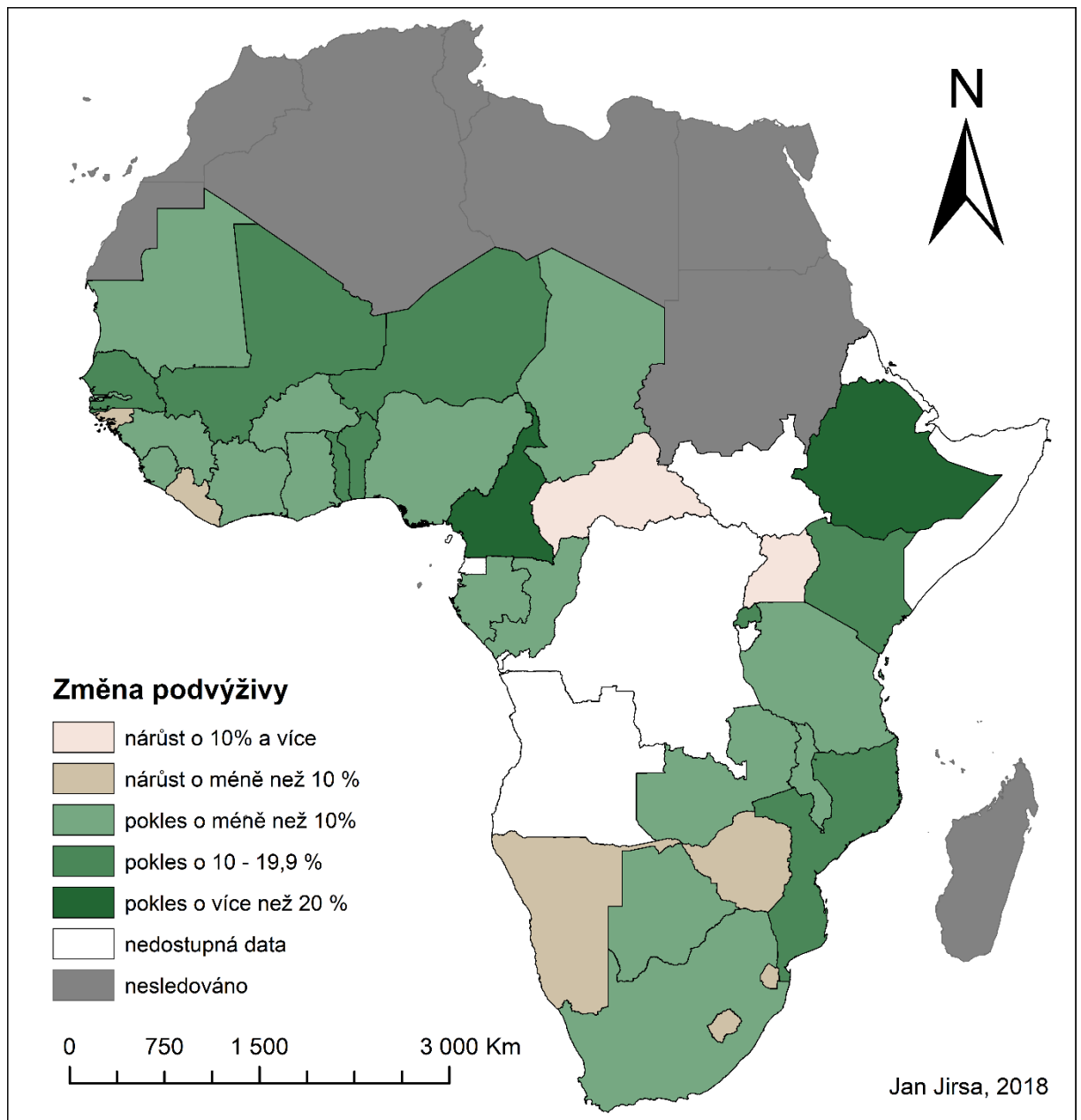
Obrázek 18: Podíl podvyživené populace ve skupinách zemí (% celkové populace)

Zdroj: Zpracováno autorem podle dat World Bank

O něco lepší vývoj byl pozorován ve Rwandě, kde, ač byla průměrná hodnota podílu podvyživené populace 41,2 %, se tento stav zlepšil z 54,9 % na 41,1 % (v roce 2011 dosahoval dokonce hodnot 33,3%). Nejvýznamnější pokrok v tomto ohledu zaznamenala z vnitrozemských zemí Etiopie, kde se podařilo snížit tyto hodnoty z počátečních 51,9 % v roce 2000 na 28,8 % podvyživených. Pouze jedna vnitrozemská země, kterou je Mali, vykazuje za dané období průměrnou hodnotu podílu podvyživené populace pod 10 % (9,2 %) a povedlo se zde snížit tento jev z 14,6 % v roce 2000 na 4 % v roce 2015).

Obrázek 19: Změna podílu podvyživené populace ve skupinách zemí (% populace)

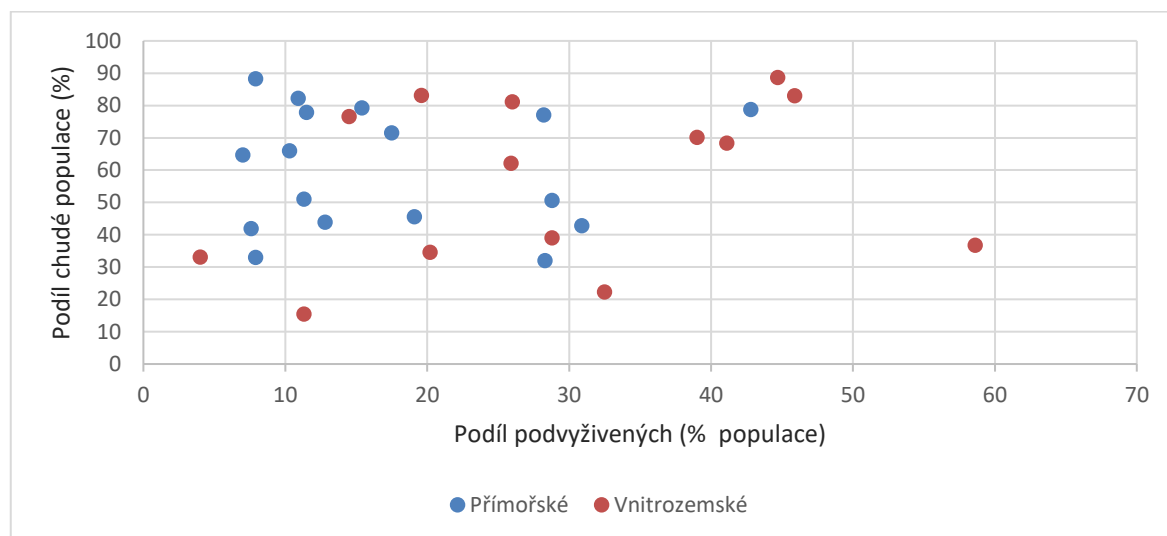
Zdroj: Zpracováno autorem podle dat World Bank

Přímořské země na tom jsou v tomto ohledu dle očekávání lépe, dlouhodobě nejhorších hodnot dosahuje Tanzanie (36,7 % v roce 2000, 32,3 % v roce 2015) a Mosambik (40,3 % v roce 2000 a 26,6 % v roce 2015). „Rekordmany“ ve snižování podílu podvyživených osob jsou v tomto časovém intervalu Angola (pokles o 36 %, z 50 % na 14 %) a Džibutsko (snížení o 35,3 %, z 48,1 % na 12,8 %). Dlouhodobě nejlepší výsledky vykazuje Jihoafrická republika, kde v roce 2000 trpělo podvýživou 4,7 % populace a v roce 2015 o jednu desetinu méně.

7.2.3 Chudoba

Jako indikátor chudoby byl použit ukazatel, ke kterému bylo dostupné největší množství dat. Jedná se o podíl populace žijící pod mezinárodní hranicí chudoby, resp. podíl populace žijící za průměrný příjem menší než 1,90 USD na den a osobu. Jelikož ovšem (z již zmíněného důvodu) není dostupné dostatečné množství dat pro pozorování vývoje skupin států v čase, byly na následujícím obrázku 20 znázorněny hodnoty jednotlivých států, ke kterým bylo použito nejaktuálnějšího dostupného údaje. Takto znázorněná data jsou pouze orientační a nevystihují do takové míry současnou situaci, ačkoli by se dalo předpokládat, že v současné době bude úroveň chudoby ve většině států na přijatelnějších hodnotách. Na obrázku 20 je pak na ose x znázorněn podíl podvyživených osob na celkové populaci. Tohoto dodatečného ukazatele bylo v grafu použito z důvodu vyhledání možné vazby mezi chudobou a podvýživou v obou skupinách států.

Obrázek 20: Rozdělení států dle podílu chudé populace žijící pod 1,90 USD na den

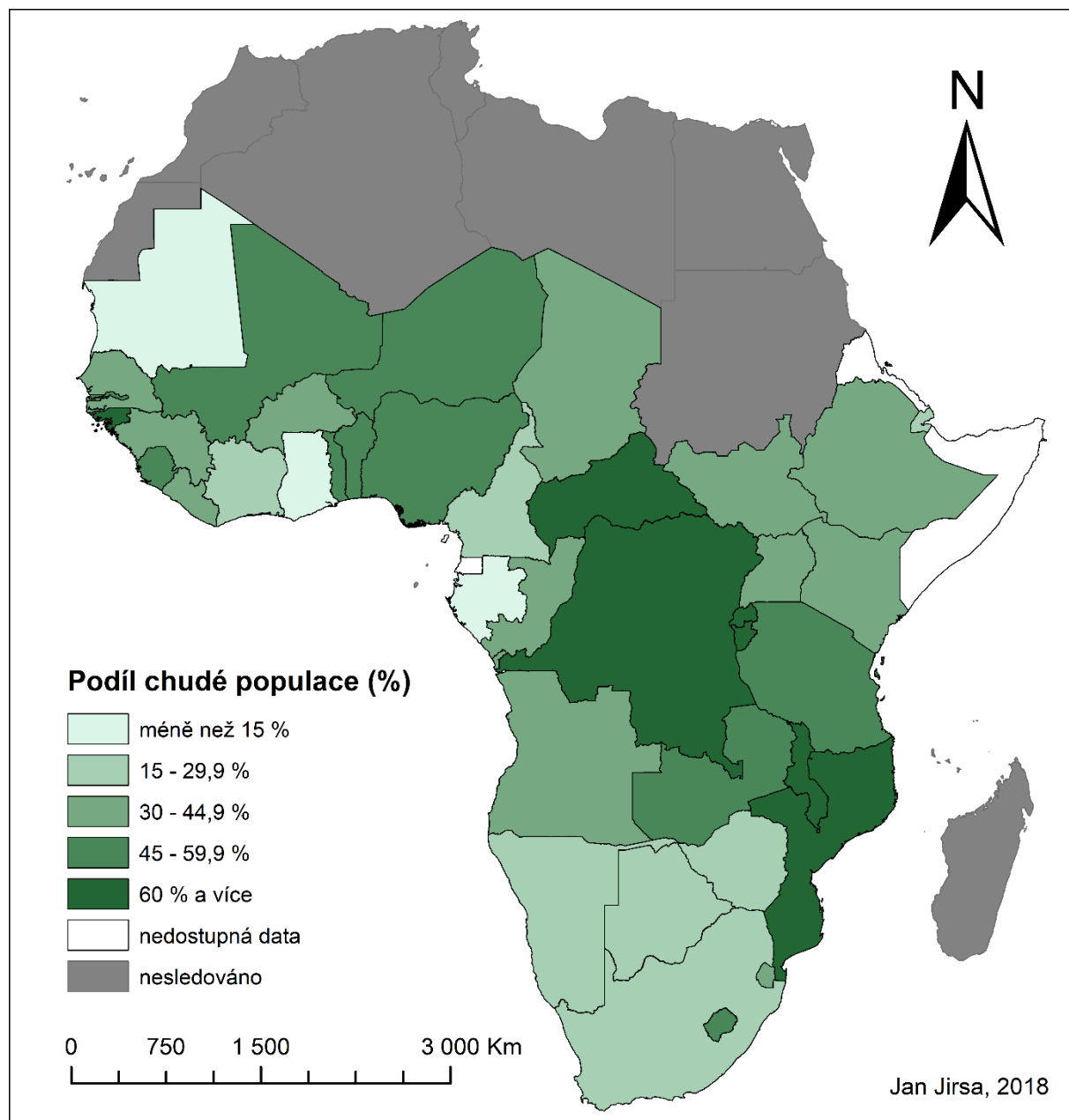
Zdroj: World Bank, vlastní zpracování

Z tohoto srovnání by se mohlo zdát, že co se týče podílu chudé populace, o něco lépe na tom jsou přímořské státy, neboť podstatně větší počet jich vykazuje podíl chudého obyvatelstva pod úrovní 30 % celkové populace. Zároveň, vezmeme-li v potaz osu X kde je znázorněn podíl podvyživených lidí, dá se tvrdit, že vnitrozemské země postihuje chudoba v souvislosti s podvýživou mnohem více, jelikož 5 vnitrozemských států vykazuje (při podobné míře chudoby jako celkový vzorek přímořských států) podstatně vyšších hodnot podílu podvyživené populace. Toto by se dalo vysvětlit

tvrzením, že přímořské země (resp. obyvatele těchto zemí) mají, na rozdíl od vnitrozemských, možnost mořského rybolovu, který může sloužit jako zdroj obživy i pro nejchudší vzorek populace (Wijkström 2009). Zajímavé srovnání ovšem je, pokud použijeme pro srovnání těchto dvou skupin států souhrnná data. Za předpokladu, že bychom porovnávali tyto státy prostým aritmetickým průměrem, zjistili bychom, že přímořské země dosahují z hlediska podílu chudé populace v průměru hodnot 37,6 % populace a státy vnitrozemské 47,7 % celkové populace. Je patrné, že z tohoto hlediska, dosahují vnitrozemské země jednoznačně horších výsledků. Pokud bychom ovšem použili na stejné skupiny států vážený průměr, kde by váhu představovala velikost populace (bylo by tedy zohledněno celkové množství lidí kteří podvýživou trpí, tudíž by výsledky měly být podstatně více vypovídající) tak bychom zjistili, že v přímořských zemích trpí chudobou 45,3 % populace a ve vnitrozemských 44 % populace. Ač se z tohoto srovnání nedá říct, že by vnitrozemské státy dosahovaly znatelně lepších výsledků, situace se zdá být z tohoto pohledu přinejmenším vyrovnaná. Tato situace je způsobena například „přičiněním“ Demokratické republiky Kongo, kde trpí chudobou podle nejaktuálnějších údajů 77,1 % celkové populace a vzhledem k populační velikosti (76 mil. obyvatel) jde o velké množství lidí v poměru k populaci celkové skupiny. V tomto smyslu lze zmínit i Nigérii, kde trpí podle Světové banky chudobou 53,5 % z celkové populace čítající přes 180 milionů lidí.

Na obrázku 21 je pak znázorněn podíl chudé populace v jednotlivých státech k nejaktuálnějšímu datu, pro něž jsou k daným státům dostupné údaje. Lze pozorovat nejvyšší podíl chudé populace ve státech jako již zmíněná Demokratická republika Kongo (77,1 %), dále Burundi (73,7 %), Malawi (70,9 %), Mosambik (68,7 %) nebo Guinea-Bissau (67,1 %). Podíl chudé populace nad 60 % převyšuje také Středoafriická republika (66,3 %) a Rwanda (60,4 %). Nejnižších hodnot naopak dosahují státy Mauritánie (5,9 %), Gabon (8 %) a Ghana (13,6 %).

Obrázek 21: Podíl chudé populace žijící pod 1,90 USD na den (v %)

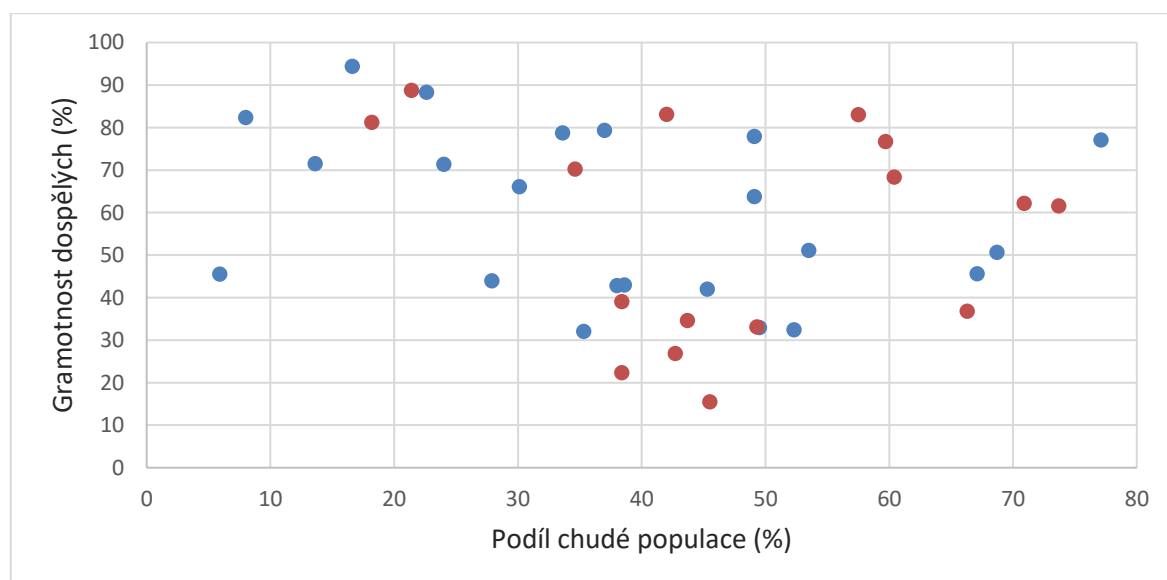

Zdroj: World Bank, vlastní zpracování

7.2.4 Gramotnost obyvatel

Z hlediska dostupnosti dat gramotnosti dospělé populace dochází bohužel ke stejné situaci jako u předchozího ukazatele, tedy podílu populace pod mezinárodní hranicí chudoby, jelikož Světová banka tato data měří pouze jednou za několik let pro každý stát. Proto bylo pro komparaci použito stejné metody jako v předchozím případě a z nejaktuálnějších dostupných dat byl vytvořen graf který lze vidět na obrázku 22 kde je pro ilustraci na ose x znázorněn podíl chudé populace. Je zde víceméně patrné, že vnitrozemské státy dosahují o něco lepších výsledků, ovšem překvapivá je situace některých států, které vykazují jak poměrně vysoký podíl gramotné populace, tak zároveň podíl chudé populace. Zmínit lze například Demokratickou republiku Kongo, která vykazuje jak 77 % gramotné dospělé populace, tak 77,1 % populace pod mezinárodní hranicí chudoby. Z hlediska souhrnných dat, při přepočtu aritmetickým průměrem dosahují přímořské státy hodnoty 59,6 % gramotné dospělé populace a vnitrozemské státy 55,2 %. Výsledky přepočtu váženým průměrem se již ovšem liší, pro skupinu přímořských států je výsledný podíl gramotné dospělé populace 64 % a pro vnitrozemské pouze 48,6 %.

Obrázek 22: Gramotnost dospělých (v % dospělé populace)

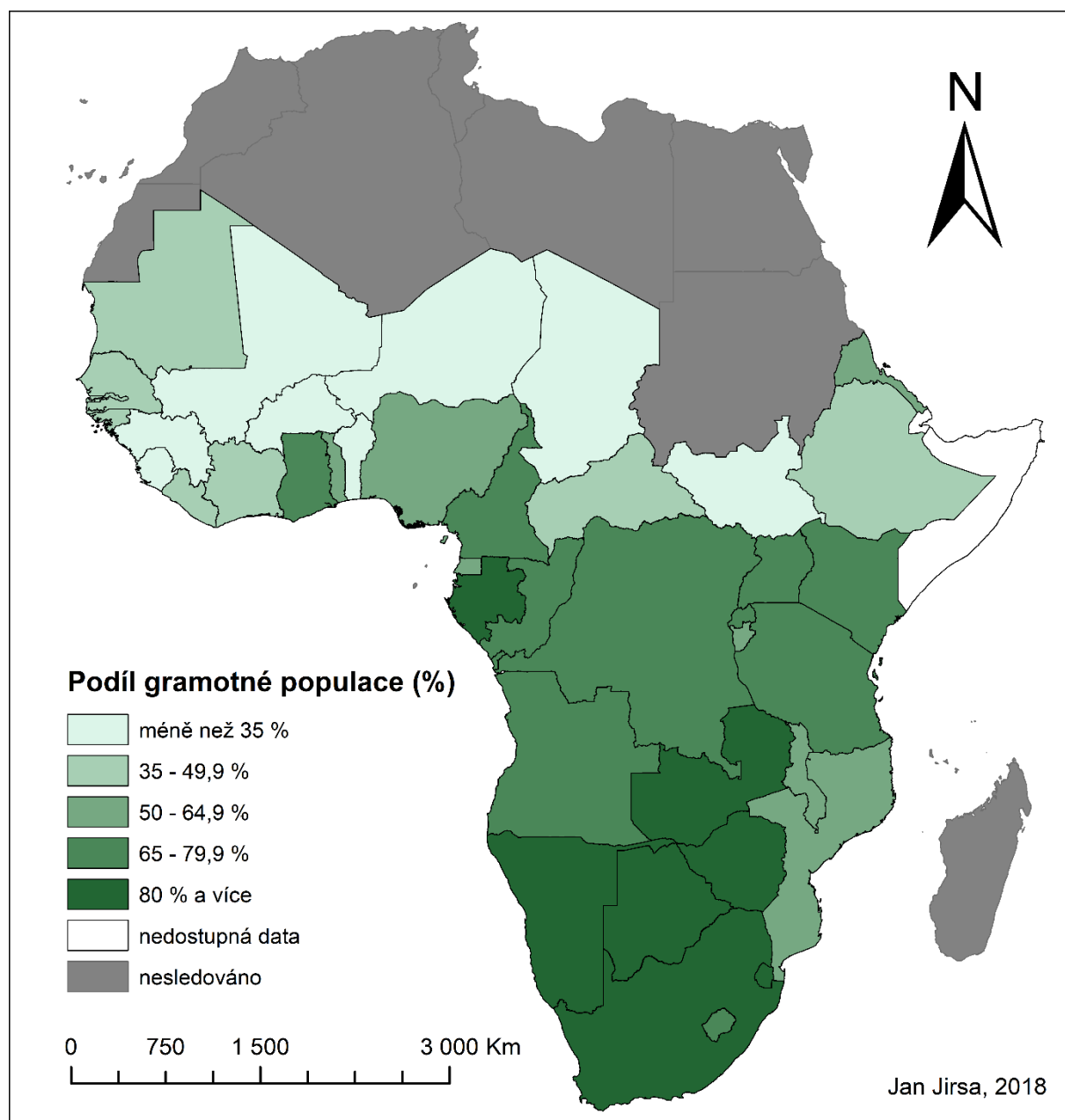

Zdroj: World Bank, vlastní zpracování

Na úrovni jednotlivých států dosahují nejlepších výsledků Jihoafrická republika (94,4 % gramotné dospělé populace), Zimbabwe (88,7 %), Namibie (88,3 %), Svazijsko (83,1 %) a Zambie (83 %). Hodnoty vyšší než 80 % vykazují ještě Gabon (82,3 %) a

Botswana (81,2 %). Naopak nejhorších výsledků dosáhly státy Niger (15,5 %), Čad (22,3 %), Jižní Súdán (26,8 %), Guinea (32 %), Sierra Leone (32,4 %), Benin (32,9 %), Mali (33,1 %) nebo Burkina Faso (34,6 %). Výsledky všech států, pro které jsou dostupná data lze vidět na obrázku 23.

Obrázek 23: Gramotnost dospělých (v % dospělé populace)

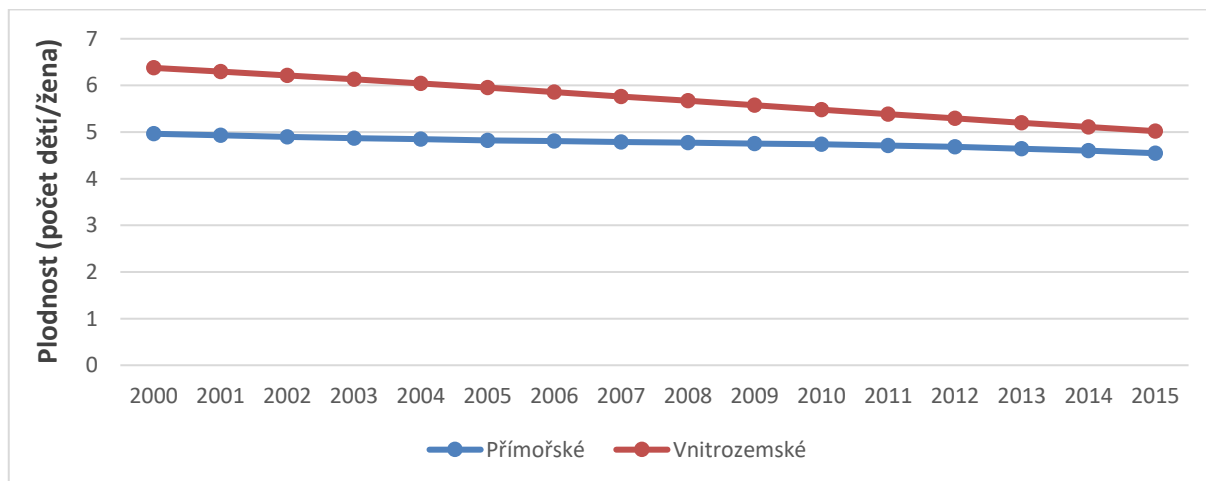
Zdroj: World Bank, vlastní zpracování

7.3 Srovnání demografických ukazatelů

7.3.1 Úhrnná plodnost

Taktéž úhrnná plodnost vizualizovaná na obrázku 24 signalizuje vyšší přirozené přírůstky skupiny vnitrozemských států. Zatímco v roce 2000 dosahovala průměrná úhrnná plodnost skupiny přímořských států hodnoty 5 dětí na ženu a v roce 2016 tomu bylo 4,5 dítěte na ženu, ve vnitrozemských zemích byla průměrná úhrnná plodnost v roce 2000 6,4 dítěte na ženu a v roce 2016 5 dětí na ženu. Nutno ovšem podotknout že se průměrná fertilita ve skupině vnitrozemských států snižuje (alespoň prozatím) mnohem rychlejším tempem než v přímořských státech Afriky, a tudíž lze očekávat, že pokud si vnitrozemské země udrží toto tempo snižování míry úhrnné plodnosti, mohly by dosáhnout v blízké budoucnosti podobných průměrných hodnot jako skupina přímořských států. Pro obě skupiny států ovšem platí, že dosahují extrémně vysoké úhrnné plodnosti oproti světovému průměru, který podle Světové banky dosahoval v roce 2015 hodnot 2,5 dítěte na ženu.

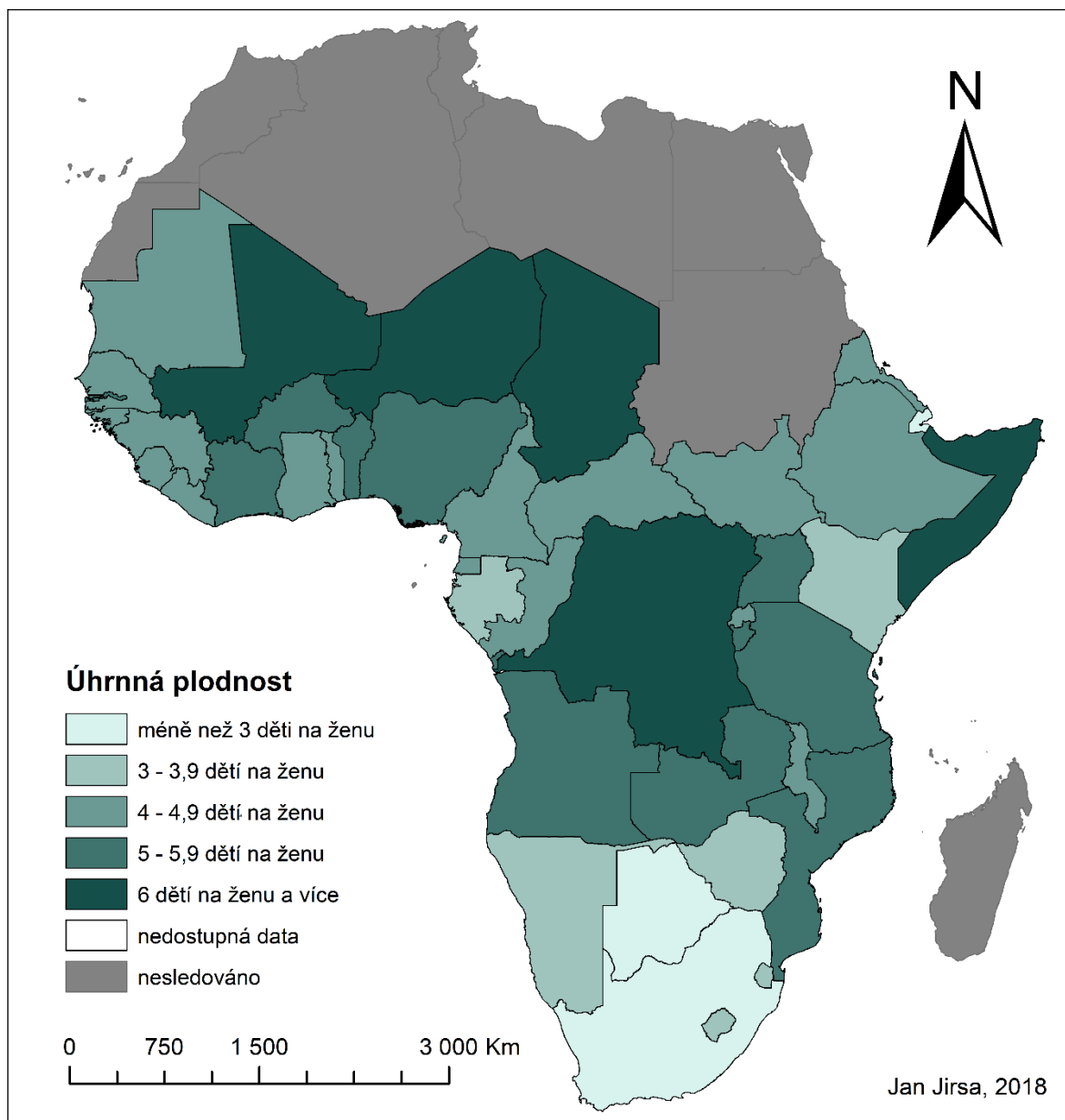
Obrázek 24: Úhrnná plodnost pro skupiny zemí (počet dětí na jednu ženu)

Zdroj: Zpracováno autorem podle dat World Bank a UNCTAD

Nejvyšší fertility dosahuje ze všech sledovaných států v roce 2015 Niger (7,3 dítěte na ženu), dále Somálsko (6,4 dítěte na ženu), Čad (6,1 dítěte na ženu) a Burundi (5,8 dítěte na ženu). Nejnížší hodnoty naopak vykazují státy na jihu kontinentu, především pak Jihoafrická republika, kde byla v roce 2015 plodnost 2,5 dítěte na ženu, dále pak Botswana (2,8 dítěte na ženu) a Džibutsko (2,9 dítěte na ženu). Více lze vidět na obrázek 25 znázorňujícím úhrnnou plodnost sledovaných zemí v roce 2015.

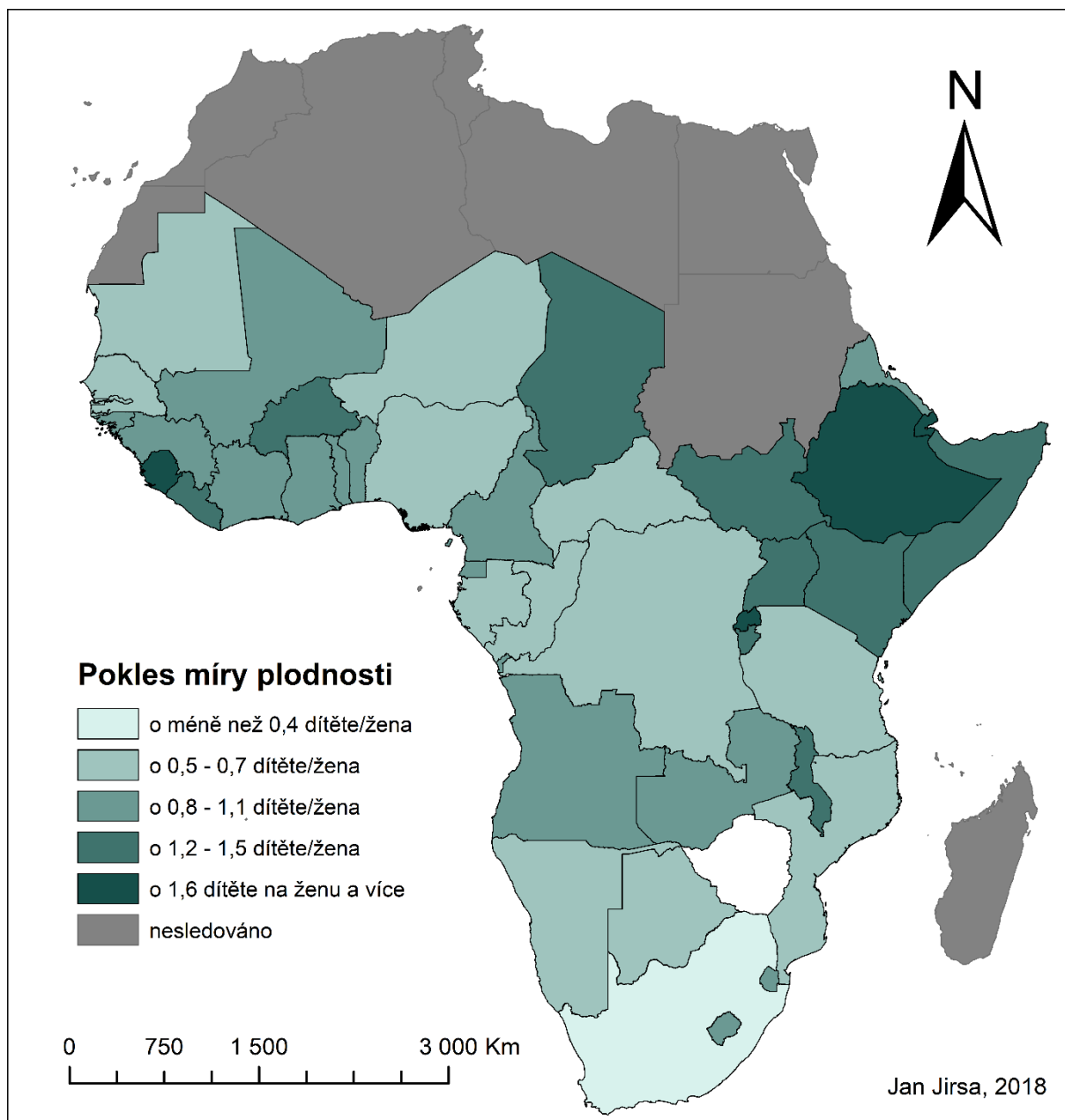
Obrázek 25: Úhrnná plodnost států Afriky v roce 2015 (počet dětí/žena)

Zdroj: Zpracováno autorem podle dat World Bank

Z hlediska počtu států se ovšem (jak již částečně vyplynulo z obrázku 24) daří lépe snižovat fertilitu ve vnitrozemských zemích, kde se během sledovaného období podařilo osmi státům (což představuje 50 % ze všech afrických vnitrozemských zemí) snížit fertilitu alespoň o 1,2 dítěte na ženu, v případě Etiopie dokonce o 2,2 dítěte na ženu (z ostatních států se jedná o Rwandu s poklesem o 1,7 dítěte na ženu, Malawi, u kterého tento pokles dosahuje hodnoty 1,5 dítěte na ženu, Čad vykázal pokles fertility 1,3 dítěte na ženu, Jižní Súdán taktéž 1,3 dítěte na ženu a Burundi, Uganda a Burkina Faso snížili porodnost shodně o 1,2 dítěte na ženu.

Obrázek 26: Změna míry úhrnné plodnosti oproti roku 2000 (počet dětí/žena)

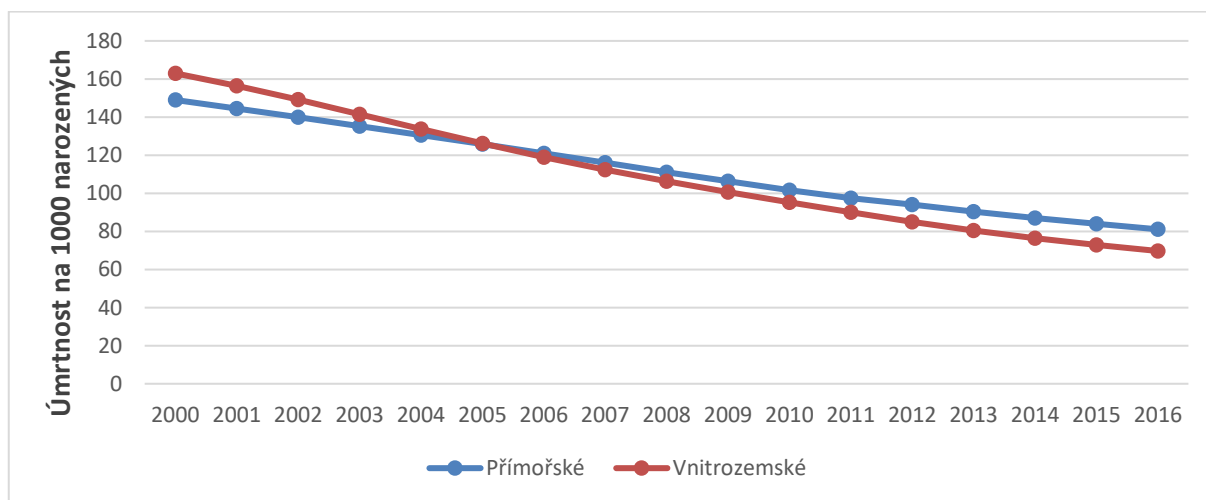
Zdroj: Zpracováno autorem podle dat World Bank

Ze sledovaných přímořských zemí se podařilo během stejného období snížit porodnost o 1,2 jedno dítě na ženu a více pouze 4 zemím (což představuje pouze 15 % ze všech sledovaných přímořských států), konkrétně se jednalo o Sierra Leone (o 1,8 dítěte na ženu), Džibutsko (1,6 dítěte na ženu), Somálsko a Keňu (shodně o 1,3 dítěte na ženu) a Libérii (o 1,2 dítěte na ženu). Změna míry úhrnné plodnosti, ke které došlo mezi lety 2000 až 2015 ve sledovaných státech je znázorněna na obrázku 26.

7.3.2 Úmrtnost dětí

Dalším sledovaným rozvojovým indikátorem je úmrtnost dětí mladších pěti let, jejíž vývoj ve sledovaném období pro sledované skupiny států je znázorněn na obrázku 27. Je zde (stejně jako u očekávané délky života při narození na obr. 14) překvapivé, že ačkoli vnitrozemské země dosahovaly v míře dětské úmrtnosti oproti přímořským státům ještě v roce 2000 horších výsledků (163 zemřelých na 1000 narozených vs. 149 zemřelých na 1000 narozených), v roce 2005 došlo k vyrovnání těchto hodnot a v roce 2016 dosahují vnitrozemské státy nižší dětské úmrtnosti, než je tomu u přímořských zemí (69,7 vs. 81 zemřelých na 1000 narozených). Je nutno ovšem podotknout, že obě skupiny zemí vykázaly během sledovaných 16 let významné úspěchy ve snižování dětské úmrtnosti, neboť vnitrozemské země snížily dětskou úmrtnost během tohoto období o více než 93 zemřelých na 1000 narozených a státy přímořské o 68 zemřelých na 1000 narozených.

Obrázek 27: Úmrtnost dětí mladších 5 let ve skupinách zemí (na 1000 narozených)

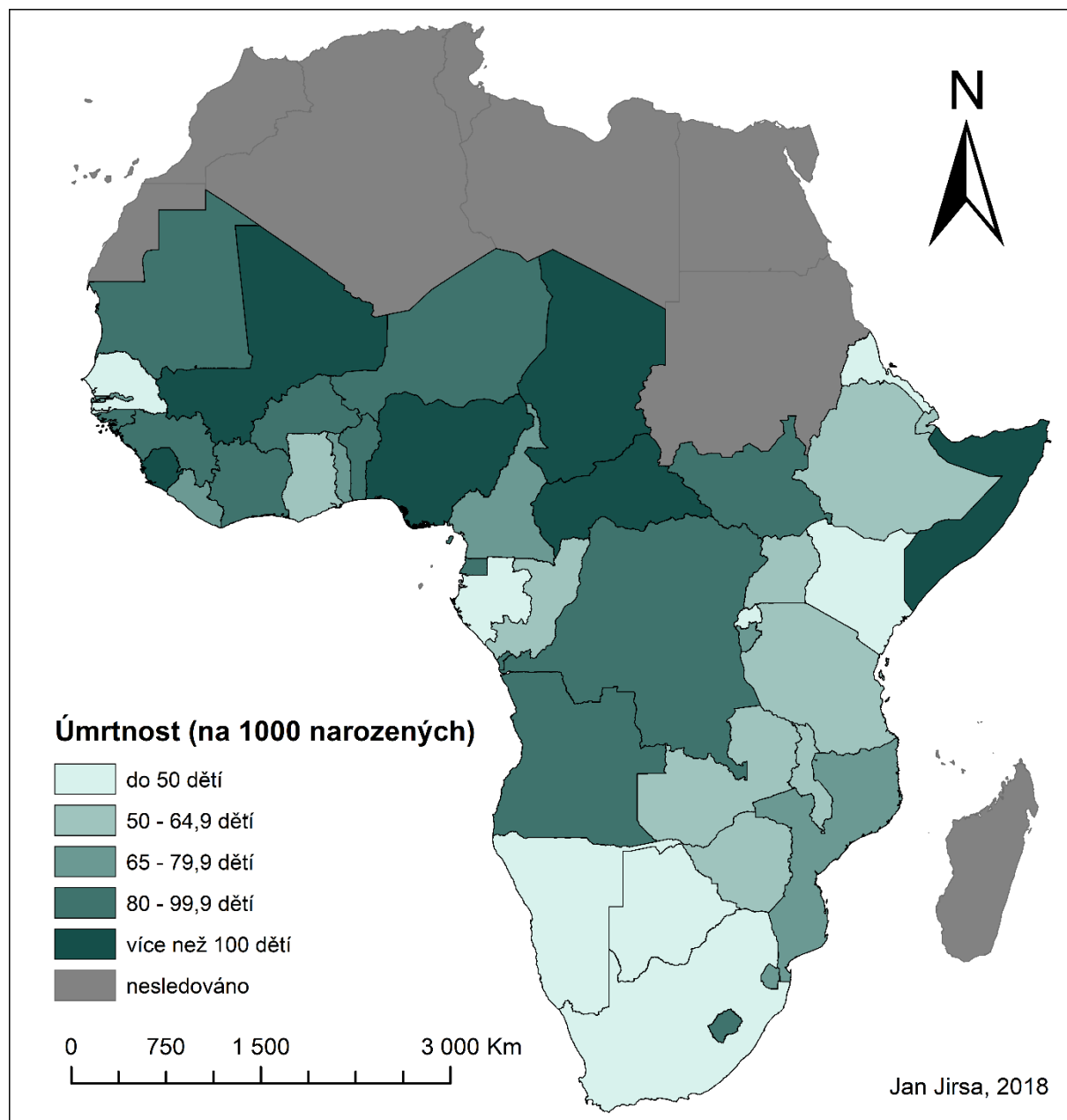

Zdroj: Zpracováno autorem podle dat World Bank

Na obrázku 28 pak lze vidět kartogram, znázorňující dětskou úmrtnost jednotlivých zemí v roce 2016. Je zřejmé, že nejvíce problémovými státy v tomto ohledu jsou především země na severozápadě vymezené oblasti, případně Somálsko na východním pobřeží. Naopak nejlepší situace se zdá být v zemích jižní Afriky a východního pobřeží subsaharské Afriky (kromě Somálsko). Nejvyšší hodnoty vykazuje již zmíněné Somálsko (132,5 dítěte na 1000 narozených), Čad (127,3 dítěte), Středoafrická republika (123,6 dítěte), Sierra Leone (113,5 dítěte), Mali (110,6 dítěte) a

Nigérie (104,3 dítěte). Naopak na nejnižších hodnotách se daří udržet dětskou mortalitu ve Rwandě (38,5 zemřelých dětí na 1000 narození), Botswaně (40,6 dětí), Jihoafrické republice (43,3 dětí), Namibii (45,2 dítěte), Senegalu (47,1 dítěte), Gabonu (47,4 dítěte) či Keni (49,2 dítěte).

Obrázek 28: Úmrtnost dětí mladších 5 let v roce 2016 (na 1000 narozených)

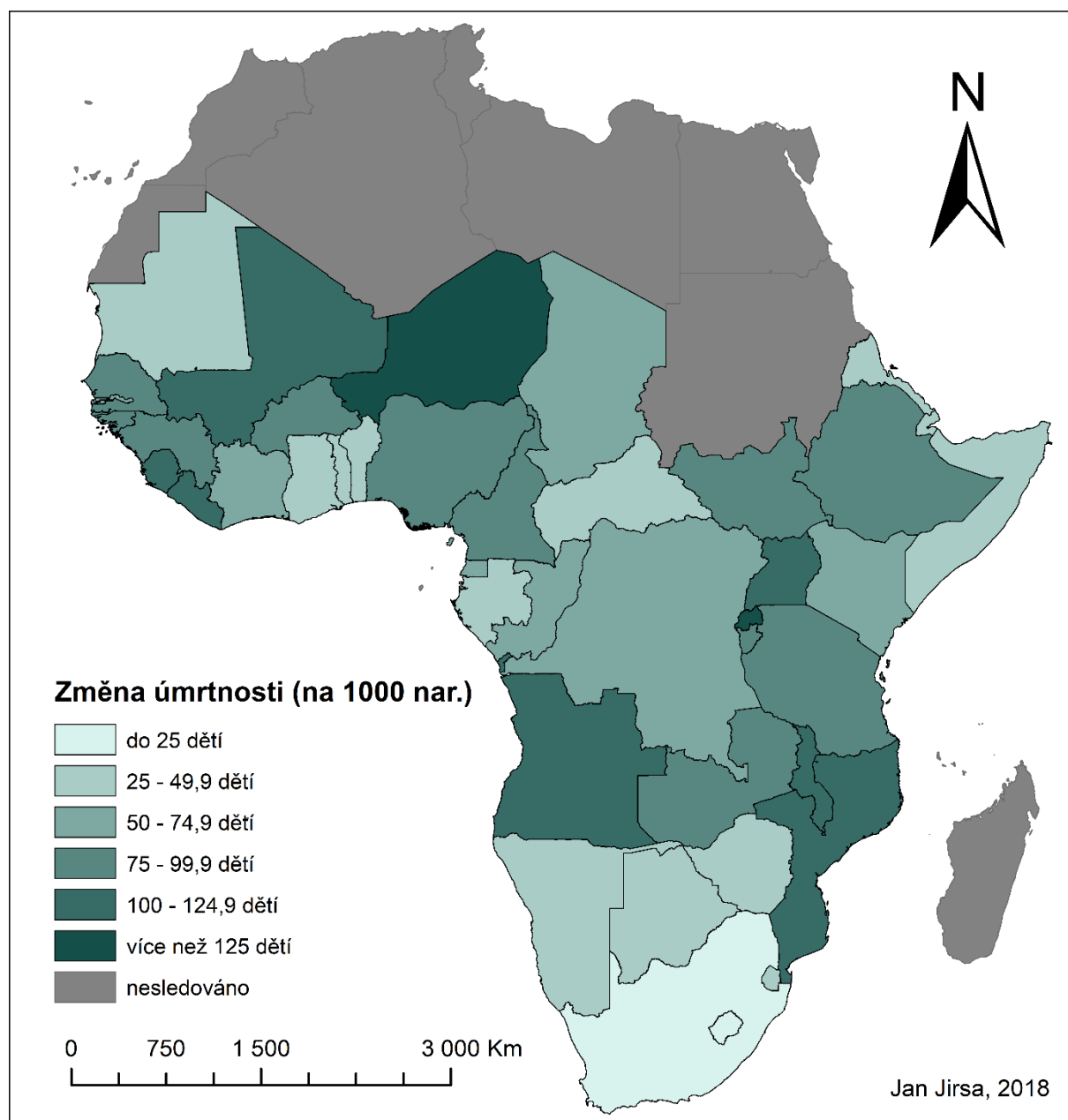

Zdroj: World Bank, vlastní zpracování

Nejvíce se pak dařilo během sledovaného období snižovat dětskou mortalitu ve Rwandě (o 156,2 dítěte), Nigeru (o 135,2 dítěte) či Angole (124,5 dítěte). Nejméně naopak snížilo dětskou mortalitu Lesotho (o 16,8 dítěte) či Jihoafrická Republika (o

23,4 dítěte), v jejím případě ovšem není problematika dětské úmrtnosti natolik aktuální (dětská úmrtnost zde dosahovala v roce 2016 hodnot 43,3 zemřelých na 1000 narozených) a v kontextu těchto nízkých hodnot se zdá být snížení dětské úmrtnosti značné. Změny dětské úmrtnosti během sledovaného období jsou znázorněny na obrázku 29.

Obrázek 29: Změna úmrtnosti dětí mladších 5 let (na 1000 narozených)

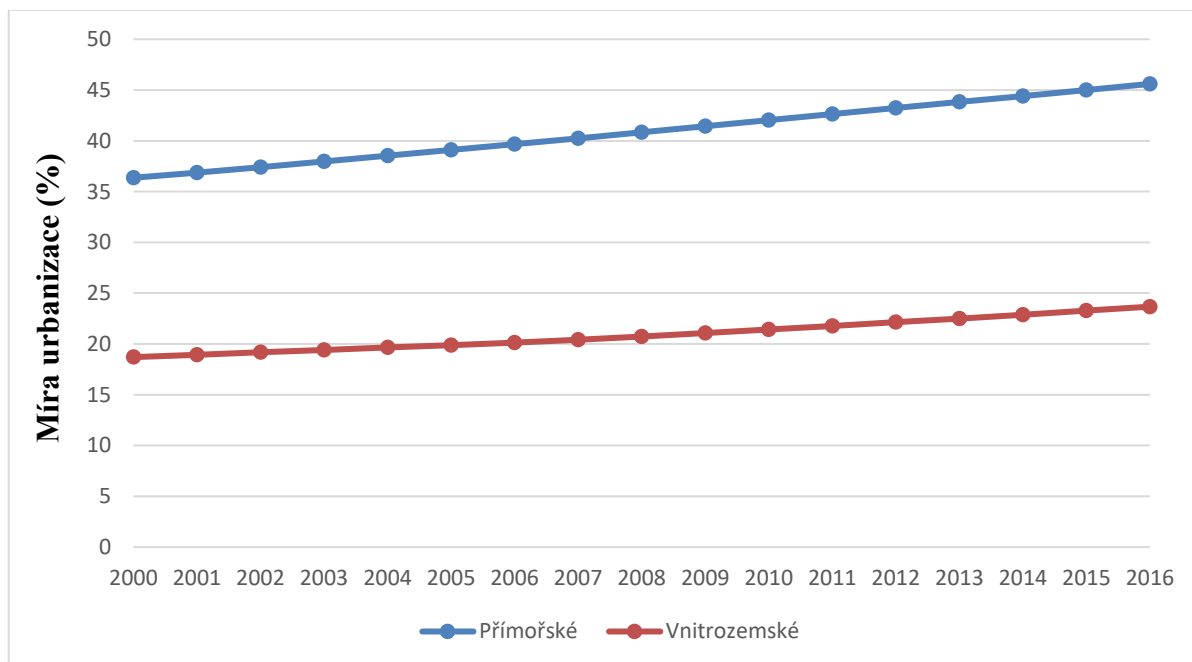

Zdroj: World Bank, vlastní zpracování

7.3.3 Míra urbanizace

Na obrázku číslo 30 lze sledovat vývoj míry urbanizace ve vybraných skupinách zemí, přičemž hodnoty jsou vyjádřeny jako procentuální podíl lidí žijících v urbanizovaných oblastech na celkové populaci. Lze zřetelně vidět, že v průběhu sledovaného období dosahují přímořské státy v průměru výrazně vyšších hodnot podílu urbanizované populace na celkové populaci než země vnitrozemské, stejně tak dochází i k mírně rychlejšímu růstu tohoto trendu u přímořských států oproti druhé skupině států. Jelikož většinou platí, že vyspělejší země dosahují vyšší míry urbanizace (Harmáček 2013), můžeme z tohoto srovnání usuzovat, že skupina vnitrozemských států dosahuje nižší úrovně rozvoje než skupina států přímořských.

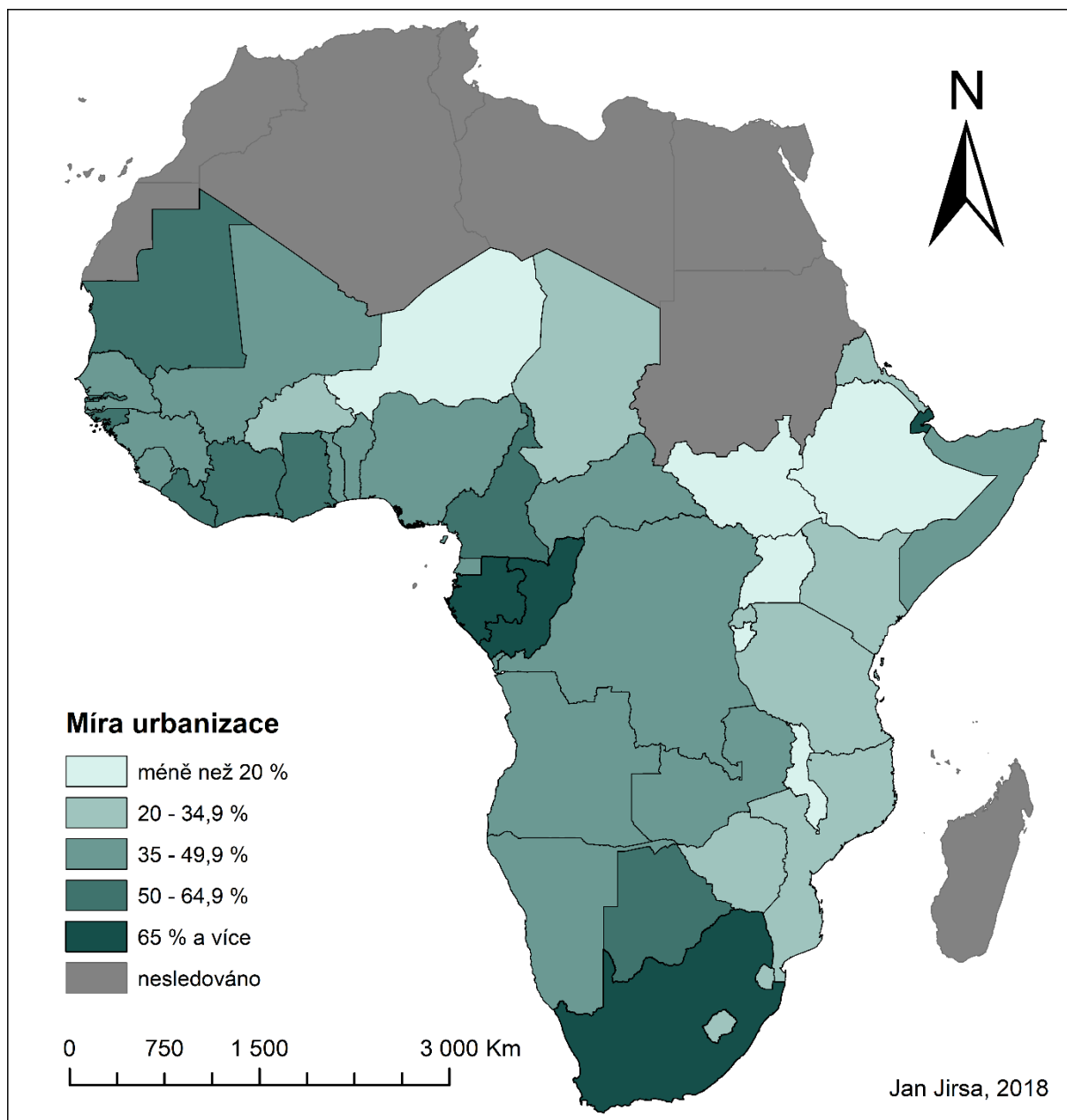
Obrázek 30: Vývoj míry urbanizace ve skupinách zemí

Zdroj: Zpracováno autorem podle dat World Bank a UNCTAD.

Na úrovni jednotlivých států dosahují v roce 2016 nejnižší míry urbanizace Burundi (12,4 %), Malawi (16,5 %) a Etiopie (20 %), naopak nejvyšší míry urbanizace dosahoval Gabon (87,4 %), dále Džibutsko (77,4 %), Republika Kongo (65,8 %) a Jihoafrická republika (65,3 %). Z kartogramu na obrázku 31 je také pozorovatelný trend, kdy dochází k vyšší míře urbanizace především na západním pobřeží kontinentu.

Obrázek 31: Míra urbanizace ve sledovaných zemích v roce 2016

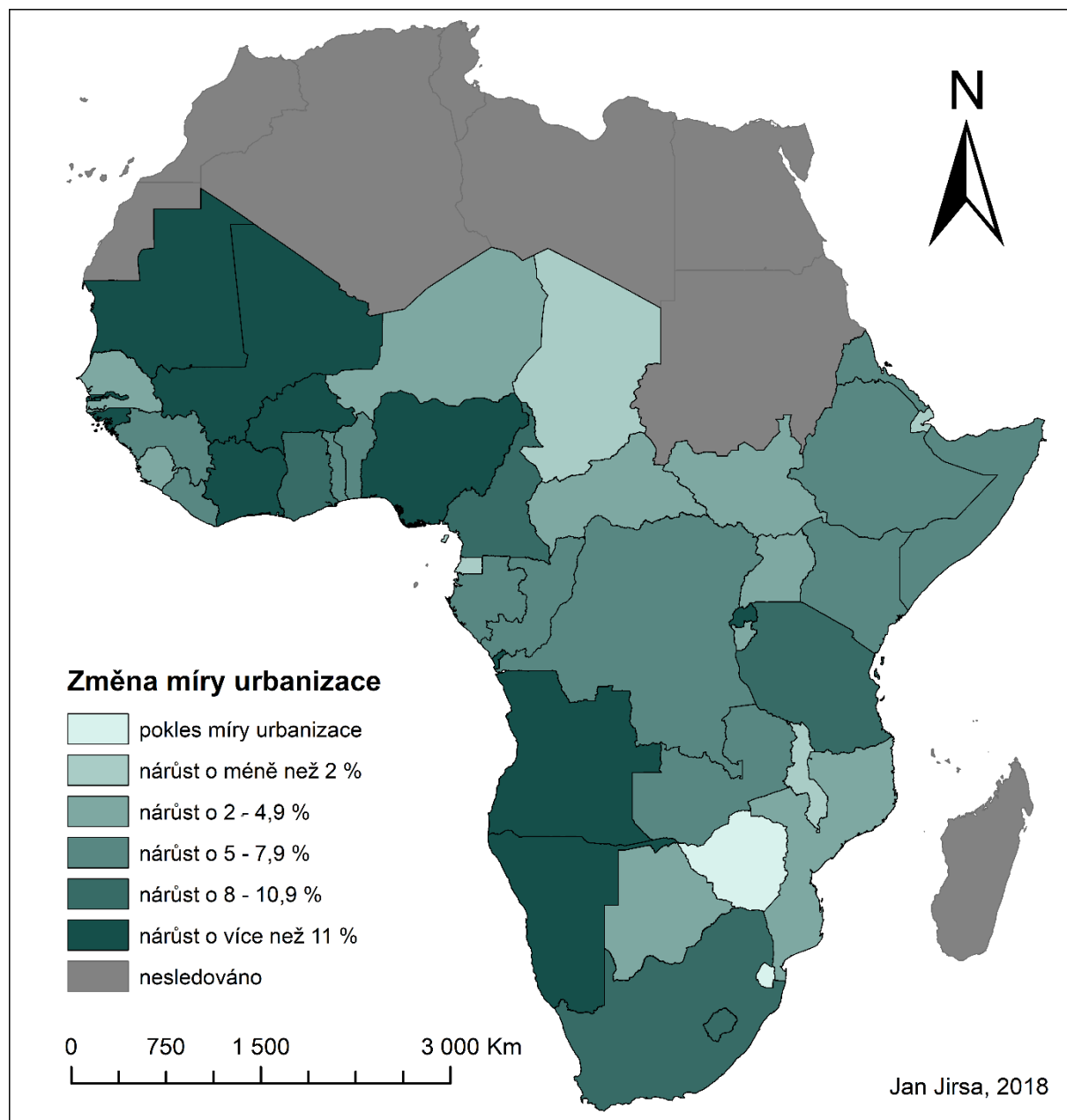

Zdroj: Zpracováno autorem podle dat World Bank

Podíl urbánní populace na celkové populaci během sledovaného období procentuálně nejvíce vzrostl v Namibii a to o 15,2 % (z 32,4 % na 47,6 %), následující Rwanda vykázala nárůst 14,8 % (z 15 % na 29,8 %) a Nigérie 13,7 % (z 34,9 % na 48,6 %). Naopak nejmenšího nárůstu míry urbanizace během stejného období dosáhlo Zimbabwe, které v tomto ohledu vykázalo dokonce záporné hodnoty -1,5 % (z 33,8 % na 32,3 %), záporných hodnot dosahovalo také Svazijsko a to -1,4 % (z 22,7 % na 21,3

%). Míra urbanizace jednotlivých států pro rok 2016 je znázorněna na obrázku číslo 32¹⁹.

Obrázek 32: Změna míry urbanizace mezi lety 2000 a 2016

Zdroj: Zpracováno autorem podle dat World Bank

¹⁹ Pro Eritreu je z důvodu nedostupnosti aktuálnějších dat použit údaj z roku 2011.

8 Vyhodnocení analýzy

Výsledky srovnávací analýzy jsou shrnuty v následující tabulce 5, kde jsou uvedeny výsledné hodnoty sledovaných ukazatelů obou skupin zemí pro počáteční a poslední sledovaný rok. Tučně jsou pak zvýrazněny hodnoty skupiny, která dosáhla v daném roce lepších výsledků.

Tabulka 5: Shrnutí výsledků srovnávací analýzy

Indikátory	Rok 2000		Nejaktuálnější rok	
	Přímořské	Vnitrozemské	Přímořské	Vnitrozemské
<i>Ekonomické indikátory</i>				
HND na obyvatele (USD, PPP)	2201 \$	889 \$	4537 \$	1910 \$
Index lidského rozvoje (HDI)	0,428	0,371	0,510	0,470
Příliv remitencí (% HDP)	1 %	3 %	2,6 %	2,8 %
Podíl zemědělské pracovní síly na celkové pracovní síle	53,9 %	61,6 %	44,4 %	69,5 %
<i>Zdravotně-sociální indikátory</i>				
Očekávaná délka života	50,3 let	49,1 let	58,7 let	61,2 let
Podíl podvyživené populace (%)	20,7 %	39,3 %	13,9 %	29,6 %
Podíl populace žijící pod (1,90 \$/den)	---	---	45,3 %	44 %
Gramotnost dospělých (%)	---	---	64 %	48,6 %
<i>Demografické indikátory</i>				
Úhrnná plodnost (počet dětí na ženu)	5	6,4	4,5	5
Úmrtnost dětí do 5 let (na 1000 narozených)	149	163	81,1	69,7
Míra urbanizace (% celkové populace)	36,4 %	18,7 %	45,6 %	23,7 %

Zdroj: Výpočty autora dle dat World Bank, UNDP a UNCTAD

Výsledek srovnání ekonomických indikátorů

Z komparace vyplynulo, že z hlediska ekonomického růstu a rozvoje dosahovaly vnitrozemské země jednoznačně horších výsledků než státy přímořské. Podle sledovaného ukazatele ekonomické výkonnosti, respektive příjmu na osobu, kterým byl hrubý národní důchod na obyvatele v paritě kupní síly a běžných cenách dosahovaly vnitrozemské země v roce 2000 průměrných hodnot pouze 889 USD na obyvatele,

kdežto u přímořských států tomu bylo 2201 USD. V roce 2016, tedy posledním sledovaném roce, dosahovaly vnitrozemské země hodnoty 1910 USD a přímořské státy 4537 USD. Z hlediska indexu lidského rozvoje, který může vyjadřovat jak ekonomický, tak lidský rozvoj (Syrovátka 2008) dosahovaly v průběhu sledovaného období lepších výsledků taktéž přímořské státy. V roce 2000 bylo průměrné HDI vnitrozemských států 0,371 a přímořských států 0,428, za rok 2015 pak vnitrozemská skupina států vykázala průměrné hodnoty HDI 0,470 a přímořské státy 0,510. Příliv remitencí byl v prvním i posledním sledovaném roce nižší u skupiny přímořských zemí, konkrétně v roce 2000 dosahoval příliv do vnitrozemských zemí hodnot 3 % HDP a v pobřežních zemích tomu bylo 1 % HDP. V posledním sledovaném roce, tedy v roce 2016 vykazovaly vnitrozemské země příliv remitencí o hodnotě 2,8 % jejich HDP a u zemí přímořských tomu bylo 2,6 %. Z hlediska podílu zaměstnanosti v zemědělství na celkové pracovní síle si vedly jednoznačně lépe přímořské země, neboť v roce 2000 vykazovaly vnitrozemské země zaměstnanost v zemědělství 61,6 % celkové pracovní síly a přímořské země 53,9 % pracovní síly, kdyžto v roce 2016 dosahoval tento podíl u vnitrozemských států hodnot 69,5 % a u přímořských států 44,4 %.

Výsledek srovnání zdravotně-sociálních indikátorů

Ze srovnání zdravotně-sociálních indikátorů, kde byly porovnávány státy pomocí ukazatelů podílu podvyživené populace, očekávané délky života, podílu populace žijící pod mezinárodní hranicí chudoby a gramotnosti dospělých vyplynuly již méně jednoznačné výsledky. Například očekávaná délka života při narození dosahovala ještě v roce 2000 ve skupině vnitrozemských zemí hodnot pouze 49,1 let a ve vnitrozemských státech 50,3 let. Ovšem v roce 2015 vykazovaly vyšší naděje na dožití vnitrozemské státy, konkrétně 61,2 let a u přímořských států tomu bylo 58,7 let. Z hlediska podílu podvyživené populace dosahovaly jednoznačně lepších výsledků přímořské státy, neboť v roce 2000 vykazovaly vnitrozemské státy podíl podvyživené populace 39,3 % a přímořské státy 20,7 %. V roce 2016 bylo u vnitrozemských zemí naměřena hodnota 29,6 % podvyživené populace a u přímořských států 13,9 %. Lehce překvapivé bylo srovnání podílu populace žijící pod mezinárodní hranicí chudoby, neboť vnitrozemské země dosahovaly hodnot 44 % a přímořské 45,3 %. Zde je ovšem nutno podotknout že bylo ve výpočtu použito nejaktuálnější hodnoty pro každý stát (metodika, kterou používá například Harmáček 2013), byly tedy porovnávány různě

aktuální údaje, proto je nutné brát výsledné hodnoty s lehkou rezervou (ač se dá předpokládat, že odchylka nebude velká, neboť chudoba není tak proměnlivá v čase a má tendenci být stabilnější než například příjem – viz. Dušková et al. 2011). Výsledky komparace gramotnosti dospělých pak ukazují, že u vnitrozemských států je gramotných 48,6 % dospělé populace a u přímořských zemí rovných 64 %, lepších hodnot tedy dosahují státy přímořské.

Výsledek srovnání demografických indikátorů

Porovnávány byly taktéž tři demografické indikátory, konkrétně se jednalo o plodnost, úmrtnost dětí do pěti let a míra urbanizace. Z hlediska úhrnné plodnosti dosahovaly lepších výsledků přímořské státy, ačkoliv zde byl pozorovatelný trend snižování rozdílu mezi těmito skupinami zemí. V roce 2000 vykazovaly vnitrozemské státy úhrnnou plodnost 6,4 dítěte na ženu a přímořské země 5 dětí na ženu. V roce 2015 již byla úhrnná plodnost ve vnitrozemských státech 5 dětí na ženu a v přímořských státech 4,5 dítěte na ženu. Naopak překvapivé byly výsledky srovnání států v oblasti dětské úmrtnosti. Z komparace vyplynulo, že zatímco ještě v roce 2000 vykazovaly vnitrozemské státy vyšší úmrtnost dětí do pěti let (163 zemřelých dětí na 1000 narozených) a u přímořských států tomu bylo ve stejném roce 149 zemřelých dětí na 1000 narozených, v roce 2016 již dosahovala tato dětská mortalita hodnot 69,7 zemřelých dětí na 1000 narozených a v případě přímořských zemí tomu bylo 81,1 zemřelých dětí na 1000 narozených. Míra urbanizace pak byla po celé sledované období jednoznačně vyšší v přímořských zemích. V roce 2000 dosahoval podíl městského obyvatelstva vnitrozemských států na celkové populaci hodnot 18,7 % a přímořských 36,4 %, v posledním sledovaném roce, tedy roku 2016 pak byla míra urbanizace ve vnitrozemských zemích 23,7 % a v přímořských 45,6 %.

Vyhodnocení hypotézy

Pro práci byla formulována jedna hypotéza ve znění: „*Vnitrozemské státy dosahují z hlediska rozvoje a kvality života horších výsledků než státy přímořské*“. Vzhledem k tomu, že ze sledovaných jedenácti indikátorů dosáhly v posledním sledovaném roce přímořské země lepších výsledků v osmi případech, navíc obvykle s přesvědčivým rozdílem, lze tuto hypotézu považovat za ověřenou.

Vyhledání vazeb mezi indikatory

Jedním z dílčích cílů práce bylo vyhledání případných vazeb mezi rozvojovými indikatory a socioekonomickými či demografickými parametry sledovaných států. V práci byla pozorována například vazba mezi HND na obyvatele (ukazatelem příjmu) a mírou urbanizace, neboť vývoj těchto ukazatelů byl v obou případech podobný. Toto částečně potvrzuje tvrzení Harmáčka (2013) který zmiňuje, že s růstem míry urbanizace souvisí vyšší koncentrace ekonomických aktivit v oblasti průmyslu a služeb což by mělo mít za následek ekonomický růst. Další pozorovanou vazbou byla souvislost mezi úhrnnou plodností a dětskou mortalitou. Ačkoliv výsledky jsou pro oba ukazatele rozdílné, tedy v posledním měřeném roce dosáhly v oblasti úhrnné plodnosti lepších výsledků přímořské státy a z hlediska dětské úmrtnosti státy vnitrozemské, lze zde pozorovat podobný trend kdy vnitrozemské země vykazují rychlejší tempo zlepšení obou těchto ukazatelů oproti státům přímořským a dá se očekávat, že v blízké budoucnosti dosáhnou sledované vnitrozemské státy v průměru nižší plodnosti než státy přímořské. Tato skutečnost by navíc odpovídala i teorii, že pro dosažení nižší míry porodnosti je zásadní snížit dětskou úmrtnost, tedy že snížení porodnosti lze dosáhnout poklesem úmrtnosti dětí (Harmáček 2013). Autor této práce pak předpokládal například vztah mezi chudobou a podvýživou, či chudobou a gramotností, ovšem ani v jednom případě se nedá říci, že by bylo možné v tomto ohledu pozorovat jasnou souvislost. Očekávat se dal také například podobný vývoj mezi HDI a hrubým národním důchodem či očekávanou délkou života, neboť dva poslední ukazatele tvoří spolu s gramotností (jejíž vývoj nebylo možné v této práci sledovat v čase) ukazatele použité při výpočtu HDI a například McGillivray (1991) toto složení HDI zpochybňuje právě z toho důvodu, že podle jeho názoru tyto jednotlivé složky použité při výpočtu mezi sebou do značné míry korelují a obdobného výsledku by se dalo dosáhnout sledováním založeném na základě kterékoli této proměnné. Toto jeho tvrzení ovšem nebylo možné z výsledků této práce potvrdit, neboť vývoj výše HND a očekávané délky života byl mezi sledovanými skupinami rozdílný.

Závěr

Tato práce si kladla za cíl porovnat a zhodnotit rozvoj vybraných afrických zemí v 21. století za použití rozvojových indikátorů, přičemž důraz byl kladen na komparaci vnitrozemských a přímořských států, mezi kterými se očekávaly z rozvojového hlediska pozorovatelné rozdíly. Na základě tohoto srovnání bylo zjištěno, že vnitrozemské země dosahovaly v průběhu 21. století všeobecně horších výsledků v oblasti rozvoje, než tomu bylo u zemí přímořských. Hypotéza, která byla formulována na začátku práce tedy mohla být potvrzena. V práci došlo v souladu s prvním dílčím cílem k vytvoření skupiny indikátorů, které byly rozděleny do tří kategorií podle jejich charakteru na ekonomické indikátory, zdravotně-sociální indikátory, demografické indikátory a následně byly tyto ukazatele použity při srovnávání států. Druhým dílčím cílem této práce bylo vyhledat případné vazby mezi rozvojovými indikátory a socioekonomickými či demografickými parametry sledovaných států. Tyto vazby byly pozorovány například mezi ukazatelem příjmu (HND na obyvatele) a mírou urbanizace či mezi úmrtností dětí mladších pěti let a úhrnnou plodností.

Ač byl v této práci zhodnocen rozvoj vnitrozemských zemí ve srovnání s přímořskými zeměmi jako všeobecně horší, jsou zde viditelné pozitivní trendy, kdy dochází například k zdatelně nižší úmrtnosti dětí, než tomu bylo počátkem tohoto tisíciletí, či vzrůstající očekávané délky dožití, která dokonce již překonala průměrnou očekávanou délku života při narození ve státech přímořských. Především z ekonomického hlediska ovšem tyto vnitrozemské státy vykazují jednoznačně horších výsledků, než tomu je u jejich příbřežích sousedů a vzhledem k současnému trendu vývoje nelze z dostupných dat předpokládat, že by se tato situace v blízké budoucnosti měla výrazněji zlepšit.

Seznam tabulek

Tabulka 1: Kategorizace zemí dle Světové banky (fiskální rok 2017-2018)	14
Tabulka 2: Klasifikace států podle HDI	16
Tabulka 3: Složení indexu ekonomické zranitelnosti (EVI)	18
Tabulka 4: Vymezení indikátorů a jejich zařazení do kategorií	31
Tabulka 5: Shrnutí výsledků srovnávací analýzy	71

Seznam obrázků

Obrázek 1: Vymezení sledovaných zemí a jejich rozdělení do skupin	37
Obrázek 2: Vývoj HND na obyvatele pro skupiny zemí (USD, PPP)	39
Obrázek 3: Výše HND na osobu v roce 2016 (USD, PPP)	40
Obrázek 4: Změna výše HND na osobu mezi lety 2000 až 2016 (USD, PPP)	41
Obrázek 5: Vývoj indexu lidského rozvoje ve skupinách zemí	42
Obrázek 6: Výše HDI sledovaných států v roce 2016	43
Obrázek 7: Změna HDI ve sledovaných státech mezi lety 2000 a 2016	44
Obrázek 8: Vývoj přílivu remitencí pro skupiny zemí (v % HDP)	45
Obrázek 9: Příliv remitencí do sledovaných států v roce 2016 (v % HDP)	46
Obrázek 10: Změna přílivu remitencí oproti roku 2000 (v % HDP)	47
Obrázek 11: Vývoj zaměstnanosti v zemědělství (% celkové pracovní síly)	48
Obrázek 12: Zaměstnanost v zemědělství v roce 2017 (% celkové pracovní síly)	49
Obrázek 13: Změna zaměstnanosti v zemědělství (% celkové pracovní síly)	50
Obrázek 14: Očekávaná délka života při narození pro skupiny zemí	51
Obrázek 15: Očekávaná délka života při narození v roce 2015	52
Obrázek 16: Změna očekávané délky života při narození oproti roku 2000	53
Obrázek 17: Vývoj podílu podvyživené populace ve skupinách zemí (%)	54
Obrázek 18: Podíl podvyživené populace ve skupinách zemí (% celkové populace)	55
Obrázek 19: Změna podílu podvyživené populace ve skupinách zemí (% populace)	56
Obrázek 20: Rozdělení států dle podílu chudé populace žijící pod 1,90 USD na den	57
Obrázek 21: Podíl chudé populace žijící pod 1,90 USD na den (v %)	59
Obrázek 22: Gramotnost dospělých (v % dospělé populace)	60
Obrázek 23: Gramotnost dospělých (v % dospělé populace)	61
Obrázek 24: Úhrnná plodnost pro skupiny zemí (počet dětí na jednu ženu)	62
Obrázek 25: Úhrnná plodnost států Afriky v roce 2015 (počet dětí/žena)	63
Obrázek 26: Změna míry úhrnné plodnosti oproti roku 2000 (počet dětí/žena)	64
Obrázek 27: Úmrtnost dětí mladších 5 let ve skupinách zemí (na 1000 narozených)	65
Obrázek 28: Úmrtnost dětí mladších 5 let v roce 2016 (na 1000 narozených)	66
Obrázek 29: Změna úmrtnosti dětí mladších 5 let (na 1000 narozených)	67
Obrázek 30: Vývoj míry urbanizace ve skupinách zemí	68
Obrázek 31: Míra urbanizace ve sledovaných zemích v roce 2016	69
Obrázek 32: Změna míry urbanizace mezi lety 2000 a 2016	70

Seznam zkratk

DESA – Odbor pro ekonomické a sociální otázky Organizace Spojených Národů

EVI – Index ekonomické zranitelnosti

FDI – Přímé zahraniční investice

GDI – Index rozvoje pohlaví

GII – Index nerovnosti pohlaví

HAI – Index slabosti lidských zdrojů

HDI – Index lidského rozvoje

HDP – Hrubý domácí produkt

HDR – Zpráva o lidském rozvoji

HND – Hrubý národní důchod

HNP – Hrubý národní produkt

IHDI – Index lidského rozvoje doplněný o nerovnosti

IMF – Mezinárodní měnový fond

LDCs – Nejméně rozvinuté země

LLDC – Vnitrozemské rozvojové země

MDGs – Rozvojové cíle tisíciletí

MPI – Multidimenzionální index chudoby

ODA – Zahraniční rozvojová spolupráce

OECD – Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj

OSN – Organizace spojených národů

PPP – Parita kupní síly

PQLI – Index materiální kvality života

SDGs – Cíle udržitelného rozvoje

SIDS – Malé ostrovní státy

UNCTAD – Konference OSN o obchodu a rozvoji

UNDP – Rozvojový program OSN

UN-OHRLLS – Úřad vysokého představitele OSN pro nejméně rozvinuté, vnitrozemské a malé ostrovní rozvojové státy

UNRISD – Výzkumný ústav OSN pro sociální rozvoj

USD – Americký dolar

Seznam použité literatury

Tištěná literatura

COLLIER, Paul. *The bottom billion: why the poorest countries are failing and what can be done about it*. New York: Oxford University Press, 2007. ISBN 978-0-19-531145-7.

HARMÁČEK, Jaromír. *Teorie, realita a rozvojové souvislosti ekonomického růstu v nejméně rozvinutých zemích (LDCs)*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3962-4.

CHOWDHURY, Anwarul, ERDENEBILEG, K. Sandagdorj. *Geography against development: a case for landlocked developing countries*. New York: United Nations, 2006. ISBN 92-1-104540-1.

ROWNTREE, Lester. *Globalization and diversity: geography of a changing world*. 4th ed. Upper Saddle River, N.J.: Pearson Prentice Hall, ©2014. ISBN 978-0-321-82146-1

SPĚVÁČEK, Vojtěch et al. *Makroekonomická analýza: teorie a praxe*. Praha: Grada Publishing, 2016. Expert (Grada). ISBN 978-80-247-5858-9

SYROVÁTKA, Miroslav, HARMÁČEK, Jaromír. 2014. *Klasifikace rozvojových zemí*. In: Nováček, P. (ed.) *Rozvojová studia – vybrané kapitoly*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-3958-7

NOVÁČEK, Pavel. 2014. *Různé přístupy k rozvoji*. In: Nováček, P. (ed.) *Rozvojová studia – vybrané kapitoly*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-3958-7

ARMAND, Pierre C., NOVÁČEK, Pavel, ed. *Rozvojová studia - vybrané kapitoly*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-3958-7.

DUŠKOVÁ, Lenka et al. *Encyklopedie rozvojových studií*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. ISBN 978-80-244-2948-9.

CIHELKOVÁ, Eva. *Světová ekonomika: obecné trendy rozvoje = World economy: general trends in its development*. Praha: C.H. Beck, 2009. Beckova edice ekonomie. ISBN 978-80-7400-155-0.

Elektronické zdroje

About LDCs. *UN-OHRLLS: UN Office of the High Representative for the Least Developed Countries, Landlocked Developing Countries and Small Island Developing States* [online]. 2018a [cit. 20.4.2018]. Dostupné z: <http://unohrlls.org/about-ldcs/>

About the Landlocked Developing Countries (LLDCs). *UN-OHRLLS: UN Office of the High Representative for the Least Developed Countries, Landlocked Developing Countries and Small Island Developing States* [online]. 2018b [cit. 20.4.2018]. Dostupné z: <http://unohrlls.org/about-lldcs/>

About the Small Island Developing States. *UN-OHRLLS: UN Office of the High Representative for the Least Developed Countries, Landlocked Developing Countries and Small Island Developing States* [online]. 2018d [cit. 20.4.2018]. Dostupné z: <http://unohrlls.org/about-sids/>

ALONSO RODRIGUEZ, Jose, CORTEZ, Ana Luiza, KLASSEN, Stephan. *LDC and other country groupings: How useful are current approaches to classify countries in a more heterogeneous developing world?* [online]. United Nations, Department of Economics and Social Affairs, 2014 [cit. 20.4.2018]. Dostupné z: http://www.un.org/en/development/desa/policy/cdp/cdp_background_papers/bp2014_21.pdf

FAO (2002): The role of seafood in global food security. *FAO: the United Nations* [online]. 2002 [cit. 20.4.2018]. Dostupné z: http://www.un.org/depts/los/general_assembly/contributions_2014/FAO%20contribution%20UN%20SG%20LOS%20report%20Part%20I%20FINAL.pdf

FAQs: Global Poverty Line Update. *World Bank* [online]. 2015 [cit. 20.4.2018]. Dostupné z: <http://www.worldbank.org/en/topic/poverty/brief/global-poverty-line-faq>

FISCHER, Jan; FISCHER, Jakub. Měříme správně hrubý domácí produkt [online]. *Statistika*, 2005, 42.3: 177-187 [cit. 20.4.2018]. Dostupné z: <http://cepin.cz/docs/dokumenty/sbor39.pdf>

GALLUP, John Luke, SACHS, Jeffrey D., MELLINGER, Andrew D. Geography and economic development [online]. *International regional science review*, 1999, 22.2: 179-232 [cit. 20.4.2018]. Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/016001799761012334>

GUPTA, Sanjeev; PATTILLO, Catherine A.; WAGH, Smita. Effect of remittances on poverty and financial development in Sub-Saharan Africa [online]. *World development*, 2009, 37.1: 104-115 [cit. 20.4.2018]. Dostupné z: https://ac.els-cdn.com/S0305750X08001903/1-s2.0-S0305750X08001903-main.pdf?_tid=173a2e5d-f881-4f91-9704-9bc4b014cd64&acdnat=1524431986_20c2b3770ab222bbceb2a28f648614a2

HAUGHTON, Jonathan; KHANDKER, Shahidur R. *Handbook on poverty+ inequality* [online]. World Bank Publications, 2009 [cit. 20.4.2018]. Dostupné z: <http://documents.worldbank.org/curated/en/488081468157174849/pdf/483380PUB0Po-ve101OFFICIAL0USE0ONLY1.pdf>

HICKS, Norman; STREETEN, Paul. Indicators of development: the search for a basic needs yardstick [online]. *World development*, 1979, 7.6: 567-580 [cit. 20.4.2018]. Dostupné z: <http://documents.worldbank.org/curated/en/653921468327325043/pdf/REP104000Indic-0asic0needs0yardstick.pdf>

How does the World Bank classify countries?. *World Bank* [online]. 2018a [cit. 20.4.2018]. Dostupné z: <https://datahelpdesk.worldbank.org/knowledgebase/articles/378834-how-does-the-world-bank-classify-countries>

Human Development Index (HDI). *UNDP: United Nations Development Programme* [online]. 2018 [cit. 20.4.2018]. Dostupné z: <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi>

INFLATION RATE. In: *United Nations* [online]. [cit. 20.4.2018]. Dostupné z: http://www.un.org/esa/sustdev/natlinfo/indicators/methodology_sheets/econ_development/inflation_rate.pdf

KELLEY, Allen C. The "International Human Suffering Index": Reconsideration of the Evidence [online]. *Population and Development Review*, 1989, 731-737 [cit. 20.4.2018]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/pdf/1972597.pdf?refreqid=excelsior%3Af64107d7f011851a08a19c3a4a34cb49>

KLUGMAN, Jeni, RODRÍGUEZ, Francisco, CHOI, Hyung-Jin. The HDI 2010: new controversies, old critiques [online]. *The Journal of Economic Inequality*, 2011, 9.2: 249-288 [cit. 20.4.2018]. Dostupné z: <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007%2Fs10888-011-9178-z.pdf>

KÕRREVESKI, K. M measuring well-being and quality of life using oecd indicators [online]. *Eesti Statistika Kvartalikirj*, 2011, 4.11: 38-44 [cit. 20.4.2018]. Dostupné z: <http://www.stat.ee/dokumendid/64160>

KUČERA, Lukáš. Hodnocení výkonnosti ekonomiky České republiky v širším kontextu. [online]. Praha: Český statistický úřad, 2015. [cit. 20.4.2018]. Dostupné z: <https://sites.google.com/site/novaiso690/schema-a-priklady/sbornky>

LIMÃO, Nuno. *Geographical Disadvantage: A Heckscher-Ohlin-- von Thunen Model of International Specialization* [online]. The World Bank, 1999 [cit. 20.4.2018]. Dostupné z: <http://documents.worldbank.org/curated/en/493741468766530414/pdf/multi-page.pdf>

List of LLDCs. *UN-OHRLLS: UN Office of the High Representative for the Least Developed Countries, Landlocked Developing Countries and Small Island Developing States* [online]. 2018c [cit. 20.4.2018]. Dostupné z: <http://unohrlls.org/about-lllcs/country-profiles-2/>

MACKELLAR, Landis et al. Economic Growth of Landlocked Countries. *Ökonomie in Theorie und Praxis* [online]. Berlin, Heidelberg: Springer Berlin Heidelberg, 2002, 2002-3-16, 213-226 [cit. 20.4.2018]. Dostupné z: http://link.springer.com/10.1007/978-3-642-56073-6_15

MAZOUCH, Petr; VLTAVSKÁ, Kristýna; STANĚK, Tomáš. Towards the Unnecessity of Human Development Index; The Case of Sensitivity Analysis [online]. *Statistika: Statistics and Economy Journal*, 2016, 96.4: 5-18 [cit. 20.4.2018]. Dostupné z:

MCGILLIVRAY, Mark. The human development index: yet another redundant composite development indicator? [online]. *World Development*, 1991, 19.10: 1461-1468 [cit. 20.4.2018]. Dostupné z: <https://pdfs.semanticscholar.org/560e/bd419cf0776e439047ada499af1bc995362c.pdf>

Methodologies. *World Bank* [online]. 2018c [cit. 20.4.2018]. Dostupné z: <https://datahelpdesk.worldbank.org/knowledgebase/articles/906531>

MORRIS, Naomi M.; UDRY, J. Richard. Validation of a self-administered instrument to assess stage of adolescent development [online]. *Journal of youth and adolescence*, 1980, 9.3: 271-280 [cit. 20.4.2018]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1007/BF02088471>

MUKESH, Eswaran, ASHOK, Kotwal. The Role of Agriculture in Development. Understanding Poverty [online]. *Oxford Univ. Press* 2006 p. 111-123 [cit. 20.4.2018]. DOI: 10.1093/0195305191.001.0001

OGWANG, Tomson. Inter-country inequality in human development indicators [online]. *Applied Economics Letters*, 2000, 7.7: 443-446 [cit. 20.4.2018]. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/135048500351140?needAccess=true>

PILLARISSETTI, J. Ram. An empirical note on inequality in the world development indicators [online]. *Applied Economics Letters*, 1997, 4.3: 145-147 [cit. 20.4.2018]. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/135048597355393?needAccess=true>

POTŮČEK, Martin et al. Zpráva o lidském rozvoji: Česká republika [online]. Praha: DemoArt, 1996- [cit. 20.4.2018]. ISBN 80-862-8433-6. Dostupné z: https://ceses.cuni.cz/CESES-34-version1-hdr2003_cz.pdf

PROCHÁZKA, Ondřej. Index lidského rozvoje a jeho využití jako indikátoru mezinárodních rozdílů v kvalitě života [online]. Brno, 2012. Bakalářská práce. Masarykova univerzita [cit. 20.4.2018]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/350697/prif_b/BP.pdf

RADELET, Steven, SACHS, Jeffrey. Shipping costs, manufactured exports, and economic growth [online]. *Columbia University Academic Commons*. 1998 [cit. 20.4.2018]. Dostupné z: <https://doi.org/10.7916/D8J39081>

SAGAR, Ambuj D., NAJAM, Adil. The human development index: a critical review [online]. *Ecological economics*, 1998, 25.3: 249-264 [cit. 20.4.2018]. Dostupné z: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.93.7526&rep=rep1&type=pdf>

SALAS-BOURGOIN, María Andreina. A proposal for a modified Human Development Index [online]. *Cepal Review*, 2014 [cit. 20.4.2018]. Dostupné z: https://repositorio.cepal.org/bitstream/handle/11362/37019/RV1112SalasBouroin_en.pdf?sequence=1

SLOTTJE, Daniel J. Measuring the quality of life across countries [online]. *The Review of economics and statistics*, 1991, 684-693 [cit. 20.4.2018]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/pdf/2109407.pdf?refreqid=excelsior%3A816114a470ddf8460da8dc335e118937>

STANTON, Elizabeth A. The human development index: A history [online]. *PERI Working Papers*, 2007, 85 [cit. 20.4.2018]. Dostupné z: https://scholarworks.umass.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.com/&httpsredir=1&article=1101&context=peri_workingpapers

Sustainable Development Goals (SDGs). *United Nations* [online]. 2018a [cit. 20.4.2018]. Dostupné z: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/>

Syrovátka, M. Jak (ne)měřit kvalitu života: Kritické pohledy na index lidského rozvoje [online]. *Mezinárodní vztahy*, 2008 43 (1), 9–37 [cit. 20.4.2018]. Dostupné z: http://www.development.upol.cz/uploads/dokumenty/Syrovatka_HDI.pdf

UNCTADstat [online]. 2018 [cit. 20.4.2018]. Dostupné z: <http://unctadstat.unctad.org/EN/>

UNDP (1990): Human Development Report 1990: Concept and Measurement of Human Development [online]. Oxford University Press, New York, 1990. 189 s. ISBN 0-19-506481-X [cit. 20.4.2018]. Dostupné z: http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/219/hdr_1990_en_complete_nostats.pdf

UNDP (2010): Human Development Report 2010: The Real Wealth of Nations: Pathways to Human Development [online]. Palgrave Macmillan, New York, 2010. 227s. ISBN 978-0-230-28445-6 [cit. 20.4.2018]. Dostupné z: http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/270/hdr_2010_en_complete_reprint.pdf

United Nations Development Programme [online]. 2018 [cit. 20.4.2018]. Dostupné z: <http://www.undp.org/>

United Nations Millennium Development Goals. *United Nations* [online]. 2018a [cit. 20.4.2018]. Dostupné z: <http://www.un.org/millenniumgoals/>

UPRETY, Kishor. *The transit regime for landlocked states: international law and development perspectives* [online]. World Bank Publications, 2006 [cit. 20.4.2018].

Dostupné z: <http://documents.worldbank.org/curated/en/766431468139805224/pdf/347710PAPER0Tr101OFFICIAL0USE0ONLY1.pdf>

USMANI, Gulnawaz; AHMAD, Nighat. Health status in India: A study of urban slum and non-slum population [online]. *Nurs Res Pract.* 2018, 2(1): 09-14 [cit. 20.4.2018]. Dostupné z: <https://www.pulsus.com/scholarly-articles/health-status-in-india-a-study-of-urban-slum-and-nonslum-population.pdf>

WIJKSTRÖM, Ulf N., et al. The use of wild fish as aquaculture feed and its effects on income and food for the poor and the undernourished [online]. In: *Fish as feed inputs for aquaculture: practices, sustainability and implications*. FAO Rome, 2009. p. 371-407 [cit. 20.4.2018]. Dostupné z: <http://www.fao.org/docrep/012/i1140e/i1140e.pdf#page=389>

WOLFF, Hendrik, CHONG, Howard, AUFFHAMMER, Maximilian. Classification, detection and consequences of data error: evidence from the human development index [online]. *The Economic Journal*, 2011, 121.553: 843-870. [cit. 20.4.2018]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/pdf/41237004.pdf?refreqid=excelsior%3A2f1c60c8d36c945a8bc43e78ceb8586d>

World Bank Country and Lending Groups. *World Bank* [online]. 2018b [cit. 20.4.2018]. Dostupné z: <https://datahelpdesk.worldbank.org/knowledgebase/articles/906519-world-bank-country-and-lending-groups>

World Bank Open Data, [online]. 2018 [cit. 20.4.2018]. Dostupné z: <http://databank.worldbank.org/data/home.aspx>

World development report 1991: The challenge of development [online]. *New York: Oxford University Press*, 1991 [cit. 20.4.2018]. Dostupné z: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/5974/WDR%201991%20-%20English.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Seznam příloh

Příloha A: Hodnoty HDI pro sledované státy a vybrané roky

Přílohy

Příloha A: Hodnoty HDI pro sledované státy a vybrané roky

	2000	2005	2010	2015	Průměr	Změna
Angola	0,391	0,439	0,495	0,533	0,468	0,142
Burundi	0,268	0,29	0,385	0,404	0,336	0,136
Benin	0,395	0,434	0,454	0,485	0,444	0,09
Burkina Faso		0,325	0,377	0,402	0,371	0,077
Botswana	0,56	0,61	0,678	0,698	0,639	0,138
Středoafriická republika	0,314	0,323	0,361	0,352	0,338	0,038
Pobřeží slonoviny	0,395	0,413	0,441	0,474	0,428	0,079
Kamerun	0,437	0,456	0,486	0,518	0,475	0,081
Demokratická republika Kongo	0,331	0,364	0,398	0,435	0,381	0,104
Republika Kongo	0,487	0,507	0,558	0,592	0,535	0,105
Džibutsko	0,363	0,405	0,451	0,473	0,425	0,11
Eritrea		0,405	0,405	0,42	0,41	0,015
Ethiopie	0,283	0,346	0,411	0,448	0,374	0,165
Gabon	0,633	0,646	0,664	0,697	0,658	0,064
Ghana	0,485	0,51	0,554	0,579	0,532	0,094
Guinea	0,322	0,356	0,385	0,414	0,371	0,092
Gambie	0,384	0,415	0,441	0,452	0,425	0,068
Guinea-Bissau		0,388	0,41	0,424	0,408	0,036
Rovníková Guinea	0,527	0,569	0,58	0,592	0,573	0,065
Keňa	0,447	0,483	0,53	0,555	0,504	0,108
Libérie	0,386	0,377	0,406	0,427	0,395	0,041
Lesotho	0,443	0,437	0,469	0,497	0,46	0,054
Mali	0,297	0,35	0,404	0,442	0,375	0,145
Mozambik	0,298	0,353	0,397	0,418	0,369	0,12
Mauritánie	0,444	0,466	0,487	0,513	0,477	0,069
Malawi	0,387	0,377	0,444	0,476	0,416	0,089
Namibie	0,556	0,57	0,612	0,64	0,593	0,084
Niger	0,255	0,286	0,323	0,353	0,304	0,098
Nigérie		0,466	0,5	0,527	0,493	0,082
Rwanda	0,332	0,404	0,464	0,498	0,429	0,166
Senegal	0,381	0,422	0,455	0,494	0,44	0,113
Sierra Leone	0,302	0,348	0,392	0,42	0,37	0,118
Jižní Súdán			0,429	0,418	0,421	-0,011
Svazijsko	0,506	0,502	0,526	0,541	0,517	0,035
Čad	0,3	0,303	0,37	0,396	0,341	0,096
Togo	0,426	0,436	0,457	0,487	0,45	0,061
Tanzánie	0,391	0,446	0,498	0,531	0,467	0,14
Uganda	0,396	0,434	0,477	0,493	0,452	0,097
Jihoafriická republika	0,629	0,609	0,638	0,666	0,631	0,037
Zambie	0,424	0,479	0,543	0,579	0,509	0,155
Zimbabwe	0,427	0,408	0,452	0,516	0,444	0,089

Zdroj: UNDP, vlastní zpracování

Abstrakt

JIRSA, Jan. *Změna kvality života ve vybraných zemích Afriky v 21. století: srovnávací analýza rozvojových indikátorů*. Plzeň, 2018. 84 s. Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni. Fakulta ekonomická.

Klíčová slova: rozvoj, subsaharská Afrika, vnitrozemské státy, kvalita života, HDI, HND

Tato bakalářská práce se zaměřuje na analýzu rozvoje a změny kvality života ve vybraných zemích Afriky v 21. století. Práce se soustředí především na komparaci vnitrozemských a přímořských států subsaharské Afriky, neboť se v těchto skupinách států předpokládá rozdílná úroveň rozvoje. V první části práce je zmíněna klasifikace rozvojových zemí a problematika měření rozvoje a zmíněny jsou také indikátory, které se k měření rozvoje nejčastěji používají. V části druhé jsou pak aplikovány poznatky z teoretické části a za pomoci rozvojových indikátorů jsou státy Afriky porovnány. Výsledky jsou vizualizovány za pomoci grafů, mapových výstupů, tabulek a následně okomentovány a zhodnoceny.

Abstract

JIRSA, Jan. *Life quality change in selected countries of Africa in 21st century: a comparative analysis of development indicators*. Plzeň, 2018. 84 s. Bachelor Thesis. University of West Bohemia. Faculty of Economics.

Key words: development, Sub-Saharan Africa, landlocked countries, human well-being, HDI, GNI

This bachelor thesis analyzes the development of human well-being in selected countries of Africa in 21st century. Focus of the thesis is comparison of landlocked and coastal Sub-Saharan Africa countries using development indicators to measure its development, as we can expect some differences in development progress among these countries. Focus of the first part of the thesis is classification of developing countries and measurement of development. The practical part of the thesis compares the landlocked and coastal countries of Sub-Saharan Africa using indicators of development. Results of the thesis are visualized using graphs, map outputs, tables, commented and evaluated.